

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Rusko-japonská válka 1904–1905

Daniel Metlička

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

Rusko-japonská válka 1904–1905

Daniel Metlička

Vedoucí práce:

PhDr. Roman Kodet, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat panu PhDr. Romanu Kodetovi, PhD., za trpělivost, ochotu, odborné vedení práce a cenné rady, které mi pomohly tuto práci zkompletovat.

Obsah

1	Úvod.....	6
2	Příčiny války.....	11
2.1	Ruské pronikání na Dálný východ a japonské otevření světa.	11
2.2	Předválečné období.....	13
3	Válka 1904–1905.....	22
3.1	Vojenská síla Ruska, Japonska a jejich válečné strategie.....	22
3.1.1	Ruské námořnictvo	22
3.1.2	Ruská pozemní armáda	26
3.1.3	Japonské námořní síly.....	27
3.1.4	Japonská armáda.....	28
3.2	Útok na Port Artur a námořní válka únor-duben 1904.....	29
3.3	Od vylodění 1. japonské armády až po opuštění přístavu Dalnyj.....	40
3.4	Snahy o opuštění Port Arturu, letní námořní válka.	45
3.5	Bitva ve Žlutém moři.....	51
3.6	Obléhání Port Arturu a boje v jeho okolí, bitva u Te-li-s'.....	55
3.7	Pád Port Arturu.....	58
3.8	Boje v Mandžusku.	62
3.9	Formování 2. pacifické flotily a bitva u Cušimy.....	68
3.10	Zahájení mírových jednání a Portsmouthský mír.	73
4	Vývoj Ruska a Japonska do vypuknutí 1. světové války.	77
5	Závěr	82
6	Seznam použité literatury.....	86
7	Resumé.....	91
8	Přílohy.....	92

1 Úvod

Po více než 250 letech se v roce 1854 otevřelo Japonsko světu, který se během této doby výrazně proměnil. Evropané ovládali moře a jejich impéria expandovala. Pokud chtěli představitelé Japonska předejít tomu, aby se i oni dostali pod vliv evropských koloniálních mocností, museli se na nové podmínky rychle adaptovat a svoji zemi modernizovat. Pouhé půlstoletí od otevření japonských přístavů, vyzvalo Japonsko na válečném kolbišti jednu ze světových mocností, Rusko. Odhodlání Japonců v průběhu modernizace a během války bylo více než příkladné. Získali důležitý přístav ve Žlutém moři a uznání od ostatních evropských států. Válka samotná bývá interpretována jako jasné vítězství Země vycházejícího slunce, ale toto vítězství nebylo dílem náhody.

Rusko expandovalo přes Sibiř až na Dálný východ, kde se jeho zájmy střetly s Čínskou říší. Ta byla vnitřně oslabena a Rusko, společně s dalšími mocnostmi, této slabosti využívalo k prosazování svých ekonomických a politických zájmů. Hlavním cílem ruské politiky na Dálném východě bylo získat nezamrzající přístav. Rusové jej našli na Kwan-tungském poloostrově v jižním Mandžusku. Vlivem sebejistého přístupu v politických otázkách a územních nárocích na stále větší část Dálného východu se ruská říše střetla s ekonomicky rostoucím Japonskem. Výsledkem však byla porážka ve válce, ve které se obecně předpokládalo, že Rusové Japonce „umlátí čepicemi“.

Cílem této diplomové práce je analyzovat příčiny, průběh a důsledky konfliktu. Snahou je přiblížit problematiku dálnévýchodní politiky obou států, které se postupně dostávaly do střetu na území Koreje, který se stal příčinou následného válečného konfliktu. Zachyceny jsou nejen válečné události, ale i následná mírová jednání a vývoj obou států až do vypuknutí 1. světové války. Vymezené téma je zpracováno chronologicky, což autorovi umožnilo sledovat současně vývoj války vedené na moři i na souši. Tímto způsobem bylo možné docílit hlubšího pochopení jednotlivých válečných událostí a fází konfliktu.

Diplomová práce je rozdělena do tří hlavních kapitol, přičemž první dvě jsou pro větší přehlednost dále rozděleny do podkapitol. V první kapitole jsou

představeny obě země a jejich odlišný politický vývoj v 19. století a na počátku 20. století, až do vypuknutí války v roce 1904. Jsou zde nastíněny hlavní události od počátku ruského pronikání na Dálný východ a od japonského otevření se světu. Ve zkratce je zde interpretován vývoj obou zemí a není opomenuta ani korejská otázka v 80. a 90. letech 19. století. Jsou zde rozebrány příčiny čínsko-japonské války, následná Intervence tří a z ní vyplývající zhoršení vztahů mezi Ruskem a Japonskem. Prostor je také věnován příčinám ruského pronájmu Port Arturu a další eskalace mezinárodní situace na Dálném východě. V neposlední řadě jsou zde analyzovány diplomatické vztahy Japonska s Velkou Británií a z nich vyplývající aliance. Také se věnují diplomatickým jednáním mezi Japonskem a Ruskem v době těsně před vypuknutím války v roce 1904.

Nejobsáhlejší částí práce je druhá kapitola zabývající se vojenskou situací a válečnými událostmi před vypuknutím konfliktu. Jsou zde analyzovány pozemní a námořní síly Ruska a Japonska, jejich srovnání, způsob velení a strategie, která byla v případě války na Dálném východě oběma státy uplatněna. Vojenské akce začínají překvapivým nočním útokem japonského loďstva na Port Artur a událostmi v přístavu Čemulpcho. Pokračují vývojem námořní války, smrtí admirála Makarova, prvními pozemními boji v severní Koreji a jižním Mandžusku, pozemními boji na poloostrově Liao-tung a důležitou námořní bitvou ve Žlutém moři. Značná pozornost je také věnována obléhání a kapitulaci přístavu Port Artur počátkem ledna 1905. Ve zkratce je nastíněn postup japonských armád jižním Mandžuskem až k bitvě u Mukdenu a celá kapitola je zakončena mírovou konferencí v Portsmouthu v létě 1905.

Poslední třetí kapitola pojednává o vývoji obou zemí v poválečném období do vypuknutí první světové války. V případě Ruska není opomenuta první ruská revoluce v roce 1905, snahy o reformu armády a zahraniční politika, převážně na Dálném východě. U Japonska je vývoj nastíněn od nepokojů po podepsání Portsmouthského míru a částečně je rozebrána situace v Japonci pronajaté části jižního Mandžuska. Kapitola se také zabývá ekonomickými důsledky války. Autor také považoval za důležité zmínit politiku v Koreji, její okupaci a následnou anexi v roce 1910.

Při zpracování této diplomové práce byly dílčím způsobem využity vydané prameny. Autor však měl možnost využít pouze volně přístupné digitalizované prameny. Z tohoto důvodu mají poznatky spíše ilustrativní charakter o celkovém dění. Autor vycházel z celé řady odborných publikací české a zahraniční provenience a odborných článků. V první kapitole se pro sestavení osnovy stala důležitá publikace Richarda Connaughtona *Vycházející slunce a skolený medvěd: rusko-japonská válka 1904–1905*. Tato práce přináší čtenáři širší přehled o událostech vedoucích k válce a je následně využita i v dalších kapitolách diplomové práce, neboť poskytuje hlubší informace, převážně o pozemních bojích. Další neméně významnou publikací je *The diplomacy of the Russo-Japanese War* od Johna Alberta Whitea, která se zaměřuje na diplomatická jednání před, v průběhu války a po jejím ukončení a je tudíž komplexním dílem, které ocení zvláště zájemci o diplomacii. Hojně zde byla využita i práce Rotema Kownera, *Historical Dictionary of the Russo-Japanese War*, která ve zkratce přibližuje všechny důležité události vedoucí k válce a průběhu války samotné. Věnuje se také jednotlivým osobnostem spjatých s rusko-japonskou válkou.

Pro druhou kapitolu věnující se převážně válečným událostem byla nejvýznamnější třídílná publikace od Milana Jelínka *Port Artur: rusko-japonská válka 1904–1905*, která zachycuje námořní a pozemní boje od počátku války do kapitulace přístavu. Autor práce díla hojně využívá kvůli mimořádné hloubce informací, které jsou zde uvedeny. Toto mimořádné dílo je pro studium bojů v okolí Port Arturu neocenitelné. V podkapitolách věnující se ozbrojeným složkám byla využita publikace Vladimíra Hynka a Petra Klučiny *Válečné lodě 2 - Mezi krymskou a rusko-japonskou válkou*, která poskytla hlubší znalost námořní techniky a jejího vývoje ve sledovaném období. Práce také rozebírá některé námořní bitvy jako například bitvu u Cušimy nebo ve Žlutém moři. Další publikace zaměřující se na vojenskou výzbroj je od Petra Klučiny, Andreje Romaňáka a Karla Richtera *Člověk, zbraň a zbroj v obraze doby*. Ta poskytla bližší pohled na výzbroj pozemních jednotek a vývoj zbraní ve sledovaném období. V dalších podkapitolách se cenným zdrojem informací stala publikace

Oborona Port-Artura 1904–1905 od ruského autora Alexandra Ivanoviče Sorokina. Tato starší monografie velice podrobně popisuje dění při obraně Port Arturu a nesmírně důležitou se stala její široká přílohová část zahrnující mapy, statistické tabulky, bitevní plánky a porovnání vojenských složek obou států. Dále je potřeba vyzdvihnout dvoudílnou publikaci *Tragedija na Dal'nem Vostoke: rusko-japonskaja vojna 1904 –1905 gg.* od Vladimira A. Zolotareva a Jurije F. Sokolova a monografii *Istorija rusko-japonskoj vojny: 1904–1905* autora Ivana Ivanoviče Rostunova. Rád bych se ještě zmínil o dvou publikacích. První je dvoudílná práce *Cušima* od Alexeje Silyče Novikov-Priboje a druhou taktéž dvoudílná kniha *Port Artur* od Alexandra Nikolajeviče Stepanova. Obě tyto knihy jsou psány pamětníky rusko-japonské války, avšak jejich vyprávění je podáno románovým stylem a jejich objektivnost a věrohodnost tím značně klesá. Problémem je také vydání obou knih až 30, resp. 50 let po válce a je na nich patrné, že jsou předpojaté osobními prožitky autorů. Tyto romány je potřeba neustále vystavovat přísné kritice, přesto je možné získat zajímavé informace o dění v loďstvu, resp. v Port Arturu.

V poslední, třetí kapitole autor využil publikaci *Menševici a bolševici v období rusko-japonské války a první ruské revoluce (1904–1907)* od Jeml'jana Michajloviče Jaroslavskijho, která popisuje dění v Rusku těsně po skončení války, vznik Dumy a celkovou situaci v zemi. Dále na *The Russo-Japanese War in Cultural Perspective, 1904–1905* od Davida Wellse a Sandry Wilsonové, která se zabývá odrazy války v literatuře a v sociálním dění jak v Rusku, tak v Japonsku. V celé práci je taktéž využita řada článků z odborných časopisů, které se zaměřovaly na vybraná témata z období před vypuknutím rusko-japonské války až po začátek první světové války.

Při přípravě práce se musel autor vypořádat s problémem přepisu japonských a ruských jmen a názvů. V případě japonštiny byla použita běžná česká transkripce z Hepburnova přepisu do latinky. Tato romanizace japonských znaků umožnila autorovi dále využít transkripce do českého jazyka. Jako příklad mohu uvést jména japonských lodí, kdy například bitevní loď Shikishima je přepsána do českého jazyka jako Šikišima. Dalším příkladem je loď Fuji, pro

kteřou je použit český ekvivalent v podobě Fudži. Posledním příkladem bude chráněný křižník Chitose do češtiny přepsaný jako Čitose. Podobná transkripce byla použita i u ruštiny, ale zde s často známými jmény, jako je například Sergej Witte (Сергей Витте), by měl být použit správný přepis Vitte, neboť ruština nemá písmeno „w“. Problémem se také stalo obdobné jméno a to Vilhelm Vitgeft (Вильгельм Витгефт), kde je možné použít jak variantu s „v“, tak s „w“. U tohoto jména se vyskytuje ještě jedna potíř a tou je, že ruština nezná samostatné písmeno „h“ a proto je často nahrazováno písmenem „g“ (г). Proto by zcela správná transkripce měla vypadat v tomto tvaru: Vilgelm Vitgeft. I zde je využit běžně používaný přepis, neboť jméno nepochází přímo z ruštiny, ale bylo taktéž v minulosti přepsáno z němčiny do ruštiny. Z tohoto důvodu jsou v práci využity běžněji známé přepisy mnoha jmen, než aby bylo použito přímo transkripce.

2 Příčiny války

2.1 Ruské pronikání na Dálný východ a japonské otevření světa.

Carské Rusko započalo expanzi za pohoří Ural koncem 16. století, přičemž důvodem byla neúspěšná válka s polsko-litevskou unií. Za necelé století dosáhly ruské výpravy poloostrova Čukotky a ovládly i celou oblast Kamčatky. V průběhu 18. století se objevitelé přeplavili přes Beringovo moře do Severní Ameriky a usídlili se na Aljašce. Hlavním záměrem carů se však v 19. století stal zisk nezamrzajícího přístavu. Přístav Archangelsk na severu země bývá zamrzlý od října do května, Petrohrad od prosince do dubna a nový přístav na Dálném východě, Vladivostok¹, taktéž zamrzá.² Navíc poloha Vladivostoku není z geografického hlediska příhodná, protože se nachází uprostřed prstence japonských ostrovů a může být velice dobře kontrolována.³

Po přibližně čtvrt tisíciletí vnitřní izolace otevřelo Japonsko své přístavy lodím Spojených států amerických a také dalším mocnostem. Mise komodora Matthew C. Perryho v roce 1853 a 1854 nastartovala proces vnitřní modernizace země, ale také ji vystavila silnému tlaku evropských států. Na politickém poli se rozhořel souboj o vliv v Japonsku, který vedl k mnoha bilaterálním smlouvám s jednotlivými evropskými mocnostmi. Již v roce 1855 podepsalo Japonsko první smlouvu s Ruskem, která rozdělila Kurilské ostrovy na ruskou a japonskou část a ostrov Sachalin byl spravován společně oběma zeměmi.⁴ Podpis smluv s Velkou Británií (1854), Ruskem a Nizozemskem (1856) pokračoval v roce 1858 podpisem obchodních a námořních dohod⁵, díky kterým získaly evropské mocnosti a USA více otevřených přístavů na japonských ostrovech a právo exteritoriality, zatímco Japonsko bylo nuceno vzdát se celní autonomie. Císař,⁶ ač nezasahoval do politiky šógunátu, s podepsanými smlouvami nesouhlasil. Ty měly také za následek posílení pozice samurajů a od roku 1859 se začaly množit

¹ Přístav Vladivostok byl založen v roce 1860.

² PRICE, Warwick James, *Russia's Four Chances for a Seaport*. In: *The Sewanee Review* 17, 1909, 2, s. 242.

³ CONNAUGHTON, Richard, *Vycházející slunce a skolený medvěd: rusko-japonská válka 1904-1905*, Praha 2004, s. 11.

⁴ KOWNER, Rotem, *Historical dictionary of the Russo-Japanese War*, Lanham 2006, s. 2.

⁵ Souhrnně nazývané Ansejské dohody.

⁶ Císař Kómei, vlastním jménem Osahito, vládl od roku 1846 do roku 1867.

atentáty na cizince, za nimiž stálo hnutí sonnó džoi.⁷ Situace v zemi byla velice vážná a zásahy mocností do vnitřních záležitostí situaci pouze zhoršovaly. Občanská válka zastánců šógunátu a jejich odpůrců vyvrcholila pádem šógunátu a nástupem nového císaře Mucuhita⁸ v roce 1867.

Zatímco bylo Japonsko zmítáno vnitřními problémy, carské Rusko pokračovalo v hledání příhodného nezamrzajícího přístavu. V roce 1861, rok po založení přístavu Vladivostok, se zaměřilo na ostrov Cušima, který se jim podařilo vojensky obsadit, ale pod diplomatickou pohrůžkou vojenského zásahu ze strany Velké Británie⁹ se ruské oddíly stáhly.¹⁰ Tento vojenský a nepřátelský akt ze strany Ruska vyvolal u Japonců silnou nenávist.¹¹ V březnu 1867 se car rozhodl prodat Aljašku a Aleutské ostrovy Spojeným státům americkým za 7,2 miliónů tehdejších dolarů.¹² Hledání nezamrzajícího přístavu nadále pokračovalo a do zájmu ruských politiků se dostala Korea a Čína. Prvním záměrem byl přístav Pusan ležící na jižním cípu Korejského poloostrova a druhým byl Port Artur ležící na Liao-tungském poloostrově. Pusan se jevil jako dobrá volba, ale jeho poloha nebyla ze strategického a ekonomického hlediska tak výhodná jako v případě Port Arturu. Pusan leží příliš daleko, než aby případná železnice mohla dodat potřebné zásoby v horizontu kratším než jeden měsíc. Totéž platí o zásobování po moři, kdy by se většina materiálu musela dovážet z přístavů v Evropě nebo pomocí železnice do Vladivostoku a následně po moři do Pusanu. Proto se v Petrohradu rozhodli pro Port Artur, jenž je v dosahu a možnostech výstavby železnice, která by vedla pouze přes Mandžusko a nikoli prodloužením přes celou Koreu.

Japonsko nicméně v té samé době, v průběhu období Meidži, započalo s rozsáhlými modernizacemi a reformami ekonomickými, politickými a sociálními, které měly za cíl zbavit Zemi vycházejícího slunce vlivu cizích

⁷ Ctěte císaře, vyžeňte barbary.

⁸ V době nástupu teprve patnáctiletý panovník, osobním jménem Tarríkó Minabó. Jeho vláda je nazývána Meidži (éra osvícené vlády).

⁹ Velká Británie byla požádána o pomoc Japonskem.

¹⁰ STEINBERG, John W., *The Russo-Japanese war in global perspective: World War Zero*, Leiden 2005, s. 14.

¹¹ CONNAUGHTON, s. 11-12.

¹² ZOLOTAREV, Vladimír A., SOKOLOV, Jurij F., *Tragedija na Dal'nem Vostoke: rusko-japonskaja vojna 1904-1905 gg. Tom I*, Moskva 2004, s. 52.

mocností a nerovných smluv. Reformy období Meidži vyvrcholily ústavou, která byla přijata 11. února 1889, čímž vznikl moderní stát v čele s císařem. Japonsko shlíželo na Koreu jako na přirozený prostor, kam by mohlo expandovat. A když pruský poradce v Japonsku, major Klemens Meckel, označil Koreu za „*dýku namířenou na srdce Japonska*“,¹³ byla politická a ekonomická angažovanost v sousední zemi dále stupňována. Nicméně japonské pronikání do Koreje mělo za následek válku s Čínou, která propukla v roce 1894. Tento konflikt, který byl vyvolán zmiňovanou rostoucí agresivitou japonské politiky vůči Koreji, měl pro nadcházející roky klíčovou roli. Japonsko, které válku zcela jasně vyhrálo, si poprvé vyzkoušelo jednání z pozice síly, tak jak to činily evropské mocnosti. Po mírové smlouvě v Šimonoseki byl klíčový přístav v Žlutém moři, Port Artur, pronajat Japonsku s celým Liao-tungským poloostrovem.¹⁴

2.2 Předválečné období

Rusko, zaskočené tímto vývojem a především brzkým vítězstvím Japonska se snažilo zorganizovat finanční pomoc Číně, ale konflikt skončil dříve, než k ní mohlo dojít. Nový ruský car Mikuláš II. kontaktoval německého císaře Viléma II. s žádostí o pomoc, které bylo vyhověno a za ruské zájmy se postavila i Francie. Intervence tří mocností znamenala navrácení Liao-tungského poloostrova Číně, což bylo na Japonsku vynuceno pod pohrůžkou ozbrojeného střetu.¹⁵ Petrohrad si byl vědom toho, že situaci podcenil, a proto přesměroval své síly a zdroje na Dálný východ.

Zvýšení ruského vlivu v regionu měla pomoci i nově budovaná jednokolejná transsibiřská dráha, jejíž stavba byla započata v roce 1891, ale její zahájení požadoval již car Alexandr III. o několik let dříve.¹⁶ Hlavní vliv na realizaci stavby měl Sergej Julevič Witte, který v té době byl vedoucím odboru železnic na ruském ministerstvu financí.¹⁷ Práce začaly na obou koncích dráhy, za Uralem (ten železnice překročila již v roce 1890) a ve Vladivostoku, kde se

¹³ DUUS, Peter, *The rise of modern Japan*, Boston 1976, s. 125.

¹⁴ Japonsko dále získalo Tchaj-wan (Formosu), Pescadorské ostrovy, Korea se stala smluvně zájmovou sférou Japonska a v rámci reparací mělo být vyplaceno 200 milionů taelů.

¹⁵ CONNAUGHTON, s. 17.

¹⁶ JUKES, Geoffrey, *The Russo-Japanese War 1904-1905*, Oxford 2002, s. 16.

¹⁷ Sergej Witte se v roce 1892 stal ministrem financí.

slavnostního zahájení zúčastnil i ruský následník trůnu velkokníže Mikuláš Alexandrovič, když přístav navštívil v rámci své „*Grand Tour*“¹⁸ po Asii.¹⁹ Carevič následně v doprovodu šesti válečných lodí cestoval do Japonska, kde na něj byl spáchán atentát u jezera Biwa, z čehož si mladý velkokníže odnesl drobný šrám na hlavě, psychickou újmu a především silnou nenávist vůči Japonsku.²⁰

Transsibiřská magistrála měla velký vliv nejen na transport zboží a lidí, ale i na politické dění na Dálném východě. To se projevilo v roce 1896, kdy Petrohrad přišel s nabídkou Číně, původně zamýšlenou během čínsko-japonské války, jež měla oběma stranám značně pomoci. Jednalo se o bilaterální dohodu, ve které měla Čína vybudovat přes vlastní území část transsibiřské magistrály, čímž by se náklady na stavbu výrazně snížily. Číně byla nabídnuta finanční pomoc v tomto projektu a Rusko, kromě dokončení a zkrácení tratě by získalo i případnou záminku k zásahu v Mandžusku v okamžiku ohrožení tratě.²¹ Budování magistrály také zvýšilo vliv Ruska v severní Číně a Koreji.

Japonsko, posílené úspěchem války proti Číně, ale zároveň nespokojené po intervenci tří mocností, zvýšilo svoji aktivitu v Koreji. Již 8. října 1895 byla v Soulu japonskými agenty a zrádci z vlastních řad zavražděna královna Min,²² což vyvolalo v celé Koreji zmátek. Cílem bylo nastolit v Soulu pro-japonskou vládu, ale nový král Kodžong²³ požádal Rusko o pomoc. Petrohrad neváhal a korejskému panovníkovi poskytl na svém vyslanectví v Soulu útočiště. Již v únoru 1896 se poblíž hlavního města Koreje vylodilo několik oddílů japonských vojáků, kteří měli zajistit nastolení pro-japonského režimu. Tato událost vyvolala v Koreji povstání, které se jasně vymezilo proti přítomnosti Japonců na poloostrově. Důsledkem bylo vyhnání japonských poradců. Kolaboranti byli popraveni a byla nastolena nová pro-rusky orientovaná vláda.

¹⁸ Grand Tour je název pro cestu často konanou mladými syny z urozeného prostředí, kteří měli pobýt na důležitých historických a kulturních místech tehdejší Evropy, jako byly například katedrály ve Francii nebo ruiny starověkého Říma v Itálii. Nicméně cesta mladého careviče nevedla po Evropě nýbrž netradičně po Asii.

¹⁹ OYE, David Schimpepennick van der, *Toward the rising sun: Russian ideologies of empire and the path to war with Japan*, DeKalb 2001, s. 15.

²⁰ CONNAUGHTON, s. 15.

²¹ Tamtéž.

²² Celým jménem Myeongseong.

²³ Někdy uváděný jako král Gojong.

Japonsku nezbylo nic jiného než se vzdát vojenské přítomnosti v Koreji, což stvrdilo podpisem memoranda o uznání nové vlády v Soulu, ke kterému se připojila i Čína. Vše bylo oficiálně završeno u příležitosti korunovace nového ruského cara Mikuláše II. v Petrohradu a dohoda vešla ve známost jako Jamagata-Lobanov. V ní byla také vložena klauzule uznávající ruskou železniční zkratku přes Mandžusko vedoucí do města Čita, což jednoznačně zvyšovalo vliv Ruska v oblasti.²⁴

V roce 1897 se situace na Dálném východě výrazně změnila. Aktivní bylo především Německo, které zde hledalo výhodnou námořní základnu. Využilo vraždy dvou německých misionářů v Číně a požadovalo na ní pronájem přístavu Čching-tao na Šan-tungském poloostrově na dobu 99 let.²⁵ Požadavku Berlína bylo vyhověno. Německo zároveň dalo Petrohradu jasně najevo, že nebude bránit případnému ruskému záboru námořní základny v této oblasti. Ruští ministři²⁶ s carem znovuotevřeli otázku nezamrzajícího přístavu, přičemž mezi diskutovanými přístavy překvapivě chyběl Port Artur, neboť se při poradách zaměřovali na jiné přístavy ve Žlutém moři. Když německá eskadra provedla v listopadu námořní výsadek v Čching-tau, vyvolalo to velikou nelibost ve Velké Británii.²⁷ Ta se rozhodla jednat a taktéž začala s vyhledáváním přístavu v oblasti a cílem jejich zájmu se stal i Port Artur. Tato skutečnost Rusy zneklidnila a měsíc po akci Němců v Čching-tau se odhodlali jednat i oni a Port Artur obsadili. Po delším jednání byl 27. března 1898 celý Liao-tungský poloostrov pronajat Rusku na dobu 99 let. Smlouva výslovně převedla užívání přístavů Port Artur, Dalnyj a město Ta-lien-wan do ruského pronájmu, řešila i přilehlé vody obou přístavů a v neposlední řadě obsahovala doložku o případném budoucím rozšíření smlouvy.²⁸ Velká Británie nemohla zůstat pozadu a snažila se najít vhodného spojence, který by podpořil její nárok na některý z přístavů ve Žlutém

²⁴ KOWNER, Rotem, *The Impact of the Russo-Japanese War*, London 2007, s. 5.

²⁵ HANČ, Josef, *Dálný východ*, Praha 1933, s. 33.

²⁶ Ministr zahraničních věcí M. N. Muravjev, ministr financí J. S. Witte, ministr vojenství P. S. Vannovskij a ministr námořnictví P. P. Tyrtoev.

²⁷ JELÍNEK, Milan, *Port Artur 1904-1905: rusko-japonská válka. 1. díl, Válka začala na moři*, Třebíč 2010, s. 53.

²⁸ *Convention between Russia and China for Lease to Russia of Port Arhtur, Talienwan, and the Adjacent Waters*. In: *The American Journal of International Law* 4, 1910, 4, s. 289-291.

moři. Našla jej v Japonsku, které navrhlo Wej-chaj-wej, který do této doby mělo ve využívání, jako jistou záruku všech plateb spojených s čínsko-japonskou válkou.²⁹ Čína Velké Británii vyhověla a ta přístav získala. Posledním, kdo se také angažoval v Číně, byla Francie, která získala Kuang-čou-wan.³⁰

Čína se nacházela ve složité politické situaci. Císař Kuang-sü byl sice hlavou státu, ale *de facto* vládla jeho teta Cch'-si (císařovna vdova). Situaci komplikovaly také evropské mocnosti, které ziskem přístavů ve Žlutém moři zemi značně oslabovaly. Vojenská porážka od Japonska a ztráta kontroly nad Koreou v roce 1895 taktéž zemi neprospěla. Světlym okamžikem se stal rok 1898, kdy se moci formálně chopil císař Kuan-sü, který se během června až září, v tzv. sto dnech reforem, snažil reorganizovat slabou zemi. Podařilo se mu zpočátku na svou stranu získat i armádu pod vedením Jüana Š-kchaje, který ho ale zradil a podpořil císařovnu vdovu, která reformy zrušila a císaře uzavřela v zakázaném městě v domácím vězení. Nicméně v severní Číně se v témže roce utvořilo hnutí *Pěst ve jménu míru a spravedlnosti (boxeři³¹)*, které se stalo hlavní silou nadcházejícího povstání. Ti reagovali na rostoucí vliv námořních mocností s cílem zamezit postupnému oslabování Číny a pronikání Evropanů.

Boxerské povstání propuklo po neúrodě v roce 1899. Obyčejným Číňanům se nelíbil rostoucí vliv cizinců v zemi, rozšiřování železnic, které mnohdy zasahovaly do svatých míst a hřbitovů a také šíření křesťanství evropskými misionáři. Povstání nabralo velice rychle na síle a postupně se přesunulo z Šan-tungu do Pekingu, kam se rozšířilo v dubnu 1900.³² V květnu císařovna vdova rozhodla o vpuštění povstalců do města, což vedlo k radikalizaci obyvatel Pekingu a ztráty kontroly nad situací. Bylo zavražděno několik diplomatů a 12. června 1900 byl zahájen útok na diplomatickou čtvrť, která byla následně obklíčena. Státy, jež zde měly své zástupce, vyslaly expediční jednotky na obranu vlastních vyslanců a zaměstnanců vyslanectví a společnými silami obležení Pekingu po 55 dnech prolomily. Japonské jednotky tvořily asi jednu

²⁹ JELÍNEK, *I. díl*, s. 64.

³⁰ CONNAUGHTON, s. 19-20.

³¹ Boxeři proto, že měli na praporu znak pěsti.

³² OYE, s. 163.

třetinu celého intervenčního sboru a v počáteční fázi příprav se dokonce uvažovalo o vedení celé akce pouze Japonskem.³³ Rusko v reakci na vypálení železničních stanic ve městech Tie-ling a Liao-jang obsadilo Mandžusko.³⁴ Boxerské povstání bylo ukončeno závěrečným protokolem 7. září 1901, ve kterém se Čína zavázala uhradit odškodnění státům postiženým povstáním. Rusko nicméně ponechalo svoje vojáky na okupovaném území Mandžuska z důvodu ochrany železnice, která se nově začala budovat až do Port Arturu.

Hned na počátku roku 1902 se postavení Japonska zásadně změnilo. Rostoucí vliv Ruska na Dálném východě představoval potencionální hrozbu nejen pro Japonsko, ale i pro Velkou Británii. Postupné sblížení těchto dvou států začalo už koncem 80. let 19. století, kdy politici Velké Británie obdivovali modernizační snahy a úspěchy Japonska. Velká Británie byla první z mocností, která zrušila právo exteritoriality s Japonskem, smlouvou³⁵ podepsanou v Londýně, jen několik dnů před vypuknutím čínsko-japonské války v roce 1894.³⁶ K dalšímu sblížení zemí došlo v průběhu boxerského povstání v Číně, kdy na Brity udělala dojem ukázněnost japonských vojáků a jejich vojenská připravenost. Když ruské jednotky zůstaly po porážce boxerského povstání na území Mandžuska, vyvolalo to v Japonsku a ve Velké Británii značnou nevoli. Londýnu se rostoucí vliv, který Rusové na Dálném východě a v Číně získávali, nikterak nezamlouval. Tokio zase tušilo, že se Rusové v Mandžusku nezastaví a budou chtít pronikat dále do Koreje, kterou považovali za svoji zájmovou oblast. Tato situace vytvořila prostor pro spojení Japonska a Velké Británie. To bylo stvrzeno 30. ledna 1902 podpisem alianční dohody.³⁷ Smlouva umožnila Velké Británii stáhnout část námořních sil z oblasti, zatímco Japonsko získalo podporu pro své plány proti Rusku v Mandžusku a hlavně Koreji.³⁸ Podmínky smlouvy byly následující: „*Jestliže by jeden ze signatářů vstoupil do války, aby hájil své regionální zájmy proti třetí mocnosti, druhá, nezúčastněná strana by nejenom*

³³ VASILJEVOVÁ, Zdeňka, *Politický vývoj Japonska 1868-1945*, Praha 1976, s. 108.

³⁴ KOWNER, *Historical Dictionary*, s. 77.

³⁵ Smlouva byla platná od počátku roku 1899. To znamená, že právo exteritoriality platilo pro britské občany v japonských přístavech do konce roku 1898.

³⁶ REISCHAUER, Edwin O., CRAIG, Albert M., *Dějiny Japonska*, Praha 2000, s. 186.

³⁷ ZISCHKA, Anton, *Japonsko a jeho světový výboj*, Praha 1936, s. 242.

³⁸ KOWNER, *Historical Dictionary*, s. 134.

*zůstala neutrální, ale měla by rozvinout veškerou energii, aby zabránila rozšíření konfliktu. Jestliže by do války vstoupila další mocnost (signatáři měli na mysli Francii a Německo), potom by zatím neúčastněná země měla za povinnost přijít svému spojenci na pomoc.*³⁹ Smlouva posílila národní cítění v Japonsku a odvahu k případnému konfliktu s Ruskem.

Rusko v této době také nezhálelo a snažilo se svoji pozici na Dálném východě ještě více upevnit, k čemuž mu dopomohla smlouva s Francií z 16. dubna 1902. Litera smlouvy byla velice podobná té, kterou uzavřela Velká Británie s Japonskem, ale byla doplněna o možnost společné akce v Číně v případě dalších nepokojů. Rusové doufali, že si budou moci ponechat své jednotky v Mandžusku, ale po čínských protestech a diplomatickém zásahu velmocí byli nuceni ustoupit. Zavázali se, že armáda Mandžusko opustí v případě, že Čína bude schopna ochránit ruskou železnici a poddané. Odsun jednotek měl být rozdělen do tří fází, přičemž každá měla trvat půl roku a ruské jednotky měly opustit území Mandžuska do konce roku 1903.⁴⁰ První etapa odsunu jednotek proběhla bez komplikací. Byl dodržen termín a území jižně od Mukdenu bylo navráceno Číně. Avšak druhá plánovaná fáze již uskutečněna nebyla. Důvodů bylo hned několik. Rusové od počátku nehodlali dohodu dodržet, neboť Mandžusko tvořilo základ jejich dálnévýchodní politiky. Zpráva ministra financí Witteho z cest po Dálném východě na podzim 1902 ukázala nedůslednost plnění příkazů vlády v oblasti. Stavba železnice, oprava a přestavba Port Arturu byly ve značném skluzu, vojenské jednotky byly neukázněné a bojově nedostatečně připravené, nemluvě o opilství vojáků a důstojnictva.⁴¹ Poradcem pro záležitosti Dálného východu se stal generál Alexandr Michajlovič Bezobrazov. Car mu velice rád naslouchal, neboť Bezobrazov požadoval prosazování zájmů Ruska z pozice síly, nikoli diplomacie. Stále častěji naslouchal i radám ohledně pronikání Rusů do severní Koreje a dál na poloostrov s následným vyhnáním Japonců, které car tolik nenáviděl.⁴²

³⁹ CONNAUGHTON, s. 21.

⁴⁰ JUKES, s. 17.

⁴¹ WITTE, Sergej Julevič, *Vospominanija: carstvovanije Nikalaja II. Tom I*, Berlin 1922, s. 202.

⁴² JELÍNEK, *I. díl*, s. 80.

Čína byla jednáním Ruska zaskočena a dotazovala se, proč byl odsun jejích jednotek zastaven. Petrohrad nečekaně přišel se sedmi⁴³ novými požadavky pro pokračování evakuace. Peking podpořen Velkou Británií, Spojenými státy americkými a Japonskem, tyto požadavky odmítl a Rusové se museli stáhnout, ač se nadále snažili o prosazení alespoň jednotlivých bodů. Japonsku došla trpělivost a bylo zřejmé, že přijdou na řadu přímá jednání mezi Tokiem a Petrohradem, neboť Čína nebyla schopna vzdorovat ruskému diplomatickému tlaku.

Situace Koreje byla v tomto období velice složitá. Japonsko bylo nuceno po neúspěchu vojenské akce z roku 1896 uznat pro-ruskou vládu v Soulu. Nicméně ještě před uzavření smlouvy Jamagata-Lobanov byla 15. května 1896 v Soulu uzavřena smlouva Weber-Komura, která uznávala ruskou přítomnost v Koreji. Japonsko pokračovalo v diplomatickém napravování svých předchozích akcí v Koreji, čehož dosáhlo v roce 1898 ve smlouvě Rosen-Niši z 25. dubna. Tato dohoda mu zajišťovala pobytová, obchodní a průmyslová práva a zároveň zvyšovala prestiž, protože nyní se mohly japonské ekonomické projekty, společně s bankou Daiichi, dále rozvíjet.⁴⁴ A když císař Kodžong vyměnil ruského finančního poradce za anglického, otevřely se Tokiu nové možnosti v Koreji pro napravení své reputace.⁴⁵ Mezi těmito možnostmi byla i výstavba železnice z Inčonu do Soulu (1900), kterou Japonci na Korejském poloostrově úspěšně dokončili. Na řece Jalu v severní části Koreje se v roce 1903 střetly lesnické společnosti Ruska⁴⁶ a Japonska, když obě země využily koncesi na těžbu dřeva v oblasti.⁴⁷

⁴³ 1) Žádné z vrácených území nebude předáno jiné mocnosti (myšleno hlavně Japonsko). 2) Systém jakým je v Mongolsku vládnuto bude nezměněn. 3) Právo přednostní informace v případě, že Čína bude hodlat založit nový přístav, či stávající otevřít jiné mocnosti. 4) Žádný z cizinců loajální Čínské vládě nebude vykonávat svoji službu v severním Mandžusku. 5) Bude zajištěna správa telegrafní linky mezi Pekingem a Kuantungským poloostrovem. 6) Celní poplatky v Niou-čuangu budou i po návratu nadále placeny Ruskem. 7) Veškerá práva týkající se ruských zájmů a poddaných budou nadále trvat.

⁴⁴ WHITE, John Albert, *The Diplomacy of the Russo-Japanese War*, Princeton 1964, s. 78.

⁴⁵ HAN, Hung Soo, *Korea včera a dnes*, Praha 1952, s. 158.

⁴⁶ Ruská koncese pocházela již z roku 1896 a v roce 1898 ji od původního majitele odkoupil důstojník gardového jezdeckva Alexandr Bezobrazov. Postupem času a vojenským povýšením Bezobrazova se z privátní koncese stala státní, o jejímž využití rozhodoval car se svými poradci.

⁴⁷ ROSTUNOV, Ivan Ivanovič, *Istorija ruskko-japonskoj vojny: 1904-1905 gg.*, Moskva 1977, s. 46.

Situace ohledně lesnických společností, rozšiřování vojenských i nevojenských aktivit Ruska do severní části Koreje a sedm požadavků Číně ohledně Mandžuska vedlo Japonsko k navázání přímých jednání s Petrohradem, která měla určit sféry zájmu obou států. Jak dokládá telegram Barona Jutaro Komury vyslanci v Petrohradu Šiničiro Kurinóvi z 28. června 1903, Japonsko se cítilo podvedeno a shledávalo postup Ruska za nepřijatelný a ohrožující bezpečí Japonska.⁴⁸ Rusové⁴⁹ odpověděli, že mají v úmyslu se dohodnout, na což Japonsko odpovědělo šesti⁵⁰ požadavky předloženými 3. srpna 1903. Hrabě Vladimír Nikolajevič Lamsdorf byl otevřen vyjednávání ohledně jednotlivých bodů, ale z počátku se snažil delegovat určitá jednání na nově vytvořený úřad vicekrále ruských oblastí na Dálném východě, vedený admirálem Jevgenijem Ivanovičem Alexejevem. Přesto byl dialog dále veden hlavně s Petrohradem, ač admirál Alexejev navštívil přímo Tokio. Rusové se snažili z vyjednávání jakkoliv vymluvit a delegovat Japonce na Alexejeva, zatímco Japonci se snažili o dohodu přímo s ministrem zahraničí Lamsdorfem. První odpověď na japonské požadavky ze srpna odeslali Rusové až v říjnu 1903, ve které se nebránili jejich požadavkům, ale chtěli si ponechat vliv v severní Koreji. Toto bylo pro Japonce nepřijatelné, a ač pokračovala diplomatická jednání dál, armáda a námořnictvo započalo přípravy na válku.⁵¹ V Tokiu připravili do konce října další návrh ujednání s Petrohradem, ale ten se opět vyjádřil v polovině prosince vyhýbavě a předložil vlastní protinávrh.⁵² Mezitím docházela vládě premiéra Taró Kacury trpělivost a projevila značné rozhořčení nad děním v Koreji a požadovala jasné

⁴⁸ *Correspondence regarding the negotiations between Japan and Russia (1903-1904)*, Washington 1904, s. 4.

⁴⁹ Hrabě Vladimír Nikolajevič Lamsdorf byl mezi roky 1900 a 1906 ministrem zahraničních věcí carského Ruska.

⁵⁰ 1) Respektovat nezávislost a územní integritu Číny a Koreje a rovnou ekonomickou příležitost pro všechny státy v těchto zemích. 2) Hájení japonského zájmu v Koreji a zároveň ruského v Mandžusku a v případě potřeby možnost chránit své zájmy v těchto zemích. 3) Nebránit Japonským zájmům v Koreji a Ruským v Mandžusku, a zároveň nebránit ani případné japonské železnici do Mandžuska a navázání na již vybudované železnice v této oblasti. 4) V případě nutnosti možnost vyslat vojenské oddíly Japonskem do Koreje a Ruskem do Mandžuska v případě nepokojů, ohrožení svých zájmů, které by mohli vést k mezinárodním komplikacím. 5) Uznání Ruskem výlučného práva Japonska poskytnout radu a pomoc v zájmu reformy a dobré vlády v Koreji, včetně nezbytné vojenské pomoci. 6) Tato dohoda nahradí všechny předchozí dohody mezi Japonskem a Ruskem respektující Koreu.

⁵¹ JELÍNEK, *I. díl*, s. 93

⁵² KOWNER, *Historical Dictionary*, s. 8.

rozuzlení situace.⁵³ Japonci vytvořili poslední návrh řešení situace v Koreji a Mandžusku, kdy fakticky uznávali Mandžusko za sféru vlivu Ruska a na oplátku očekávali stejné uznání, jímž by se Rusko vzdalo nároků v Koreji a uznalo ji za sféru vlivu Japonska. Rusové návrh na společném zasedání nejvyšších představitelů carství přijali, jenže odpověď do Tokia vůbec neposlali. Proto 13. ledna předal Kurino ministru zahraničních věcí Lamsdorfovi poslední požadavky, v tomto smyslu spíše ultimátum. Car a jeho spolupracovníci věděli, že se válka nezadržitelně přibližuje a zoufalým pokusem se snažili o napravení situace, když odeslali do Londýna dotaz, zda by jim nepomohli s urovnáním vztahů s Tokiem. Vláda ve Velké Británii toto odmítla a obratem odeslala do Tokia depeši o ruském manévrování.⁵⁴ Japoncům došla trpělivost a na zasedání vlády s císařskou Tajnou radou 4. února padlo rozhodnutí o přerušení vztahů s Ruskem. Následujícího dne vydal císař souhlas se zahájením války a ten samý den byla zahájena mobilizace armády a loďstva.⁵⁵ Dále pak 6. února vyslanec Kurino oznámil hraběti Lamsdorfovi svůj odjezd s personálem a studenty.⁵⁶ Tím byly poslední diplomatické naděje na zachování míru na Dálném východě ukončeny a Japonsko se již plně připravovalo na válku proti Rusku, ve které se všeobecně předpokládalo, že Rusko uplatní své zkušenosti, materiální, vojenské a lidské zdroje a Japonsko porazí. Je nasnadě také zmínit, že Rusko mělo zprávy o postupné mobilizaci japonských jednotek a shromažďování vojenského materiálu. To dokládá například i osobní svědectví admirála Alexejeva. Vláda v Petrohradu však věřila, že Japonsko pouze blafuje.⁵⁷

⁵³ REISCHAUER, s. 183.

⁵⁴ JELÍNEK, *I. díl*, s. 100.

⁵⁵ Tamtéž, s. 101.

⁵⁶ *Correspondence...*, s. 61.

⁵⁷ CONNAUGHTON, s. 25.

3 Válka 1904–1905.

3.1 Vojenská síla Ruska, Japonska a jejich válečné strategie

Pro pochopení nadcházejícího konfliktu je nutné vědět, jakou vojenskou silou disponovaly oba státy v předvečer propuknutí konfliktu. Je třeba porovnat nejen jejich relativní sílu, ale také technickou vybavenost, specifika vojenské techniky a připravovanou strategii pro válku na Dálném východě, neboť v průběhu rusko-japonské války byly použity vedle nových zbraní i nové bojové taktiky, které nebyly vůbec, nebo jen v omezené míře vyzkoušeny v předešlých konfliktech.

Všeobecně se předpokládalo, že carské Rusko ve válce jednoznačně zvítězí, ale je také důležité zmínit, že od roku 1815 vedlo pouze dvě regulérní války s bilancí jedné porážky a jednoho vítězství. Své značné vojenské síly mělo rozmístěné na velice rozlehlém území od východní Evropy až po Dálný východ a totéž platilo i o námořních jednotkách, které byly alokovány v Baltském, Černém, Žlutém a Japonském moři. Papírově se Rusko zdálo pro Japonsko příliš velkým soustem, ale jsou zde důležité faktory, které je třeba v následujících odstavcích částečně osvětlit, aby bylo možné lépe pochopit následný průběh a výsledek konfliktu.

3.1.1 Ruské námořnictvo

Pouhý výčet sil, jimiž carské námořnictvo disponovalo, by nebyl příliš vypovídající, a proto je na začátku vhodné vědět, jak vlastně celá administrativa ruského válečného námořnictva aspoň rámcově fungovala. Následná charakteristika některých plavidel a jejich specifík nám pomůže rozkrýt strukturu strategického plánu, který velení ruského válečného námořnictva zamýšlelo použít v konfliktu na Dálném východě. Tento základní rozbor nám potom pomůže s komparací obou vojenských námořních uskupení, která se ve válce střetla. Získáme tím i lepší přehled o průběhu námořních bitev, které se v průběhu rusko-japonské války udály.

Nejvyšším velitelem branných sil Ruska byl car, kterému přímo podléhal vrchní velitel válečného loďstva.⁵⁸ Pod něj spadaly tyto orgány: Admiralitní rada (poradní orgán vrchního velitele), Hlavní námořní soud a ministr námořnictví⁵⁹ se svým ministerstvem. Mezi nejdůležitější organizace, které ministr přímo řídil, patřil Hlavní námořní štáb, který měl na starosti strategické, organizační a personální složení námořnictva, Námořní technický výbor, odpovědný za lodní a strojní konstrukce společně se zbraňovými systémy, Vrchní správa pro stavbu a vybavení lodí, Námořní stavební výbor, který se staral o stavby přístavů, doků a přístavišť, a další méně významné výbory a správy. Jak je zřejmé, ministr námořnictví spadl pod Vrchního velitele válečného loďstva a tím se z něj stal jakýsi poradce pro námořní záležitosti.⁶⁰ Dále byly námořní síly členěny do jednotlivých loďstev pojmenovaných podle svého umístění. Na Dálném východě byly ve válce použity celkem tři pacifické flotily. Nejdůležitější byla 1. pacifická flotila umístěná na počátky války s Japonskem ve Žlutém a Japonském moři. Na konci konfliktu se bojů zúčastnila ještě 2. a 3. pacifické loďstvo, které vzniklo v průběhu války výběrem a převelením lodí z Baltské eskadry na bojiště Dálného východu.

Celkem se ve velení 1. pacifické flotily vystřídali čtyři velitelé. Prvním byl viceadmirál Oskar Viktorovič Stark. Ten byl již po měsíci války nahrazen Stěpanem Osipovičem Makarovem, ale ten byl po měsíčním působení u loďstva zabit v akci. Poté se stal na přechodnou dobu velitelem celého loďstva bývalý štábní důstojník admirál Vilhelm Vitgeft, aby byl koncem května 1904 nahrazen ve velení nad celou 1. pacifickou flotilou Nikolajem Illarionovičem Skrydlovem. Loďstvo bylo dislokováno ve čtyřech přístavech, Port Artur, Dalnyj, Vladivostok a Nikolajejsko, přičemž v Port Arturu se nacházela většina lodí na Dálném východě a kromě admirála Skrydlova zde měli velitelé své štáby. Plavidla nacházejících se v Port Arturu byla členěna do jednotlivých flotil podle kategorie

⁵⁸ Velkokníže Alexej Alexandrovič, člen carské rodiny, bratr cara Alexandra III. a tím pádem strýc Mikuláše II. Od mala byl veden ke službě v námořnictvu a vrchním velitelem ruského válečného námořnictva se stal v roce 1882. O rok později byl povýšen na generál-admirála. V roce 1905 odstoupil z funkce po prohrané válce s Japonskem.

⁵⁹ Fjodor Karlovič Avelan byl ministrem námořnictví od března 1903 do července 1905, kdy po prohrané bitvě u Cušimy rezignoval.

⁶⁰ JELÍNEK, *I. díl*, s. 172-173.

lodí. Nacházela se zde bitevní flotila, křižníková flotila, torpédová flotila, oddíl pobřežní obrany a lodě bez určeného přiřazení (viz Příloha č. 1). Celkem se v Port Arturu nacházelo sedm bitevních lodí, devět křižníků a 25 torpédoborců.

Ve Vladivostoku byl dislokován samostatný oddíl křižníků námořního kapitána Nikolaje Karloviče Rejcenštejna s plavidly *Rossija*, *Gromoboj*, *Rjurik*, *Bogatyr*, *Lena*, torpédovky 201, 202, 203, 204, 205, 206, 208, 209, 210, 211, minonoskou *Aleut*, přepravní parníky *Kamčadal* a *Jakut* a ledoborec *Naděžnyj*.⁶¹ Kapitán Rejcenštejn byl po příjezdu admirála Makarova odvolán do Port Arturu a velitelem oddílu křižníků se stal Karl Petrovič Jessen. V červnu 1904 byl Jessen nahrazen viceadmirálem Petrem Alexejevičem Bezobrazovem.⁶² V Nikolajevsku byly umístěny pouze torpédovky 91, 92, 93, 94, 95, 97 a 98. K ochraně přístavu Dalnyj byly určeny nechráněné křižníky 2. křižníkové divize *Džigit* a *Razbojnik*, ale vzhledem k blízkosti Port Arturu bylo možno s nimi dle situace posílit hlavní přístav pacifického loďstva.⁶³

Ruská flotila byla papírově velice silné uskupení, ale je pravdou, že mnoho lodí stejného typu patřilo k jiným třídám, což znamenalo, že v rámci jednoho uskupení nemohl velitel disponovat stejnými stroji. Zde platí dvojnásob, že flotila je tak silná jako její nejslabší článek. Hlavní rozdíly mezi ruským a japonským loďstvem v rámci technických parametrů můžeme shrnout následovně. Plocha pancéřování válečných plavidel byla u ruské flotily přibližně o 50% menší než u japonské, ale zároveň pancír dosahoval větší tloušťky, což zvyšovalo ochranu proti proražení pancíře v daném úseku, ale na druhou stranu se loď stávala těžší a tím pádem i pomalejší. Ještě komplikovanější stav byl u dělostřelectva, které oproti japonskému disponovalo menším počtem děl, většinou také menší ráže s nevhodně zvolenou municí, která efektivitu palby dále snižovala, což bylo patrné především při střelbě na delší vzdálenost. Dělostřelectvu také chyběly optické dálkoměry, čímž byla střelba daleko méně přesná. Problémem bylo taktéž mužstvo, nejenže lodě neměly plné stavy, ale

⁶¹ <http://www.palba.cz/newspage.php?news=4326> [Cit. dne 15. 4. 2017].

⁶² KOWNER, *Historical Dictionary*, s. 152.

⁶³ JELÍNEK, *1. díl*, s. 173-176.

jejich bojová příprava byla na velmi nízké úrovni.⁶⁴ Většina branců byla verbována z vnitrozemí a tak se nezdálo, že poprvé viděli moře až při výcviku. Také gramotnost námořníků byla problémem. Následné omezené cvičení na lodích, které se konalo pouhé 4 měsíce, neboť admirálita rozhodla, že loďstva v zamrzajících přístavech nemají možnost v průběhu zimy cvičit, tak v rámci kolegiality budou mít také ostatní loďstva pouze pohotovost.⁶⁵ Posledním zásadním problémem bylo stáří lodí, jež bylo více než o 10 let vyšší, jak u lodí japonských. To s různou třídou lodí zapříčinilo takticko-strategickou nejednotnost uskupení.

Během roku 1904 se začalo se sestavováním 2. pacifická flotily, která byla ještě tentýž rok vyslaná z Baltského moře. Její formování a cesta bude zmíněno v jiné kapitole a zde se pouze zaměříme na její složení. Velením druhé eskadry byl pověřen admirál Zinovij Petrovič Rožestvenskij, na kterého čekal nelehký úkol přeplavit celou flotilu z Baltu až na Dálný východ na pomoc 1. pacifickému loďstvu v boji s Japonskem. Výčet jejích plavidel byl ohromný, neboť bylo zapotřebí mnoho nákladních a zásobovacích lodí. Opět se admirálita při výběru lodí nevyvarovala chyb při sestavování jednotlivých uskupení a tak byly ke starým lodí přiřazovány právě dokončené a naopak (viz Příloha č. 2).

Největším problémem 2. pacifické flotily byla plavidla transportního oddílu, která převážela potřebné zásoby pro dlouhou plavbu. Jejich rychlost byla výrazně nižší než u bojových plavidel a tím se celá doba plavby prodlužovala. Na druhou stranu bez transportních lodí by nebylo možné takovou cestu podniknout, neboť postavení Ruska nebylo v přístavech podél cesty příliš příznivé.⁶⁶ Je důležité také zmínit 3. pacifickou flotilu, která byla vytvořena, aby pomohla 2. pacifické k získání převahy nad Japonci. Velel jí kontraadmirál Nikolaj Ivanovič Něbogatov a jednalo se o „... *kuriózní sbírku válečných lodí.*“⁶⁷ V loďstvu se nacházela stará bitevní loď Imperator Nikolaj I., pancéřové lodě pobřežní

⁶⁴ HYNEK, Vladimír, KLUČINA, Petr, *Válečné lodě 2, Mezi krymskou a rusko-japonskou válkou*, Praha 1986, s. 275.

⁶⁵ JUKES, s. 22-23.

⁶⁶ KOVAŘÍK, Jan, *Cušima. Poslední bitva rusko-japonské války na moři*, Praha 2012, s. 69-71.

⁶⁷ HYNEK, KLUČINA, s. 308.

ochrany Admiral Ušakov, Admiral Senjevin a Admiral Apraxin, křižník Vladimír Monomach a další pomocná plavidla.⁶⁸

3.1.2 Ruská pozemní armáda

Ruské vojsko se dělilo na prapory pěchotní, jezdecké, dělostřelecké, ženijní roty a v roce 1904 čítalo ohromných 1 135 000 mužů v základní službě.⁶⁹ Dále byly k dispozici záložní brigády, které mohly být do 3 měsíců doplněny do plného stavu. Souhrnem mohla ruská branná moc při totální mobilizaci disponovat asi 5 000 000 vojáků. Tato enormní vojenská síla se ale musela rozložit na obrovské ploše celé říše, ale podle politických a vojenských plánů bylo mnohem důležitější koncentrovat většinu jednotek na evropské části ruského území. Běžný stav na Dálném východě byl pouhých 300 000 mužů a z toho na Liao-tungském poloostrově a jižním Mandžusku 220 000 vojáků.⁷⁰ Velitelem všech jednotek byl viceadmirál Jevgenij Ivanovič Alexejev, který zároveň zastával post vicekrále Dálného východu a byl přímo zodpovědný caru Mikuláši II. Alexejev prosazoval aktivnější zapojení ruských jednotek do války, ale velkým oponentem mu byl generál Alexej Kuropatkin, který z pozice ministra války ovlivňoval názory cara, který v mnoha případech dal za pravdu svému ministru.⁷¹

Ruská strategie vedení boje na Dálném východě byla z části ovlivněna i celkovým početním stavem. Vojenští velitelé v Petrohradu odhadovali, že první nápor japonských jednotek budou schopni odrazit a počkat na příjezd posil z evropské části Ruska. Celková strategie se skládala z pěti bodů, přičemž bylo nutné nejdříve získat námořní převahu, následně součinností námořnictva a pozemních jednotek zabránit japonskému vylodění, pokračovat obranými operacemi a guerillovými akcemi do doby, než bude zajištěna početní převaha. Z toho vyplýval další bod, kdy měla ruská armáda přejít do ofenzívy a vyhnat Japonce z Mandžuska a Koreje a posledním bodem byla invaze na Japonské

⁶⁸ HYNEK, KLUČINA, s. 308.

⁶⁹ LEVITSKYJ, Nikolaj Arseněvič, *Russko-japonskaja vojna 1904–1905 gg.*, Moskva 1938, s. 28.

⁷⁰ JELÍNEK, Milan, *Port Artur: rusko-japonská válka 1904-1905. 2. díl, Porážky a ústupy*, Třebíč 2011, s. 168.

⁷¹ KOWNER, *Historical Dictionary*, s. 32-33.

ostrovy.⁷² Plán měl však dva zásadní nedostatky a to bylo podcenění síly Japonska a špatné odhadnutí nepřátelské strategie. Důležitá byla obrana přístavů Port Artur s Vladivostokem a hlavní pozemní obrana se měla soustředit v oblasti řeky Jalu, kde měla nepřítele zadržet do příjezdu posil.⁷³

Pro obranu důležitých míst na Dálném východě využívaly ruské jednotky také moderní techniku. Tou nejdůležitější, která se v průběhu války výrazně osvědčila a byla nasazovaná i v následujících konfliktech 20. století se stal kulomet.⁷⁴ Rusové kulomet opatřili ocelovým štítem a robustním podvozkem, čímž se stal velice užitečnou zbraní. Těžký kulomet Maxim vzor 04 byl důležitou součástí obrany proti pozemním jednotkám, ale k jeho rozšíření v ruské armádě došlo až po nejkrvavějších bojích.⁷⁵ Za zmínku stojí taktéž bajonetová opakováčka Mossin-Nagant vzor 1891, kterou bylo vybaveno mužstvo. Důstojnictvo bylo vyzbrojeno revolvery Smith & Wesson vzor 1869 nebo Nagant a šavlemi.⁷⁶

3.1.3 Japonské námořní síly

Organizace velení japonského válečného loďstva byla v porovnání s tím ruským výrazně složitější. Vrchním velitelem japonských branných sil byl císař, kterému se zpovídalo ministerstvo námořnictva se svým ministrem a vedle toho také hlavní štáb válečného námořnictva (společně s velitelstvím pozemních armád pracující v Císařském hlavním stanu). Ministr se svým ministerstvem měl na chod válečného námořnictva jen omezený vliv. Lze říct, že to byl v podstatě pouze správní orgán, který se především staral o technické záležitosti námořnictva, o výcvik a vzdělání rekrutů, logistiku a topografii. Hlavní štáb válečného námořnictva tvořily sekce operační správy, zbrojní a mobilizační správy, zpravodajské sekce, správa námořních přidělců, správa námořního výzkumu a další. Hlavnímu štábu bylo přímo podřízeno velení Spojeného

⁷² WARNER, Denis, WARNER, Peggy, *The Tide at Sunrise: A History of the Russo-Japanese War 1904–1905*, London 1974, s. 174.

⁷³ KOWNER, *Historical Dictionary*, s. 11.

⁷⁴ Ten byl vynalezen Američanem Hiramem Maximem v roce 1884 a již v roce 1893 byly první exempláře nasazeny britskými vojáky v jižní Africe proti domorodým Zulům.

⁷⁵ KLUČINA, Petr, ROMANÁK, Andrej, RICHTER, Karel, *Člověk, zbraň a zbroj v obraze doby*, Praha 1984, s. 202.

⁷⁶ Tamtéž, s. 241.

lodstva, přičemž velitel měl rovněž svůj štáb, který byl zároveň štábem 1. bojové flotily.⁷⁷

Podobnou štábní strukturu mělo i zázemí válečného lodstva, jež bylo rozděleno do čtyř námořních oblastí, kterými byly Sasebo, Jokosuka, Jokohama a Kure. K námořní oblasti patřila i její hlavní námořní základna s jejím velícím admirálem, kterému podléhala přístavní plavidla a štáb námořní základny. Pod námořní oblast dále spadala flotila oblasti, velitelství jednotlivých dalších přístavů, velitelství zásobovacích služeb, velitelství útvarů záložního lodstva a další velitelství a správy. Jak je možné postřehnout, struktura japonského válečného lodstva byla mnohem propracovanější a díky tomu skýtala větší možnosti řešení nastalých problémů.⁷⁸

Spojené lodstvo (Rengó kantai) bylo rozčleněno do tří flotil. Každá měla specifické taktické i strategické úkoly, čemuž odpovídalo i složení plavidel. Nejsilnější a nejdůležitější byla 1. flotila, která měla bojovat s hlavními silami nepřítele a byla vedená viceadmirálem Heiharači Tógóem, který byl zároveň velitelem celého spojeného lodstva (viz Příloha č. 3). Ke střežení dopravních koridorů mezi Japonskem a Koreou byla určena 2. flotila viceadmirála Hikonojó Kamimury (viz Příloha č. 4). Poslední 3. flotila viceadmirála Šičiró Kataoky (viz Příloha č. 5) měla za úkol střežit Cušimský průliv, poskytovat ochranu konvojům a obranu břehům Japonského moře, přičemž byla tvořena starými loděmi. V rámci 3. flotily bylo ještě určeno k ochraně námořních základen celkem 14 oddílů torpédovek.⁷⁹

3.1.4 Japonská armáda

Přes značný nárůst obyvatelstva ve 2. polovině 19. století se Japonsko nemohlo měřit s lidskými zdroji Ruska. Přesto mělo v době zahájení války v aktivní službě a záložní armádě 380 000 vojáků.⁸⁰ Toto číslo se v průběhu války zvýšilo až na

⁷⁷ JELÍNEK, *1. díl*, s. 226.

⁷⁸ Tamtéž, s. 227.

⁷⁹ Tamtéž, s. 234.

⁸⁰ CONNAUGHTON, s. 27.

úctyhodných 1 090 000 mužů,⁸¹ kteří byli v průběhu války nasazeni. Pozemní složky byly rozděleny do čtyř (později do pěti) armád. Hlavním velitelem všech armád byl polní maršál Iwao Ójama a v průběhu června 1904 se stal taktéž velitelem Mandžuské armády, což byl vojenský orgán, který měl na starosti koordinaci všech armád ve válce s Ruskem. Velitelem 1. armády byl generál Tametomo Kuroki, 2. armáda byla vedena generálem Jasukatou Okuem, 3. armáda generálem Maresukem Nogim, 4. armáda generálem Mičicurou Nozuoem a 5. armáda generálem Kageaki Kawamurou.⁸²

Strategie japonských ozbrojených sil byla v zásadě velice jednoduchá, získat převahu na moři a tím zabezpečit klidné vyloďení jednotek na Korejském poloostrově. Následně měla přerušit železnici, která vedla do Port Arturu, zabezpečit oblast řeky Jalu, obležení a následné dobytí přístavu Port Artur a zároveň nedopustit v průběhu dobývání ruský protiútok jak z přístavu, tak z oblasti jižního Mandžuska. Plán prakticky kopíroval strategii z čínsko-japonské války a v průběhu let byl pečlivě nacvičován.

Za zmínku u japonské armády stojí bezesporu dělostřelectvo. Celkem 1200⁸³ děl je opravdu impozantní číslo, které poskytovalo mnoho výhod. Tou hlavní je bezesporu množství vystřelených projektilů na postavení nepřítele, které v mnoha případech nevydrželo nápor japonské baráže, čímž usnadnila postup pozemním jednotkám. Obsluha jednotlivých baterií byla v ovládní výborně vycvičena, přičemž důraz byl kladen jak na kadenci výstřelů, tak jejich přesnost.⁸⁴ Pěšáci byli vyzbrojeni převážně opakovačkou vzor 30 plukovníka Arisaky a revolvery Hino vzor 26, které vycházely ze systémů Smith & Wesson.⁸⁵

3.2 Útok na Port Artur a námořní válka únor-duben 1904.

Přerušení diplomatických styků 6. února 1904 automaticky neznamenalo válku, ale zároveň k ní již nebylo daleko. Společné jednání císaře Mucuhita s Výborem

⁸¹ KOWNER, *Historical Dictionary*, s. 42.

⁸² Tamtéž, s. 41-42.

⁸³ Kowner uvádí číslo 894.

⁸⁴ KLECANDA, Jan, *Válka rusko-japonská slovem i obrazem. 1., (Od vypovězení války do bitvy na Jalu)*, Praha 1904, s. 80.

⁸⁵ JELÍNEK, 2. díl, s. 208-210.

maršálů a Nejvyšší válečnou radou ze 4. a 5. února rozhodlo o okamžitém zahájení válečných operací proti Rusku. O výsledku jednání byl spraven i admirál Tógó na vlajkové lodi Mikasa, který měl dokončit nezbytné přípravy a vyplout s flotilou ze Saseba (viz Příloha č. 6) na volné moře okamžitě po přerušení diplomatických vztahů s Ruskem.⁸⁶ Admirálovým úkolem bylo podniknout útok na ruskou eskadru kotvící v Port Arturu a zároveň ochránit vylovení prvních armádních jednotek v Koreji. Ruská flotila tou dobou kotvila na vnější rejdě přístavu, čímž byla proti případnému útoku nechráněná. Vše umocňoval plán Japonců využít nočního útoku a pomocí torpéd⁸⁷ vyřadit eskadru ještě zakotvenou v přístavu. I z tohoto důvodu byl útok naplánován na dobu před oficiálním vyhlášením války, aby se pravděpodobnost úspěchu zvýšila a zastihl pacifickou eskadru nepřipravenou.

Admirál Tógó vyplul ze Saseba 6. února a celá flotila se následující den shromáždila u Osamělého ostrova. Zde proběhla porada velitelů a byly rozdány poslední instrukce k úspěšnému splnění úkolu. Loďstvo v průběhu dne zažilo několik vzrušení, tím prvním byla kolize torpédoborce se zásobovací lodí, což pro mnoho pověřivých námořníků nevěstilo nic dobrého. Vše se ale zvrátilo, když flotila zajala dva ruské parníky Arguň a Rossija. Obsazení druhého jmenovaného parníku vlilo velkou naději do řad mužstva, že válka skončí porážkou Ruska. Poslední nehodou toho dne se stala srážka křižníku Takasagó s velrybou, kterou křižník rozpůlil. Námořníci začali oslavovat, že takto dopadne každý, kdo se jim postaví do cesty. Ve stejný den jako Tógó vyplula i 3. flotila viceadmirála Kataoky z přístavu v Kure s úkolem střežit Cušimský průliv proti případnému útoku vladivostockých křižníků. Japonské Spojené loďstvo bylo připraveno na pozicích, přičemž Rusové připravovaný útok vůbec neočekávali.

Zatímco se japonská flotila přibližovala k Port Arturu, v přístavu probíhal běžný den a nikdo netušil blížící se katastrofu. Dne 8. února příplul britský parník Columbia a začal postupně nabírat na palubu japonské občany, úředníky a obchodníky. Když parník k večeru přístav opustil, mnoho obyvatel

⁸⁶ WARNER, s. 186.

⁸⁷ Torpédo bylo vyvinuto počátkem 2. poloviny 19. století a v rusko-japonské válce bylo poprvé masově nasazeno jako jedna z hlavních námořních zbraní, nikoli jako doplňková zbraň.

přístavu, včetně posádky znejistěla. Přes tento signál, který naznačoval možné budoucí dění, se většina obyvatelstva uklidnila, neboť jediný, kdo ve městě věděl o přerušení diplomatických jednání mezi Petrohradem a Tokiem byl místodržitel Alexejev, který tuto informaci záměrně zatajoval, aby nevyvolal paniku. Tato skutečnost později stála život mnoha námořníků a ruskou eskadru ztrátu několika lodí, neboť nechráněné křižníky Džigit a Razbojnik se nacházely v nedalekém přístavu Dalnyj a křižník Varjag s dělovým člunem Korejec se tou dobou nacházely v Čemulpchu, který byl neutrálním přístavem, a Rusové neočekávali, že by se zde lodím mohlo něco stát.⁸⁸ Přístav se v poklidu připravoval na večerní ples konaný na počest jmenin manželky admirála Starka.⁸⁹

V Čemulpchu se v průběhu 8. února stal první zásadní incident války.⁹⁰ Velitel dělového člunu Korejec si uvědomil, že japonská loď Čijoda opustila v tichosti a pod rouškou tmy předchozí noci přístav a pojal značné podezření, že se Japonci připravují k útoku. Jeho teorii potvrzovala i skutečnost, že veškeré komunikační systémy u Rusů nefungovaly, neboť ty byly pod kontrolou Japonců.⁹¹ Rozhodl se proto pro vlastní akci a vyplul s lodí do Port Arturu, aby podal tuto informaci a zároveň se zeptal na celkovou situaci. Během plavby ale narazil Korejec na vyloďovací skupinu kontraadmirála S. Urijúa, která měla za cíl vysadit první jednotky právě v Čemulpchu. Na Korejci se zalekli japonských lodí a okamžitě otočili loď a směřovali ji zpátky do přístavu. Při obrátce vypálili z dělového člunu salvu na japonskou skupinu, která tento incident považovala za porušení mezinárodního práva.⁹² Korejec se stihl vrátit do přístavu, ve kterém byl společně s Varjagem a dalším ruským parníkem obklíčen japonským loďstvem a pouze přihlíželi nočnímu vyloďování jednotek 1. japonské armády.⁹³

Zatímco Čemulpcho prožívalo první válečné události, přístav Port Artur dále žil poklidným mírovým životem a postupně se nořil do tmy. Japonské spojené loďstvo se v průběhu dne rozdělilo na hlavní svaz a útočnou flotilu

⁸⁸ JELÍNEK, *1. díl*, s. 313.

⁸⁹ STEPANOV, Alexandr Nikolajevič, *Port Artur I.*, Moskva 1954, s. 5.

⁹⁰ Válka byla oficiálně vyhlášena až 10. února 1904.

⁹¹ Místní obyvatelstvo sympatizující s Japonci přerušilo, případně blokovalo telegrafní stanice.

⁹² CONNAUGHTON, s. 41.

⁹³ WARNER, s. 193–195.

torpédoborců, složenou ze tří divizí, které měly vykonat překvapující noční útok a následně se k hlavnímu svazu opět vrátit. Přibližující se torpédoborce však byly objeveny ruskými hlídkovými loděmi, které je mylně považovaly za vlastní, i když nebyly osvětleny a na výzvy o identifikaci nereagovaly. Proto byl plánovaný útok o několik hodin urychlen a japonské torpédoborce uspíšily svůj postup k přístavu. Velitel 1. útočné flotily kapitán Asai na lodi Širakumó vydal ve 23:25 rozkaz k zahájení útoku dle instrukcí admirála Tógóa. Již o 10 minut později se ozvala první exploze na řadové lodi Retvizan, která lodi způsobila značné poškození, kvůli kterému začala na přídi nabírat vodu. Přesto Rusové považovali výbuch za náhodu, nejspíše po nárazu utržené miny. Avšak druhá detonace ve 23:40 na lodi Cesarevič je uvedla do pohotovostního stavu a vypukl zmatek. Dělostřelci na jednotlivých lodích zcela náhodně stříleli do tmy a osvětlovači se marně snažili najít japonské torpédoborce. O pět minut později se ozvala třetí exploze tentokrát u křižníku Pallada, v jejímž výsledku vznikla veliká trhlina v trupu lodi, kterou se valilo ohromné množství vody. Útok již nepokračoval a poté co v 0:25, resp. 0:45 neúspěšně a opožděně zaútočily torpédoborce Sazami a Oboró nastal v Port Arturu klid.⁹⁴

Výsledkem nočního útoku byly pouze tři poškozené lodě, přesto se dá považovat tuto akci za úspěšnou. Vyřazením dvou bitevních lodí, Cesarevič a Retvizan, a křižníku Pallada na několik měsíců došlo ke znatelnému oslabení ruské eskadry na Dálném východě. Japonci tímto získali převahu ve Žlutém moři a pacifická flotila nyní nepředstavovala takové nebezpečí jako před zahájením bojů. Nicméně plán útoku na ruské loďstvo pokračoval druhý den, kdy se zapojily i bitevní lodě a samotný admirál Tógó. Proti japonskému uskupení vyjely všechny zbylé plavby schopné lodě. Bitva 9. února nepřinesla žádný výsledek, i když japonské lodě byly zasaženy 11krát, zatímco ruské 38krát.⁹⁵ Situace se zatím přes noc vyhrotila v Čemulpchu, kde byly obklíčené ruské lodě memorandem následující den donuceny vyplout z přístavu a utkat se s japonskou přesilou. V bitvě Japonci uplatnili svoji početní převahu a lépe vycvičené

⁹⁴ JELÍNEK, *I. díl*, s. 324–332.

⁹⁵ Tamtéž, s., 346.

mužstvo a zasadili ruským lodím několik významných zásahů, čímž je přinutili navrátit se do přístavu. Po návratu ruských lodí do Čemulpcha dostali velitelé rozkaz svá plavidla v rejdě přístavu potopit a zavázat se, že se války s Japonskem již účastnit nebudou.⁹⁶ Výsledkem těchto dnů bylo potopení křižníku Varjag, dělového člunu Korejec a vážná poškození bitevních lodí Cesarevič, Retvizan a křižníku Pallada.

Přes ruské neúspěchy v bojích ve Žlutém moři se do války 9. února zapojily i vladivostocké křižníky, které od ranních hodin byly v pohotovosti a obdržely rozkazy k zahájení vojenských akcí proti Japonsku. Přístav byl pokrytý silnou vrstvou ledu, a proto než mohly křižníky opustit přístav, bylo zapotřebí, aby pro ně ledoborce připravily plavební koridor. Velitelem lodí ve Vladivostoku byl pověřen kapitán Nikolaj Karlovič Rejcenštejn, který řídil oddíl pro odvetnou akci v Japonském moři. Pro svůj úkol si vybral ty nejlepší lodě, kterými disponovali, pancéřové křižníky Rossija (vlajková loď), Gromoboj, Rjurik a lehký křižník Bogatyr. Jediným hodnotným úspěchem tohoto výjezdu bylo potopení japonské lodě na uhlí Nakanura Maru, která proti bojovým lodím nepředstavovala žádné nebezpečí. Křižníky v průběhu plavby sužovaly technické problémy a mrazivé počasí, proto se jejich návrat uspíšil a již 14. února se objevily zpět ve Vladivostoku.⁹⁷

Ruské velení si uvědomilo vážnost situace a bylo v jeho nejvyšším zájmu udržet v bezpečí otevřený obchodní přístav Dalnyj. Nebylo možné zde dále držet část flotily, která již byla oslabena výpadem Tógóova loďstva. Zároveň nebyl přístav chráněn ani proti pozemnímu útoku, proto byla námořním štábem, na přání místodržitele Alexejeva, schválena minovací akce, aby bylo zamezeno případnému vylodění japonských jednotek, tak jak se tomu stalo v období čínsko-japonské války. Úkolem byl pověřen kapitán 2. stupně Stěpanov, velitel minonosného parníku (minonosky) Jenisej. Pro účel operace byl dále dislokován křižník Bojarin, který měl poskytnout potřebné krytí a doprovod Jeniseji. Obě lodě vypluly v podvečer 9. února z Port Arturu a po doplutí k cíli se Bojarin

⁹⁶ ČERMENSKIJ, Jevgenij Dmitrijevič, *Rusko-japonskaja vojna 1904–1905 godov*, Moskva 1954, s. 19.

⁹⁷ JELÍNEK, 2. díl, s., 25-27.

vydal na cestu zpět a zanechal minonosku u Dálného. Minovací práce zahájil Jenisej ráno následujícího dne a pokračoval až do setmění. Ráno 11. února opět pokračoval v kladení min, ale v průběhu dne si hlídka na parníku všimla dvou utržených min. Obsluha dělostřeleckých baterií je zneškodnila, ale Jenisej byl mořským proudem zavlčen do vlastního minového pole, kde se střetl s jednou z galvanických náloží, které zde před několika okamžiky umístil. Výsledkem této srážky byla exploze, která byla zesílena uloženými minami v trupu lodi. Loď zmizela pod hladinou během 15 minut a mnoho námořníků, včetně kapitána Stěpanova, který odmítl opustit loď, při tomto neštěstí přišlo o život. Zpráva o zkáze minonosky se rychle rozšířila do Port Arturu, z kterého se na záchranu přeživších okamžitě vypravil křižník Bojarin se šesti torpédoborci.⁹⁸ Jenže křižník najel v průběhu noci na minu položenou Jenisejem a výbuchem byl znehybněn. V nastalém zmatku velitel lodi zavelel k evakuaci posádky, ač poškození nebylo natolik závažné, a k návratu do Port Arturu. Bojarin měly hlídat dva torpédoborce Vnimatělnyj a Skoryj a v případě objevení japonských lodí měl být křižník potopen, aby jej nemohl nepřítel využít. Jenže Bojarin se v průběhu noci nepotopil, poškození pravděpodobně nebyla tak vážná, a proto se velitelé torpédoborců rozhodli jej potopit torpédy. Loď však zůstávala na hladině, a proto byla spuštěna kotva křižníku, která mu měla pomoci k potopení. To nastalo nejspíše v průběhu noci na 13. února, kdy loď zmizela pod hladinu. V mezičase najel torpédoborec Vnimatělnyj na mělčinu, kde uvízl a musel počkat na záchranu. Ta dorazila 14. února, kdy byl torpédoborec vyproštěn a společně se zachránci se vrátil do Port Arturu.⁹⁹

Neúspěchy ruského loďstva vyvolávalo mnohé otázky a bylo nutné najít a označit viníka tohoto nezdaru. Odpovědnost padla na admirála Starka, který proti tomuto obvinění protestoval, ale v zásadě s ním počítal, neboť car by jistě neobvinil svého příbuzného, místodržitele Alexejeva. Faktem zůstávalo, že než bude admirál Stark nahrazen, uběhne přibližně měsíc, ve kterém bude nadále velitelem pacifické eskadry. Ač Japonci oslavovali úspěšný útok na Port Artur,

⁹⁸ Zpráva mluvila o japonském torpédovém útoku, proto bylo povoláno tolik lodí.

⁹⁹ JELÍNEK, 2. díl, s., 29-32.

Tógó nebyl spokojen s jeho výsledkem a raději by viděl ruské bitevní lodě potopené, než poškozené. Proto se společně s velitelem 2. flotily admirálem Kamimurou rozhodli podniknout další torpédový útok tentokrát 4. a 5. divize torpédoborců. Cílem byl především Retvizan, ale útok musel být pozdržen kvůli nepříznivému počasí, které v oblasti Žlutého moře v této době panovalo. Vhodné podmínky pro vyplutí nastaly až 13. února, ale ještě tentýž den se opět zhoršily a v průběhu zimní vichřice se od svého uskupení ztratila většina lodí. Pro útok zbyly pouze dvě a to Asagiri a Hajatori. Ten nepřinesl žádný výsledek, lodě byly ostřelovány děly pobřežní ochrany přístavu, a proto se rozhodly navrátit k hlavním silám. Tógó si byl vědom toho, že je potřeba zajistit hladké vyloďování jednotek 1. armády a bylo potřeba přijít s jiným plánem na eliminaci pacifické eskadry.

Dne 18. února 1904 bylo rozhodnuto o zablokování lodí v Port Arturu barážními parníky. Pro tento úkol byly vybrány starší vyřazené parníky, které měly být potopeny v průlivu a tím měly na omezenou dobu blokovat vyplutí lodí z přístavu. Akce byla naplánovaná na noc z 23. na 24. února a po rozednění pokračovala ostřelováním Port Arturu.¹⁰⁰ Akce nicméně dopadla neúspěšně a zničení hlídkujícího torpédoborce Vňušitělnyj bylo jen slabou útěchou. Přístav se nepodařilo zatarasit a tím stále zůstávala možnost ohrožení vyloďování jednotek 1. armády pacifickou eskadrou v Čemulpchu. Japonci přes neúspěch potřebovali zajistit hladký průběh vyloďování, a proto se rozhodli k dvěma rychlým akcím. První bylo obsazení Thorntonova přístavu¹⁰¹ (Chaj-jang-wan), které se bez odporu uskutečnilo 27. února, neboť Rusové ostrov opustili již koncem roku 1903 a ve stejný den také proběhla internace dělového člunu Mandžur v přístavu u Šanghaje.¹⁰²

Během prvních týdnů války projevovaly aktivitu jedině vladivostocké křižníky, které dělaly japonskému velení značné starosti. Dne 26. února vypluly

¹⁰⁰ WARNER, s. 214–215.

¹⁰¹ Nalézá se na Oceánském ostrově ve Žlutém moři, asi 100 námořních mil severovýchodně od Port Arturu. Je to největší a nejvýchodnější ostrov v této části moře.

¹⁰² Internace Mandžuru a potopení Korejce nebylo velkým vojenským vítězstvím, ale japonská veřejnost to chápala velice prestižně, neboť obě lodě představovaly ruskou přítomnost na Dálném východě a byly zároveň jedny z lodí, které doprovázely cara Mikuláše II. na návštěvě Japonska roku 1890.

podél korejského pobřeží v naději, že najdou osamocené lodě a případně přeruší obchodní trasy Japonců. Nicméně na žádné lodě nepřítel nenarazily a již 29. února zakotvily zpátky ve Vladivostoku. Tento výpad byl zaznamenán japonskými zvědy a informátory na pobřeží a admirál Tógó společně s admirálem Kamimurou chtěli těmito akcím do budoucna zamezit. Vypracovali plán na vylákání a zneškodnění křižníků, k čemuž jim měla pomoci posilněná 2. bojová divize o 2 chráněné křižníky kontraadmirála Dewy. Kamimura byl pověřen vedením útoku a již 2. března vyplul ze základny Hakkó-ko. Podél korejského pobřeží na nepřátelské lodě nenarazil a postupně směřoval do Vladivostoku, ke kterému připlul o čtyři dny později. Ani zde se mu Rusové nepostavili v námořní bitvě a marně čekal na jejich vyplutí. Rozhodl se ostřelovat město, ale ani to nepřimělo křižníky vyplout, a proto se rozhodl celou akci ukončit a navrátit se do přístavu. Pravdou je, že ruské lodě byly připraveny střetnout se s nepřítelem, ale problémy s ledovými krami jejich vyplutí oddálily o několik hodin, kdy japonské lodě již byly dávno pryč.

Jak již bylo zmíněno výše, admirál Stark byl označen odpovědným za neúspěch prvních dní války a již 14. února jmenoval Mikuláš II. nového velitele pacifické eskadry, kterým se stal viceadmirál Stěpan Osipovič Makarov, velitel hlavní ruské námořní základny v Kronštadu, námořní inovátor a objevitel arktických oblastí.¹⁰³ Původně se uvažovalo i o Alexejovi, ale námořníci v Petrohradu byli proti.¹⁰⁴ Makarov se energicky pustil do příprav na tři týdny dlouhou cestu, na které hodlal připravovat opatření a rozkazy, aby po příjezdu do Port Arturu bylo vše připraveno pro oživení ruských akcí. Tento záměr mu překazily byrokratické problémy, když například mu bylo odmítnuto vytištění jeho knihy *„Pojednání o otázkách námořní taktiky“*, případně vysoko hodnocených britských příruček *„Jane’s Fighting Ships“*. Dále požadoval vyslání námořních posil pro další vedení bojů, ale ani v tomto případě mu nebylo vyhověno. Druhou posilou pro bojiště na Dálném východě byl generál-pobočník Alexej Nikolajevič Kuropatkin, jenž měl převzít velení nad pozemními

¹⁰³ KOWNER, *Historical Dictionary*, s. 217.

¹⁰⁴ PLESHAKOV, Constantine, *The Tsar’s Last Armada: The Epic Journey to the Battle of Tsushima*, Oxford 2002, s. 33.

jednotkami v Mandžusku. Nicméně oba nově jmenovaní velitelé podléhali rozkazům místodržitele Alexejeva, se kterým neměli kladný vztah ani shodné vize vedení války.¹⁰⁵

Okamžitě po příjezdu Makarova do Port Arturu, 9. března 1904, započaly dlouho potřebné změny pro obnovení ruské aktivity. Ihned po příjezd na nádraží se vydal do doků, aby seznámil s pokrokem na opravách lodí.¹⁰⁶ Zlepšení výcviku posádek lodí, zdokonalení ochrany hlavního průlivu a kotvišť minovými poli a dokončení staveb torpédoborců Strašnyj, Strojnyj, Storoževoj a Statnyj, byl výčet pouze nejdůležitějších úkonů, které měly eskadru přivést do bojeschopného stavu a vytvořit úspěšné aktivní loďstvo.¹⁰⁷ Důkazem admirálových schopností je zrychlení vyplutí celé flotily z přístavu z 24 hodin na pouhé dvě a půl.¹⁰⁸ Ještě téhož dne vyplula dvě torpédová uskupení na noční průzkum okolních vod a břehů, aby mohly podat zprávy o případných nepřátelských uskupeních. Japonci se opravdu v blízkosti Port Arturu opět nacházeli, neboť přišli s novým plánem. Noční útok torpédoborců a denní útok bitevních lodí, měly způsobit Rusům značné ztráty, neboť stále předpokládali znehybněné lodě v rejdě přístavu.¹⁰⁹ V nočních hodinách 9. března se opravdu objevily torpédoborce před Port Arturem, nicméně byly včas objeveny obsluhou reflektorů, a proto se plánovaný noční útok nekonal, protože se raději stáhly. Při cestě od Port Arturu ale narazily na hlídkující ruské torpédoborce a v nastalých ranních bitvách byl potopen torpédoborec Stěreguščij.¹¹⁰ Toho rána pokračovaly boje ostřelováním přístavu přes pohoří Liao-t'ie-šan hlavními silami Tógóova loďstva. Téměř čtyřhodinové bombardování naštěstí pro Rusy mnoho škod nezpůsobilo.¹¹¹

Nový energický velitel pacifické eskadry dělal japonskému hlavnímu štábu značné starosti, neboť se obávali, že by mohl narušit vyloďování pozemních jednotek. Bylo proto rozhodnuto o dalších opatřeních, která tomu

¹⁰⁵ ZOLOTAREV, *1. díl*, s. 347.

¹⁰⁶ STEPANOV, *Port Artur I.*, s. 138.

¹⁰⁷ JELÍNEK, *2. díl*, s. 79.

¹⁰⁸ WARNER, s. 228.

¹⁰⁹ Ty byly v den příjezdu viceadmirála odtaženy do vnitřní části přístavu.

¹¹⁰ WIREN Alexis R., *The Lesson of Port Arthur*. In: *The Russian Review* 1, 1942, 2, s. 42.

¹¹¹ ROSTUNOV, s. 137.

měla zabránit. Zaminování přístavu Činampcho,¹¹² ve kterém byly nově vylodovány armádní jednotky, druhý útok přes pohoří Liao-t'ie-šan a následný útok barážních lodí, který měl uzavřít přístav. Druhé bombardování přes Liao-t'ie-šan dne 22. března řadovými loděmi Fudži a Jašima, mezi 9. a 11. hodinou, však nepřineslo žádný účinek a sami Japonci obdrželi několik zásahů, když se začaly projevovat změny, které zaváděl admirál Makarov.¹¹³ „Bylo to poprvé, kdy ruská flotila vyplula na moře, zaútočila na nepřítele a vrátila se zpět do přístavu během jediného přílivu.“¹¹⁴ Druhý útok barážních lodí měl původně navazovat na ostřelování Port Arturu loděmi Fudži a Jašima, ale kvůli špatnému počasí vypluly o několik dní později a blokádní útok byl přeložen na 27. března. Přes značnou snahu a odvalu se ani tentokrát Japoncům nepodařilo přístav zablokovat, neboť palba byla přesná a světlomety tak oslepující, že několik parníků skončilo na pobřeží nebo mezi útesy v okolí průlivu. Tógó nebyl schopen zahradit výjezd z přístavu a zároveň ruské loďstvo nebylo schopno překazit vylodování zbytku jednotek 1. armády.

Císařský hlavní stan ale trval na dokonalém zajištění nového vylodění, tentokrát 2. armády, čehož mělo být docíleno již třetím útokem barážních lodí. Tógó ale hodlal využít taktiku, kterou ještě nepoužil a tou byl pokus o zaminování pobřežních vod v okolí Port Arturu, neboť výzvědné služby zjistily určitou pravidelnost při vyplouvání pacifické eskadry z přístavu. Tím byla pověřena Korjó Maru, která byla před několika týdny přestavěna na minonosku. Kvůli počasí byla akce o několik dnů opožděna, ale nakonec i přes stále špatné počasí vyplula Korjó Maru 12. dubna z Thorntonova přístavu. Minonoska byla doprovázena torpédoborci 4. a 5. divize a torpédovkami 14. oddílu, které měly zajistit potřebné krytí a v případě objevení Korjó Maru jej měly za každou cenu chránit, aby mohl splnit svoji misi. Jejich přítomnost nebyla naštěstí pro Japonce potřebná a tak minonoska v relativním poklidu splnila svůj úkol. Mezitím se vracely z průzkumné akce torpédoborce Smělyj a Strašnyj a v noci zahlédly

¹¹² Přibližně o 200 kilometrů severněji položený přístav, kam se počátkem března přesunulo vylodování, neboť led v tomto výhodnějším přístavu roztál.

¹¹³ WARNER, s. 229.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 230.

neznámé lodě a vydaly se za nimi. Po 4. hodině ranní bylo jasné, jakého omylu se torpédoborce dopustily, byly to dva nepřátelské křižníky a 6 torpédoborců, které se okamžitě začaly stavět do palebného postavení. Smělýj neutrpěl tolik škod jako Strašnyj, který byl přesnou palbou Japonců potopen okolo 6. hodiny ranní.¹¹⁵ O této pohromě se dozvěděl admirál Makarov, a proto vydal příkaz okamžitě vyplout. Nechal se převézt na křižník Petropavlovsk a vedl své lodě do boje proti formaci kontraadmirála Dewy, ale došlo mu, že se jedná o léčku, když na obzoru zahlédl Tógóův svaz bitevních lodí. Makarov přikázal otočit lodě a navrátit se do Port Arturu. Eskadra se přiblížila ke skalisku Lutin na severním cípu rejdy, do míst, kde předešlé noci operovala Korjó Maru. Dvě exploze 13. dubna 1904 v rozmezí tří minut pod bitevní lodí Petropavlovsk znamenaly konec energickému velení admirála Makarova, neboť po necelých dvou minutách od druhého výbuchu loď zmizela pod hladinou.¹¹⁶ „*V moři u Lutinu navždy zmizeli admirálové Makarov a Molas, kapitán Vasiljev, plukovník Agapajev, kapitán Kroun... tj. 21 nejvyšších činitelů eskadry, 18 důstojníků obrněnce včetně 3 inženýrů-mechaniků a 2 lodních lékařů a dále lodní kněz, 622 námořníků.*“¹¹⁷ Velení převzala bitevní loď Peresvět, která okamžitě nasměrovala zbylé lodě do přístavu. Japonci se ještě pokusili 15. dubna ostřelovat Port Artur přes Liao-t'ie-šan, čehož se účastnily i nové pancéřové křižníky Nisšin a Kasuga, ale po třech hodinách bombardování ustalo bez výraznějšího úspěchu.

V návaznosti na dění v Port Arturu se rozhodl vladivostocký oddíl, vedený od příjezdu admirála Makarova Karlem Petrovičem Jessenem, pomstít za události ve Žlutém moři. Dne 23. dubna vypluly vladivostocké křižníky na moře, zamířily do Gensanu, kde se den předtím nacházel viceadmirál Kamimura se svým loďstvem. Do Gensanu dorazily 25. dubna, kde našly pouze parníček Gójó Maru, který potopily torpédem. Po odjezdu z přístavu zastavil Bogatyr nákladní parník Haginura Maru, který také potopil. V noci na 26. dubna zastavil oddíl ještě pomocný křižník Kinšů Maru, ale ani ten neunikl svému osudu. Přes odvážnou akci se nepodařilo vladivostockým křižníkům zničit, či poškodit

¹¹⁵ JELÍNEK, 2. díl, s. 129-131.

¹¹⁶ ROSTUNOV, s. 141.

¹¹⁷ JELÍNEK, 2. díl, s. 140.

silnější bojová plavidla a vzhledem k tenčícím se zásobám uhlí se Jessenův oddíl vrátil 27. dubna do přístavu.¹¹⁸

3.3 Od vyloďení 1. japonské armády až po opuštění přístavu Dalnyj.

Vyloďování prvních pozemních jednotek bylo zahájeno okamžitě po útoku na Port Artur. Hlavním úkolem 1. japonské armády bylo vytvořit prostor k vyloďení dalších armád a z Koreje postupovat na sever do Mandžuska. Na druhé straně Rusové počítali, že do doby, než si zajistí strategickou početní převahu, budou spíše pasivně bránit důležitá území a v pozdější fázi války jednoduše svým počtem Japonce převálcují. Jedinou výrazně aktivní jednotkou na počátku války bylo zabajkalské kozáctvo generála Pavla Ivanoviče Miščenka.¹¹⁹ To mělo za úkol narušovat vyloďovací akce nepřítele a brzdit jeho postup do severní Koreje a do Mandžuska.

Japonské velení předpokládalo různé diverzní akce ze strany Rusů a patřičně se na ně připravilo, proto tyto útoky vždy odrazilo. Ač byla nervozita při zahájení vyloďování značná, postupem času díky rostoucímu množství přepravených jednotek, začala postupně opadávat. Tato nejriskantnější část obojživelných operací byla ukončena počátkem května 1904, kdy se celá 1. japonská armáda přemístila na korejsko-mandžuské pomezí. Japonci ale potřebovali pro plné rozvinutí svých bojových plánů vyloďit ještě tři kompletní armády. Další na řadě byla 2. armáda generála Ókua. Ta se mobilizovala na příkaz císaře počátkem března a čítala nakonec 42 000 vojáků. Důležitým bodem se stalo nalezení vhodného místa pro vyloďení pozemních jednotek. Po zkušenostech z čínsko-japonské války byl vybrán přístav Pi-c'-wo, ležící na východním pobřeží Liao-tungu. Nalodování probíhalo od 15. dubna a postupně, jak se lodě plnily mužstvem a materiálem, vyplouvaly z přístavů.¹²⁰ Během deseti dní opustila všechna transportní plavidla své přístavy a zamířila do Thorntonova přístavu, kde bylo společné shromaždiště.

¹¹⁸ JELÍNEK, 2. díl, s. 154-160.

¹¹⁹ Miščenko byl úspěšný důstojník a velitel carské ruské armády. Účastnil se již Rusko-turecké války v letech 1877-1878 a poslední boje absolvoval v První světové válce. V roce 1918, v průběhu ruské občanské války, spáchal sebevraždu.

¹²⁰ Jokohama, Ósaka, Udžima.

Přepravní parníky čekaly na rozkaz k zahájení vyloďování, který se očekával po dalším útoku barážních lodí (již třetím) s cílem konečně zamezit ruské pacifické flotile ve vyplutí z Port Arturu. Admirál Tógó se proto rozhodl využít celkem 12 parníků k zablokování přístavu. Ale i Rusové se připravovali na další možný útok a ještě podle příkazů admirála Makarova například čistili vnější rejdu od min, zlepšovali součinnost dělostřelectva v okolí přístavu s obsluhou světlometů a jednotlivé dělostřelecké baterie měly přiděleny své sektory, na které se zastřelovaly. Nově se instalovala i trámová a síťová bariéra proti průniku lodí k ústí přístavu. Útok barážními parníky byl naplánován na noc z 2. na 3. května 1904, jenže v průběhu noci se zvedl silný vítr a na moři byla silná bouře. Ač admirál Tógó útok odvolal, kvůli špatnému počasí mnoho lodí tento signál nezachytilo a pokračovalo v plnění svého úkolu. Výsledek byl nakonec neuspokojivý, pouze dvě lodě se potopily blízko hlavního průlivu a to znamenalo, že s mírnými obtížemi mohlo pacifické loďstvo vyplout.¹²¹ Jenže přeživší námořníci začali šířit informace o úspěšném splnění mise a vzhledem k tomu, že flotila zůstávala v přístavu a nejevila známky aktivity, všeobecně se předpokládalo, že se útok podařil. Tógó těmto informacím příliš nedůvěřoval, a proto se rozhodl nenechat nic náhodě a přesunul části své 1. flotily do strategických pozic v okolí přístavu, aby byl, v případě vyplutí nepřítele, včas informován a mohl rychle reagovat a svolat flotilu k střetu s nepřítelem. Vyloďení jednotek 2. armády v Pi-c'-wo už nicméně nemělo nic bránit.

Před samotným vyloďením však proběhly první významné pozemní boje v severní Koreji. Pod vedením generála Kurokiho měla 1. armáda překonat řeku Jalu, která je přírodní hranicí mezi Koreou a Čínou (Mandžuskem), zajistit toto strategické místo a počkat na dokončení operace v Pi-c'-wo. Japonské výzvedné jednotky se před bitvou na řece Jalu vyznamenaly mnoha úspěchy a i díky jejich přičinění dopadla bitva pro Kurokiho armádu úspěšně. Několik dní před střetnutím probíhaly malé potyčky, které měly za úkol zjistit ruská postavení a možný bojový plán. Když 1. května Kuroki skutečně zaútočil, netrvalo příliš dlouho, než byly ruské jednotky přinuceny ustoupit. Bitva na řece Jalu byla

¹²¹ WARNER, s. 273–275.

důležitá jak ze strategického, tak psychologického hlediska, neboť Japonci získali potřebnou sebedůvěru do nadcházejících bojů, zatímco Rusové byli paralyzováni svým neúspěchem.¹²² Japonské ztráty čítaly 1036, mrtvých nebo zraněných a ruské 2700 mrtvých, zraněných nebo zajatých mužů.¹²³

Úspěch na řece Jalu a domnělé zablokování Port Arturu dalo prostor k zahájení dlouho připravovaného vyloštění jednotek 2. armády. To se rozběhlo 4. května, kdy se celé uskupení vylošťovacích plavidel přiblížilo k Pi-c'-wo a následující den byly první jednotky vysazeny na břeh. Carské jednotky se neměly šanci vzchopit k protiútoky. Jejich počet byl naprosto nedostačující, a proto jen zpozzdání pozorovaly počínání Japonců. Tedy za předpokladu, že se nestáhly do více bezpečné oblasti. Zpráva o vyloštění se postupně dostala i do Port Arturu, kde se místodržitel Alexejev již několik dní připravoval k odjezdu z města. Jmenoval prozatímního velitele pacifické flotily, jímž se stal náčelník námořního štábu Vilhelm Karlovič Vitgeft a zanechal mu následující rozkazy: „(1) *nejtěžší jednotky eskadry udržet v bojeschopném stavu, tj. do akcí budou vyplouvat jen křižníky a torpédoborce, a to ještě bez rizika ztráty, (2) nedopustit uzavření hlavního průlivu japonskými barážními parníky, (3) poškozené lodě, zejména obrněnce, co nejdříve znovu uvést do služby, (4) eskadra bude nápomocná velení pevnosti a Kvantungské opevněné oblasti při podpoře obrany poloostrova a Port Arturu“.*¹²⁴ Generálové Stessel a Smirnov¹²⁵ očekávali jednání o nastalé situaci, ale Alexejev je zanechal jejich osudu zcela bez rozkazů a odjel vlakem do Mukdenu.

Situace se pro Rusy začínala rychle zhoršovat. Pozemní jednotky se ze strachu z obklíčení raději stáhly do lépe zabezpečených pozic a japonské vylošťování pouze sledovaly. Vitgeft zastával kolektivní vedení flotily a při každém příkazu o aktivitě loďstva od Alexejeva se nejprve šel poradit s veliteli jednotlivých lodí. Výsledkem byla naprostá paralýza pacifické flotily, což Vitgeft završil odevzdáním části výzbroje a vybavení lodí pro účely obrany pevnosti při

¹²² CONNAUGHTON, s. 85-90.

¹²³ WARNER, s. 268.

¹²⁴ JELÍNEK, 2. díl, s. 246.

¹²⁵ Konstantin Nikolajevič Smirnov byl velícím důstojníkem pevnosti Port Artur během jejího obléhání v roce 1904. V roce 1900 byl povýšen do hodnosti generálporučíka a velel 2. střelecké brigádě.

schůzce s generálem Stesselem. Prakticky nulový odpor proti invazním jednotkám znamenal ztrátu kontroly nad železnicí již pět dní po zahájení vylodování a tím další zhoršení situace v Port Arturu. Dne 13. května bylo dokončeno vylodování hlavních pozemních sil 2. armády a jednotlivé divize se začaly připravovat do výchozích postavení pro zahájení dalšího postupu a zajištění opěrných bodů. Japonci nakonec 15. května zablokovali veškeré pozemní komunikace směřující k Port Arturu a Dalnému a v rámci vylodování přibývaly na břehu záložní jednotky a nutný materiál i zásoby.¹²⁶

Vitgeft neměl velkou snahu a schopnosti pro aktivní vystupování pacifické flotily a při každé příležitosti se snažil zbavit odpovědnosti. Tento alibismus se ale neodrážel u některých velitelů lodí. Jedním z nich byl velitel minonosky Amur kapitán 2. stupně Fjodor Nikolajevič Ivanov. Ten již několik dní sledoval trasy hlídkujících lodí před Port Arturem a pečlivě si je zaznamenával. Následně nabídl admirálovi Vitgeftovi, že se svou lodí vypluje a na trasy kudy Japonci proplouvají, položí miny. Admirál nakonec souhlasil a tak se 14. května minonoska Amur v doprovodu šesti torpédoborců vydala na moře a během dne pod hustou mlhou položila 50 min a v podvečer se vrátila i s torpédoborci do přístavu. Již od 15. května se začaly objevovat vážné ztráty na straně Japonců. Necelou hodinu po půlnoci (15. května) se srazil pancéřník Kasauga s křižníkem Jóšino, který se za hodinu a půl potopil s přibližně 300 muži. Jen necelá stovka mužů přežila toto neštěstí a to neměl být ztrátám v japonském loďstvu konec. Toho dne najela na minu, kterou v noci umístila Ivanovova minonoska Amur, bitevní loď Hacuse. O 15 minut déle explodovala mina i pod bitevní lodí Jašima. Po dalších 20 minutách a příplutí záchranných lodí explodovala pod Hacuse ještě jedna mina, která její osud zpečetila. Jašima ještě nějakou dobu odolávala přívalům vody, ale i ona se nakonec potopila. Tacuta, vezoucí přeživší z bitevní lodě Hacuse najela při cestě zpět na skaliska a těžce se poškodila. Vše vyvrcholilo 17. května, kdy došlo k dalším ztrátám. Do dělového člunu Óšima najel dělový člun Akagi a Óšima musel být vlastní posádkou potopen. Večer najel na minu i torpédoborec Akacuki, který okamžitě

¹²⁶ JELÍNEK, 2. díl, s. 262.

zmizel pod hladinou. Přes tyto značné ztráty nebyl průběh výsadku u Pi-c'-wo ohrožen a Tógó, ač značně rozmrzelý nad ztrátou tolika lodí, se chopil plánování vylodění 3. armády generála Nogiho, která měla za úkol dobýt přístav Port Artur. K úspěšnému splnění tohoto záměru bylo potřeba sladit akce pozemních jednotek a námořnictva, které mělo poskytovat důležitou dělostřeleckou podporu nejen k vylodění, ale i k útoku na přístav.

Port Artur byl nyní sice odříznut od Mandžuska, ale v oblasti poblíž Pi-c'-wo se stále nalézaly ruské jednotky a držely důležitý strategický bod, kterým byla hora Nan-šan, jižně od města a stejnojmenného zálivu Ťin-čou. Japonci disponovali v oblasti celkem 38 500 vojáků, zatímco jejich nepřítel pouhými 17 000, kterým velel plukovník Treťjakov. Ten velice dbal na vylepšení obranných postavení a nechával zavádět různá vylepšení, ale i jeho obrana měla své slabiny.¹²⁷ Hlavním nedostatkem se jevilo západní (levé) křídlo, které bylo ohroženo případnou palbou japonského loďstva z Ťin-čouského zálivu. Před samotným útokem na ruské pozice na Nan-šanu proběhlo dobývání města Ťin-čou japonskou 4. divizí, ale Rusy se jim nepodařilo porazit.¹²⁸ Útok na horu byl z důvodu špatného počasí pozastaven a v noci z 25. na 26. května se 4. divize pokusila o druhý útok, který opět nepřinesl kýžený výsledek. Na pomoc přišla 1. divize, která se pomocí nálože dostala do města zrovna ve chvíli, kdy japonské dělostřelectvo zahájilo tříhodinové ostřelování ruských pozic na Nan-šanu. Do bitvy se postupně také zapojily dělové čluny Akagi, Čókai, Heijen a Cukuši, které svoji palbu směřovaly na západní křídlo Treťjakova obranného postavení.¹²⁹ Po útoku pěchoty se rozhořely velice prudké boje o každý centimetr bojiště. Japonci vedli další a další vlny útoků a Rusové s vypětím veškerých sil jednu po druhé odráželi. Změna nastala po 17. hodině, kdy se dělovým člunům podařilo vážně poškodit opevnění levého křídla. V té době vojáci 4. pěší divize, kteří se podél mořského břehu přebrodivili do tohoto úseku, zaútočili.¹³⁰ Ruské jednotky byly nuceny se stáhnout, ale nehodlaly přenechat toto postavení

¹²⁷ Jednou slabinou byl i jeho nadřízený, generál Alexandr Viktorovič Fok, jenž plukovníkovi několikrát odmítl poskytnout více mužů před i během bitvy.

¹²⁸ 4. divize japonské armády byla složena branci z Ósaky, kteří měli pověst slabochů.

¹²⁹ CONNAUGHTON, s. 100-104.

¹³⁰ WARNER, s. 292-295.

japonským jednotkám zadarmo.¹³¹ Do noci 2. japonská armáda dobyla zbylá opevnění a otevřela se jí cesta k přístavu Dalnyj. Během bojů bylo zabito nebo zraněno 1100 Treťjakových mužů, zatím co nepřítel napočítal 739 mrtvých a 5459 zraněných.¹³² Jen během této bitvy vystříleli japoňští vojáci více munice, než za celou čínsko-japonskou válku.¹³³ Ještě v den bitvy byl generálem Stesselem vydán rozkaz do Dalného, aby město s přístavem evakuovali, což se druhý den ráno skutečně stalo. Ženižním jednotkám se nicméně nepodařilo vybavení přístavu a města dostatečně poškodit, což japonským ženistům usnadnilo práci při opravě přístavu.¹³⁴

Ruské jednotky se začaly připravovat na prvních liniích opevnění v okolí Port Arturu, zatímco Japonci ve dnech 28. - 30. května obsadili Dalnyj a mohli bez větších problémů vyloďovat hlavní síly 3. armády generála Nogiho.¹³⁵ Japonská 2. armáda se mezitím stáhla na linii Pi-c'-wo – Port Adams,¹³⁶ aby chránila 3. armádu proti případnému útoku generála Georgije Karloviče Steklberga¹³⁷ a jeho jízdních jednotek ze severu.

3.4 Snahy o opuštění Port Arturu, letní námořní válka.

Ve chvíli, kdy se 3. japonská armáda teprve vyloďovala v Dalném a 2. armáda směřovala na sever do jižního Mandžuska, bylo možné z ruských opevnění podniknout protiútok a nepřipravené jednotky nepřítele relativně snadno porazit. Jenže Rusové se za každých okolností snažili držet předválečných plánů, to jest bránit se do té doby, než získají početní převahu. To znamenalo, že relativně slabá 3. armáda generála Nogiho mohla v klidu pokračovat s vyloďováním a prozatím bránit vybojované území z předešlých dní. Generál Stessel se v téže době v Port Arturu snažil o dvě v zásadě protichůdné věci. Přinutit admirála Vitgefta, aby pokračoval v odzbrojování svého loďstva, aby mohla být děla

¹³¹ Viz JELÍNEK, 2. díl, s. 292.

¹³² KOWNER, *Historical Dictionary*, s. 251.

¹³³ WARNER, s. 297.

¹³⁴ JELÍNEK, 2. díl, s. 311.

¹³⁵ Nejstarší syn generála Nogiho, Kacusuke, zemřel na následky zranění utrpěných v bitvě o horu Nan-šan.

¹³⁶ Port Adams (Pulantien) ležící severně od Ťin-čou.

¹³⁷ Měl rozkazy, aby se do žádného boje s Japonci nepouštěl, pokud by to nebylo nutné.

použita při obraně pevnosti, a zároveň aby celá flotila prorazila blokádu a odplula do Vladivostoku, kde by pro ni bylo bezpečněji. Vitgeft neměl žádné problémy s odzbrojováním flotily, ale proti příkazu o opuštění přístavu vehementně protestoval. Doufal, že bude brzy nahrazen někým více kompetentním pro vedení eskadry a zároveň se nechtěl nechat vystavit riziku, že by mohl přijít byť o jedinou loď. Když se 7. června vrátil do služby Cesarevič, 8. června Retvizan a 10. června Poběda, měli zastánci odplutí flotily další důvod pro zintenzivnění tlaku na Vitgefta.¹³⁸ Přesto Vitgeft odolával a vyplutí flotily, společně s veliteli jednotlivých lodí, neschválil a prozatím zůstal v přístavu.

Zatímco se situace na Kwan-tungu zhoršovala, ve Vladivostoku byl relativní klid. Při jedné průzkumné plavbě najel 15. května na skálu křižník Bogatyr. Jeho poškození bylo vážné, ale podařilo se jej nakonec po dlouhém měsíci dovésti zpět do Vladivostoku. Mezitím však 22. května¹³⁹ do Vladivostoku přijeli vlakem dva admirálové, Nikolaj Illarionovič Skrydlov¹⁴⁰ a Petr Alexejevič Bezobrazov.¹⁴¹ Skrydlov měl převzít velení nad celým pacifickým loďstvem, to jest jak vladivostockými křižníky, flotilou v Port Arturu, tak teprve budovanou 2. pacifickou eskadrou. Admirál Bezobrazov měl převzít velení nad loděmi v Port Arturu a nahradit bojácného admirála Vitgefta, ale vzhledem k Japonským akcím na Lioa-tungu byl cíl cesty obou admirálů změněn. Bezobrazov nakonec převzal velení nad vladivostockými křižníky a podle předběžných instrukcí se začal připravovat na vyplutí, aby podpořil snahy Vitgefta o proražení blokády a přesun loďstva do Vladivostoku. Dne 12. června vyplul Bezobrazov s křižníky Rossija, Rjurik a Gromoboj v doprovodu tří torpédovek do Japonského moře a směřoval k ostrovu Cušima.¹⁴²

¹³⁸ JELÍNEK, 2. díl, s. 325.

¹³⁹ Kowner uvádí datum 12. června, ale vzhledem k faktu, že v ten samý den vyplul oddíl křižníků a torpédovek pod osobním velením Bezobrazova, je toto datum velice nepravděpodobné.

¹⁴⁰ Admirál Skrydlov velel pacifické flotile mezi roky 1900 a 1902, poté byl převelen na Balt. Vzhledem k tomu, že nemohl v roce 1904 osobně převzít velení nad 1. pacifickým loďstvem, vrátil se 20. prosince zpět do Petrohradu.

¹⁴¹ Admirál Bezobrazov byl od roku 1898 náčelníkem štábu v Kronštadu a následně zástupcem velitele baltského loďstva do roku 1901. Mezi roky 1901 a 1903 byl zástupcem velitele černomořské flotily. Zemřel v roce 1906.

¹⁴² HYNEK, KLUČINA, s. 299.

Cílem bylo vyhledat velké lodě nepřítele, pokusit se je potopit a nalézt lodě z Port Arturu a doprovodit je na cestě do Vladivostoku. Nicméně po týdenní misi se nepodařilo splnit ani jeden z hlavních úkolů, neboť nepřítel se stále nacházel ve Žlutém moři a flotilu admirála Vitgefta se nepodařilo nalézt. Útěchou bylo potopení velkého množství přepravních parníků, zásobovacích lodí a zajetí britského parníku Allanton, u kterého se Rusové domnívali, že dováží palivo Japoncům. Skrydlov po návratu křižníků rozhodl o jejich opětovném vyslání na další akci, neboť stále doufal, že se již brzy objeví Vitgeft s loďstvem a chtěl mu pro zdárné přeplutí pomoci.

Vitgeft mezitím dostal od místodržitele Alexejeva zcela jasný rozkaz, že má v co nejkratší době vyplout do Vladivostoku, neboť tamější křižníky zahájily útok na nepřítele. Ač se tento rozkaz admirálovi a jeho velitelům příliš nezamlouval, nakonec uposlechli a 23. června vypluli z přístavu.¹⁴³ V předchozích dnech byla nainstalována děla z opevnění v Port Arturu, vyčištěna rejda od japonských min a Rusové úspěšně bránili jejich dalšímu pokládání. Ač flotila vyplula již v časných ranních hodinách, v poledne se stále zdržovala na volném kotvišti, neboť admirál Vitgeft postupoval velice obezřetně a nechtěl opakovat zkázu Petropavlovsku a osud admirála Makarova. Japonci také hned ráno zaregistrovali pohyb ruské flotily a okamžitě informovali admirála Tógóa, který následně svolal veškeré lodě, které měl k dispozici. Vzhledem k tomu, že jednotlivé skupiny operovaly na velikém prostoru, zabralo shromažďování loďstva mnoho času, ale díky pomalému postupu Rusů se seskupily včas. K prvnímu střetu došlo v 14:30, kdy zaútočily japonské torpédoborce a torpédovky, ale po krátkém ostřelování ustoupily. O dvě hodiny později bylo Tógóovo loďstvo konečně připraveno u Encounter Rocku a hlavní síly začaly útočit na o dva uzle pomalejší Rusy. Když ti zaregistrovali přibližující se japonské obrněnce a křižníky, rozhodli se pro další poradu. Jak bylo zvykem, Vitgeft požádal důstojníky o jejich názor a bylo rozhodnuto, že boj je beznadějný a flotila se vrátí do přístavu. Přibližně v 19:00 se celé pacifické loďstvo otočilo zpět a plulo do Port Arturu. Tógó překvapený manévrem nevěřil, že by se nepřítel tak rychle

¹⁴³ THEISS, Frank, *Tragedie u Cušimy: Historie rusko-japonské námořní války*, Praha 1939, s. 93.

vzdal, ale přizpůsobil se nové situaci a i on své lodě nasměroval na nový kurz.¹⁴⁴ Vzhledem k vývoji situace byl admirál Tógó nucen upustit od útoku s hlavními silami, a proto vyslal 14 torpédoborců a 20 torpédovek k provedení kombinovaného útoku.¹⁴⁵ Ten nastal až po 21 hodině a jeho výsledkem bylo pouze poškození torpédovky Čidori, nejspíše od torpéda z jiné japonské lodě. Ruské lodě se bezpečně vrátily do Port Arturu, kde na minu najela řadová loď Sevastopol, ale byla včas opravena a odtažena do přístavu.¹⁴⁶ Vzhledem k tomu, že ruská flotila kotvila na vnější rejdě, stala se během noci dvakrát terčem útoků torpédovek a torpédoborců, ale obránci vždy útočníky zahnali a noc bez újmy přečkali.¹⁴⁷

O vyplutí 1. pacifické flotily se admirál Skrydlov dozvěděl o několik dní později telegramem od místodržitele Alexejeva. I přes značné zpoždění se rozhodl vypravit vladivostocké křižníky opět do akce s cílem narušit námořní komunikace nepřítele podél východního pobřeží Koreje. Dne 28. června křižníky vypluly z přístavu a vydaly se do Korejského průlivu. Následující den potopily ve Wonsanu dvě malé lodě a pokračovaly dále podél korejského pobřeží. Když 30. června zachytili japonské vysílání, rozhodl se Bezobrazov velice neuváženě jej rušit, díky čemuž byli Japonci schopni odhadnout jeho přibližnou polohu. Admirál Kamimura byl o pohybu křižníků informován již po útoku na Wonsan, ale teď měl možnost své pátrání omezit na menší prostor a rozhodl se povolát veškerá plavidla, která měl k dispozici. Další den doplula formace admirála Bezobrazova až na jih od ostrova Cušima, kde v 19 hodin narazila na Kamimurovu flotilu. Rusové okamžitě otočili své lodě a vydali se maximální možnou rychlostí zpět do Vladivostoku, neboť Japonci měli jasnou převahu a nemělo smysl pokoušet štěstí. Vladivostockým křižníkům se podařilo ukrýt svůj ústup ve tmě a ztratit se pronásledovatelům. Kamimura byl nucen odvolat pronásledování, neboť v průběhu noci nastala silná bouře a nechtěl riskovat

¹⁴⁴ JELÍNEK, 2. díl, s. 364.

¹⁴⁵ Útok torpédy a děly zároveň.

¹⁴⁶ THEISS, s. 99.

¹⁴⁷ ROSTUNOV, s. 191-192.

ztrátu lodi. I díky tomu se Bezobrazov 3. července vrátil do Vladivostoku bez újmy, ale samotná akce nebyla příliš úspěšná.¹⁴⁸

Zatímco vladivostocké křižníky se snažily narušit námořní přepravu, tak 1. pacifická flotila zůstávala ve vnitřní rejdě přístavu Port Artur a kromě hlídkových akcí nejevila žádné známky aktivity. I přes tuto pasivitu věřil admirál Tógó, že se o proražení blokády znovu pokusí. Chopil se proto příležitosti a začal vypracovávat podrobný plán jak v případě dalšího vyplutí eskadry postupovat. Vytvořil bojovou sestavu tvořenou z rychlých plavidel, aby ruské síly neměly šanci uniknout. Tógó si ponechal pomalejší jednotky v záloze, ale přesto disponoval ohromující bitevní silou.¹⁴⁹

V době, kdy vladivostocké křižníky byly stále na moři u Cušimy, nechal admirál Skrydlov, na příkaz místodržitele Alexejeva, vypracovat plán na další, rozsáhlejší akci proti japonským transportním lodím, které převážely do jižního Mandžuska potřebné vojenské zálohy a zásoby. Velitelem celé operace byl vybrán kontraadmirál K. P. Jessen, neboť Bezobrazov považoval celou akci za příliš riskantní a byl admirálem Skrydlovem převelen do doků, kde dohlížel na opravu lodí. Jessen byl připraven vyplout již 11. července, ale Skrydlov čekal na zprávu od místodržitele Alexejeva, že loďstvo z Port Arturu vyplulo. Vzhledem k tomu, že se této zprávě do 17. července nedočkal, rozhodl o provedení akce u východního pobřeží Japonských ostrovů a ještě téhož dne opustily obrněné křižníky *Rossija*, *Gromoboj* a *Rjurik* Vladivostok.¹⁵⁰ Následně 20. července propluly Cugarským průlivem, ale na zdejší hlídkové stanici u Hakodate je zpozorovali a podali zprávu do Tokia o nepřátelském uskupení plujícím do vod na východ od Japonských ostrovů. Rusové po propuštění dvou a potopení jednoho parníku se rozhodli pro cestu do Tokijského zálivu a toho dne potopili ještě dvě malé plachetnice. Za dva dny se křižníky objevily u přístavu Iwaki, ale admirálovi Kamimurovi se nedařilo zasáhnout. Jeho plavidla byla příliš vzdálena a také často získával naprosto protichůdné informace o pohybu nepřítele. Jedna uváděla, že se Rusové vracejí Cugarským průlivem zpět do Vladivostoku, další,

¹⁴⁸ HYNEK, KLUČINA, s. 299.

¹⁴⁹ JELÍNEK, 2. díl, s. 402.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 409–410.

že směřují již do Žlutého moře a Kamimura byl nucen své síly rozdělit, aby zajistil obě varianty.¹⁵¹ Jessenovi se mezitím podařilo zadržet německý nákladní parník Arabia, který nechal obsadit a poslat do Vladivostoku. Další den dopluly křižníky až k ostrovu Óšima, jenž se nachází jižně od Tokijského zálivu, a zde začaly první problémy s nedostatkem uhlí, které hlásil Gromoboj. Avšak Jessen přikázal v pokračování a 24. července zadrželi britský parník Knight Commander, který potopili. Tato informace se dostala i k admirálu Kamimurovi, který obdržel rozkaz, aby celou svou divizi přesunul na jih od ostrova Kjúšú, kudy štáb předpokládal, že se křižníky pokusí dostat do Port Arturu. Rusům se toho dne podařilo potopit několik menších lodí a zadržet britský parník Calchas, který byl nucen se přidat ke křižníkům a pokračovat s nimi. Po dalších dnech plavby se Jessen rozhodl pro návrat do Vladivostoku opět Cugarským průlivem. Nakonec křižníky 1. srpna po celých dvou týdnech na moři dopluly do Vladivostoku a zaznamenaly při plavbě mnoho úspěchů. Podařilo se jim potopit několik lodí a další zajmout, vystrašily generální štáb v Tokiu, který se obával bombardování města a naprosto zmátly Kamimurovu divizi, k čemuž vydatně přispěly i pobřežní stanice, které podávaly často naprosto mylné informace o pohybu nepřátelského uskupení.¹⁵²

Zatímco vladivostocké křižníky narušovaly plavbu lodí na východním pobřeží japonských ostrovů, 1. pacifická flotila pod vedením nerozhodného admirála Vitgefta dále dlela v přístavu a jen občas pomáhala s obrannou linií pozemních jednotek, když ostřelovala japonské pozice z moře. Alexejev admirála důrazně nabádal, aby přesunul svoji eskadru do Vladivostoku, neboť by tím výrazně snížil strategický význam Port Arturu, ale Vitgeft, společně s dalšími veliteli lodí, se nadále pouze vymlouval. Další starost admirálovi udělala ztráta torpédoborce Lejtěnant Burakov, když byl při hlídkové misi, společně s torpédoborci Bojevojem a Grozovojem, přepaden japonským 14. oddílem torpédovek. Potopení tohoto torpédoborce bylo znatelnou ztrátou, neboť se jednalo o nejrychlejší plavidlo 1. pacifické flotily a mnohdy zajišťoval přepravu

¹⁵¹ HYNEK, KLUČINA, s. 299–300.

¹⁵² JELÍNEK, 2. díl, s. 411–422.

důležitých zpráv, či osob z nebo do Port Arturu. Alexejevovi nakonec došla trpělivost a vydal rozkaz, že eskadra opustí přístav nejpozději do 8. srpna.¹⁵³

3.5 Bitva ve Žlutém moři.

Admirál Vitgeft obdržel telegram od místodržitele až 7. srpna, nebyl proto schopný rozkaz včas splnit. Zpráva nedávala admirálovi jinou možnost než uposlechnout, neboť v ní i car naléhal na okamžité vyplutí eskadry do Vladivostoku. Ač s velikou nelibostí, pustil se Vitgeft společně s dalšími veliteli svého loďstva do opětovného vyzbrojování lodí děly, které byly předtím instalovány na opevnění. Horečné přípravy skončily 10. srpna, kdy se hned v časných ranních hodinách postupně celé uskupení vypravilo z přístavu.

Tógó informace o dění v Port Arturu obdržel okamžitě, ale nehodlal ještě zasahovat, neboť chtěl ujištění, že se nejedná pouze o diverzní, či zastírací akci. Přesto nechal lodě připravit k vyplutí a na plavidla, nacházející se na moři, zaslal upozornění o možné akci. Vitgeft vyplul z přístavu před devátou hodinou ranní v kýlové formaci.¹⁵⁴ V čele plul Cesarevič, vlajková loď admirála Vitgefta, následován dalšími bitevními loděmi,¹⁵⁵ poté křižníky Askold, Pallada, Diana a Novik.¹⁵⁶ Vedle hlavních sil pluly dvě formace torpédoborců, první byla umístěna po pravé straně obrněnců a tvořily ji Vynoslivyj, Vlastnyj, Grozovoj, Bojkij. Druhá formace na levé straně se skládala z torpédoborce Besšumnyj, Besstrašnyj, Bespoščadnyj a Burnyj.¹⁵⁷ Daleko za celou flotilou plula osamoceně nemocniční loď Mongolija.¹⁵⁸ Mezitím byl Tógó utvrzen dalšími zprávami, že se jedná o dlouho očekávané vyplutí eskadry a vydal rozkaz k soustředění sil na moři. To vzhledem k roztržitosti Spojeného loďstva trvalo docela dlouho dobu, ale vzhledem k rychlosti Vitgeftovi flotily, jim soupeř zatím nestihl uniknout.

¹⁵³ JELÍNEK, 2. díl, s. 430-433.

¹⁵⁴ V řadě za sebou. Tato formace umožňuje využít v případě přepadení boční palebnou sílu, zatímco zepředu a zezadu je formace chráněná nízkým profilem lodí a tudíž obtížněji zasažitelná. Běžně používaná formace při plavbě.

¹⁵⁵ Retvizan, Poběda, Peresvět, Sevastopol a Poltava.

¹⁵⁶ STEPANOV, Alexandr Nikolajevič, *Port Artur II.*, s. 18.

¹⁵⁷ WARNER, s. 326.

¹⁵⁸ JELÍNEK, Milan, *Port Artur: rusko-japonská válka 1904-1905. 3. díl, Zánik eskadry, pád pevnosti*, Třebíč 2012, s. 50-51.

Tógó se pokusil o manévr zvaný „crossing the T“¹⁵⁹, ale Rusové jej vymanévrovali a japonský admirál se musel velice složitě dostávat do pozice, kdy mohl nepřítele ostřelovat.¹⁶⁰ Palbu zahájil zhruba v 12:45 a Rusové odpověděli až za půl hodiny, kdy se obě uskupení více přiblížila. V té samé době dopadly první dělostřelecké granáty na plavidla. Na ruské straně byly zasaženy Retvizan, Peresvět, Pallada a nejvíce Askold. Po dalším boji byly poničeny i japonské lodě a to Mikasa, Asahi a Nisšin. Během boje se dvě ruské bitevní lodě odpoutaly od flotily, neboť nebyly schopny udržet rychlost 14 uzlů a začaly silně zaostávat. Toho se pokusil využít křižník Jakumó, ale Rusové jej několikrát silně zasáhli a křižník byl nucen se stáhnout. Kolem 14 hodiny děla utichla, neboť Tógó opět špatně manévroval a dostal flotilu mimo dostřel děl. Tím skončila první potyčka a na palubách ruských lodí zavládl mírný optimismus.¹⁶¹

Jenže Japonci nehodlali boj vzdát a maximální možnou rychlostí se vydali pronásledovat ruskou eskadru. Podařilo se jim ji dostihnout přibližně po dvou hodinách a boj mohl začít nanovo. Tentokrát zahájili palbu Rusové, v tomto případě na zádi osamocená Poltava, ale Japonci brzy odpověděli. Poltava obdržela mnoho vážných zásahů, ale náporu obrněnců odolala. Tógó pokračoval za hlavními silami Vitgefta a poškozenou Poltavu přenechal svým křižníkům, ale i těm se nakonec ubránila.¹⁶² Japonská flotila byla ale oproti té ruské o celé tři uzle rychlejší a proto netrvalo dlouho a ostřelování se přesunulo i na bitevní lodě Cesarevič a Retvizan. Jak se postupně zkracovala vzdálenost mezi oběma flotilami, přibývalo zásahů. O něco více trpěly ruské lodě, ale i japonské obdržely mnoho zásahů.¹⁶³ Boj vrcholil přibližně okolo 17:30 a už to vypadalo, že se Tógó bude muset odpoutat a přenechat ruskou flotilu torpédoborcům, kteří ji měli torpédovat během noci. V tom o osudu bitvy rozhodl jeden přesný výstřel, který zasáhl spodní můstek Cesareviče. Když se po chvíli situace na lodi

¹⁵⁹ Crossing the T (příčka T) je manévr, kdy je jedna skupina plavidel přivedena kolmo k čelu nepřátelské flotily. To ji umožňuje soustředit veškerou boční palbu svých lodí na čelní (většinou vlajkovou) loď protivníka. Těto taktiky poprvé využil admirál Horatio Nelson v bitvě u Trafalgaru v roce 1805.

¹⁶⁰ HYNEK, KLUČINA, s. 292.

¹⁶¹ SOROKIN, Alexandr Ivanovič, *Oborona Port-Artura: russko-japonskaja vojna 1904-1905*, Moskva 1952, s.115.

¹⁶² WARNER, s. 329.

¹⁶³ Zásahů do Japonských lodí během bitvy bylo více než za celý první půlrok války.

uklidnila, zjevila se námořníkům hrůzná scenerie. Na podlaze ležela těla mrtvých důstojníků a všude tekla krev. Podařilo se nalézt těžce raněného zástupce admirála Vitgefta, kontraadmirála Nikolaje Alexandroviče Matuseviče, a velitele lodi Ivanova. „Z Vitgefta našli jen kus nohy...“¹⁶⁴ Z tohoto krátkého citátu je možné si udělat obraz o tom, jak vypadal můstek po zásahu. Boj ale nadále pokračoval a velení nad Cesarevičem a celou flotilou se chopil Ivanov, jenže za dalších osm minut dopadl na velitelský můstek další dělostřelecký granát a ti co přežili první zásah, byli druhým zabiti. Velení převzal kapitán 2. stupně Šumov a okamžitě nechal signalizovat na Peresvět, aby zástupce admirála Vitgefta, Pavel Petrovič Uchtomskij, převzal velení.¹⁶⁵ V této krizové chvíli však část lodí zachytila signál o novém velení a druhá část stále následovala Cesareviče. Tomu se během druhého zásahu můstku zaseklo kormidlo při započaté levé obrátce. Výsledkem bylo, že bitevní loď začala kroužit a některé lodě s ní. Cesareviče sledoval i Retvizan, ale po chvíli bylo jasné, že vlajková loď je neovladatelná a rozhodl se pro velice riskantní krok a to taranovat nepřátelské lodě, především vlajkovou Mikasu.¹⁶⁶ Japonské ostřelování se přesunulo na přibližující se bitevní loď, ale ta zůstávala dlouho téměř nezasažena. Zásah do blízkosti můstku rozhodl o tom, že velitel Retvizanu od této odvážné akce upustil a vrátil se k vlastním lodím, které se zatím stočily a směřovaly zpět do Port Arturu. Pokus o taranování vytvořil trochu času zbytku flotily a ta byla schopna se opět částečně zformovat a zjistit, že novou velitelskou lodí se stal Peresvět. Tógó sledoval jednání Rusů a postupně také stácel loďstvo doleva, aby bylo schopno stále ostřelovat nepřítele. Hustota střelby ale začala silně řídnout a admirál Tógó nechal vyvěsit signál pro ukončení boje a i on začal svoji eskadru stahovat z bojiště. Bylo to z prostého důvodu, neboť i jeho lodě již byly ve špatném stavu a od Rusů značně rozstříleny.

V této fázi se pokusily odpoutat ruské křižníky a pokusily se prorazit do Vladivostoku. Vedl je Askold a následovaly jej Pallada, Diana a Novik. Pallada a

¹⁶⁴ JELÍNEK, 3. díl, s. 79.

¹⁶⁵ Od roku 1896 velitel lodí Vladimír Monomach a od roku 1900 bitevní lodi Petr Veliký. Po admirálu Bezobrazovi se stal v roce 1901 náčelníkem štábu v Kronštadu.

¹⁶⁶ Taranování neboli úmyslná srážka, někdy se využívá i varianta, kdy loď pouze vpluje kolmo do nepřátelské formace s úmyslem ji narušit.

Diana byly kvůli nízké rychlosti nuceny od toho záměru upustit a vrátit se k flotile, takže pouze Askold a Novik pokračovaly v úniku. Spolu s nimi pluly ještě torpédoborce Besšumnyj, Bespoščadnyj, Besstrašnyj, Burnyj a později se přidal Grozovoj.¹⁶⁷ Vzhledem k příchodu noci nebylo možné vést běžnou bitvu a Tógó nechal vydat příkaz k zahájení nočního torpédového útoku na stahující se ruskou flotilu. Tento krok byl zcela logický, ale úspěch nepřinesl. V průběhu noci podnikly torpédoborce velké množství ztečí, ale ani jedna nepřinesla výsledek v podobě zásahu nepřítele. Po jednom z těchto útoků se od flotily oddělil Cesarevič a také křižník Diana a každá loď plula samostatně pryč od Port Arturu.¹⁶⁸ V brzkých ranních hodinách se zbytek 1. pacifické flotily objevil před přístavem a postupně začal s dokováním plavidel.

Křižník Askold a torpédoborec Grozovoj byly při své pouti pronásledovány 6. divizí (Tógó ml.), ale ta se později odpoutala a vrátila se k hlavnímu svazu bojových lodí. Na společné poradě bylo rozhodnuto vrátit se do Šanghaje, kam připluli 12. srpna. Zde se započalo s opravami, ale 20. srpna se objevila 4. divize křižníků admirála Urijúa. Dne 24. srpna přišla zpráva z Petrohradu, aby se křižník Askold nechal internovat, což se stalo o čtyři dny později. Zde ruské lodě zůstaly až do podzimu 1905.¹⁶⁹ Diana se snažila uniknout během nočních útoků na eskadru a vydala se na cestu do Vladivostoku. Během cesty kapitán křižníku změnil názor a odplul do Saigonu, kde se objevil 24. srpna. Zde byl tolerován francouzskou správou přístavu do 9. září, kdy byl křižník internován.¹⁷⁰ Do Čching-tau naopak zamířila bitevní loď Cesarevič, která prodělala mnoho těžkých chvil během bojů. Do přístavu, kde se již nacházel křižník Novik a torpédoborec Besšumnyj, připlul 11. srpna. Druhý den dorazily ještě Besstrašnyj a Bespoščadnyj. Okamžitě se na Cesareviči začalo s opravami, ale i podle nejoptimističtějších odhadů by zabraly několik týdnů. Německý guvernér přístavu dával lodí 6 dní, ale vše vyřešil rozkaz německého císaře Viléma II., internovat všechny lodě. Tou dobou už v přístavu chyběl

¹⁶⁷ WARNER, s. 331.

¹⁶⁸ HYNEK, KLUČINA, s. 295.

¹⁶⁹ JELÍNEK, 3. díl, s. 121-122.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 125-127.

Novik, jehož velení se rozhodlo pro pokračování plavby do Vladivostoku.¹⁷¹ Novik velitele Šulce se snažil v průběhu noci z 10. na 11. srpna dohonit Askold, ale kvůli poruše motorů a jejich přehřívání musel snížit rychlost a dokonce zastavit. Kapitán se proto rozhodl plout do Tsingtau, kde by mohl loď aspoň částečně opravit. Křižník připlul do Tsingtau 11. srpna společně s torpédoborcem Besšumnym. Zde křižník využil jen z části práva na 24 hodin v neutrálním přístavu a po rychlém naložení zásob uhlí a lehkých opravách vyplul 12. srpna ve 4 hodiny ráno z přístavu. Trasa vedla východním pobřežím Japonska a Novik byl několikrát během plavby spatřen místními pozorovacími stanicemi a proplouvajícími parníky. Tato zpráva vyústila v rozkaz pro admirála Kamimuru, aby vyčlenil dva své křižníky a Novik potopily. Ruský křižník zatím 20. srpna doplul na jižní Sachalin do přístavu Korsakovsk, kde hodlal doplnit uhlí. Tady ho objevily křižníky Cušima a Čitose. Novik zanechal nakládání a vyplul do bitvy, ve které utrpěl těžká poškození. Loď byla nakonec posádkou opuštěna a potopena.

Po vyplutí 1. pacifické flotily z Port Arturu jí byly 12. srpna naproti vyslány křižníky z Vladivostoku *Rossija*, *Gromoboj* a *Rjurik*.¹⁷² Na ty narazil 14. srpna Kamimura se svým 2. a 4. oddílem křižníků a sedmi oddíly torpédovek. Po čtyřhodinovém boji unikaly z bojiště křižníky *Rossija* a *Gromoboj*, které za sebou nechaly *Rjurik*. Ten utrpěl palbou velké ztráty a krátce po 10. hodině bylo jasné, že loď se zpátky do Vladivostoku nevrátí. V 10:42 se loď potopila, poté co její posádka otevřela kingstony.¹⁷³ Japonci již dříve bitvu opustili, neboť jim došlo střelivo a nemělo smysl pronásledovat loď, bez možnosti boje.¹⁷⁴

3.6 Obléhání Port Arturu a boje v jeho okolí, bitva u Te-li-s'.

Ráz bitev začal být mnohem urputnější, jak se japonské síly blížily k Port Arturu. Pozemní bojiště se po ruském opuštění přístavu Dalnyj výrazně změnilo. Generál Nogi věděl, že není potřeba pospíchat, neboť jediné nebezpečí, které mu hrozilo, se nacházelo ukryté na vnitřní rejdě přístavu, jenž hodlal dobýt. Odchod 2.

¹⁷¹ JELÍNEK, 3. díl, s. 128.

¹⁷² NOVIKOV-PRIBOJ, Alexej Silyč, *Cušima, Tom 1.*, Moskva 1932, s. 29.

¹⁷³ WARNER, s. 335.

¹⁷⁴ JELÍNEK, 3. díl, s. 161-166.

armády na sever zase kryl postup 3. armády a ta tak mohla v celku nerušeně shromažďovat potřebné zásoby k útoku na obranné pozice Rusů. Ti se nacházeli na linii Šao-pching-tao, An-š'-šan, což bylo přibližně 30 km od Port Arturu (viz Příloha č. 7). Zde musely ruské jednotky bránit celkem 24km dlouhou obrannou linii zasazenou do zvlněného terénu s několika výhodnými strategickými body.

Zatímco se Japonci připravovali na postup Kwan-tungem, generál Stessel informoval hlavního velitele sil v Mandžusku generálporučíka Kuropatkina, že by bylo vhodné zahájit postup proti nepříteli a pokusit se vyprostit přístav z obklíčení. K tomuto tlaku se přidal místodržitel Alexejev a následně i samotný car Mikuláš II., kterého neúspěchy na bojišti začínaly velice trápit, a poslal v tomhle ohledu do Mandžuska rozkaz, aby byla zjednána náprava. Kuropatkin sice s odporem, ale přeci jen 7. června sestavil celkem 40 pěších praporů, 124 děl a 22 setnin jezdeckva.¹⁷⁵

Generál Nogi mezitím dostal jasné příkazy z hlavního štábu, že Port Arturu musí dobýt za každou cenu, ale generál s útokem nespíchal. Bylo to logické rozhodnutí, přísun zásob a dalších jednotek výrazně zvyšoval úspěch celého tažení obzvláště, když nepřítel pouze vyčkával ve svých opevněních. Přes to všechno se prvním krokem k přístavu stal útok ze 14. června 1904 na střed ruské linie, která byla v tomto místě téměř nechráněna. Bylo to rychlé a snadné vítězství, které prakticky zničilo celou obrannou strategii nepřítel. Rusové sice pahorek o dva dny později znovu získali, ale jen na krátkou dobu, než se japonské síly rozhodly pro rozhodnější postup. Ten byl ukončen po dobytí Mečového pahorku (Kenšan) 26. června, když se ruským jednotkám ani na pátý pokus nepodařilo dobýt pozici zpět a stáhly se na novou obrannou linii.¹⁷⁶

Na druhé straně generál Kuropatkin z mandžuské armády hodlal odvolat velitele pevnosti v Port Arturu Stessela, ale i vzhledem k obklíčení přístavu tento záměr nebyl proveditelný. Důvodem k odvolání se stala až bitva u Te-li-s',¹⁷⁷ která proběhla 14. a 15. června 1904. Poblíž tohoto městečka se měla shromáždit armáda vedená generálporučíkem Štaketbergem, jehož vyslal generál Kuropatkin

¹⁷⁵ SOROKIN, s. 126-132.

¹⁷⁶ CONNAUGHTON, s. 108.

¹⁷⁷ Taktéž známá jako Wa-fang-tien.

na pomoc Port Arturu. Stessel měl za úkol provést útok na 3. armádu generála Nogiho, zatímco Štakelberg měl postupovat proti 2. armádě generála Ókua. Tímto způsobem se měla eliminovat přítomnost hned dvou japonských armád na Kwan-tungu, avšak generál Stessel nevydal potřebný rozkaz k zahájení operace a tak byl Štakelberg vydán na milost 2. armádě. Ta, díky nečinnosti posádky v přístavu, mohla bez větších problémů na ruské shromaždiště u Te-li-s' zaútočit a během dvou dnů Rusy vyhnala.¹⁷⁸ Tímto vítězstvím se otevřel další prostor pro postup 2. armády, která se vydala na sever k městu Te-li-s'. Rusové po bitvě napočítali 477 mrtvých, 2240 zraněných a 754 nezvěstných mužů. Japonci měli 217 zabitých a 946 zraněných, ale získali 16 ruských děl.¹⁷⁹

Nogiho 3. armáda se zatím připravovala na další postup poté, co začátkem července upevnila svoji pozici na Kenšanu. Ten byl naplánován na 26. července s cílem dobýt Zelené hory a přimět ruskou armádu k dalšímu ústupu. Avšak Rusové se nacházeli na velice dobře bránitelném území a měli zde řadu připravených palebných pozic. Japonci zahájili dělostřeleckou přípravu a poté následoval útok po celé délce obranných linií Rusů. Ve špatném počasí se útočníkům nedařilo prolomit postavení nepřítele a pouze získali prostor před samotnými horami. Tento prostor se obráncům podařilo opět v průběhu dne získat zpět a Japonci byli nuceni k opakování útoku nazítří. Ale i přesto se nedařilo ruské linie prolomit a boje pokračovaly do pozdních večerních hodin. Když v tom se vyčerpaní japonské vojáci na jednom úseku fronty odhodlali k velice neobvyklému kroku. Poprvé byly ve válce použity ruční granáty (se zápalnou šňůrou), a tento překvapivý moment byl jedním z důvodů, proč se ruské jednotky ještě téže noci daly na ústup.¹⁸⁰ Tento průlom znamenal konec těžkých bojů o Zelené hory a rychlý postup útočníků vyvolal v řadách obránců velký zmatek. Obranu se podařilo zorganizovat až na Vlčích horách, které se nacházejí již v těsné blízkosti Port Arturu.¹⁸¹ Nogi si byl vědom strategického významu ruských pozic a proto rozhodl o pokračování útoku. Vlčí hory totiž umožňovaly

¹⁷⁸ JELÍNEK, 2. díl, s. 356-364.

¹⁷⁹ WARNER, s. 316.

¹⁸⁰ JELÍNEK, 2. díl, s. 442.

¹⁸¹ STEPANOV, *Port Artur II.*, s. 5.

přímou střelbu na přístav a bylo z nich možné ostřelovat nejen pevnost a její obránce, ale i lodě nacházející se ve vnitřní a vnější rejdě.¹⁸² Útok byl nebývale zuřivý a demoralizované ruské jednotky se zmožly pouze na slabý odpor, což vyústilo v neorganizovaný útěk do pevnosti a ztrátu důležitého strategického postavení.¹⁸³

3.7 Pád Port Arturu.

Počátkem srpna 1904 intenzita bojů v okolí Port Arturu znatelně poklesla. Japonské jednotky byly vyčerpány únavnými boji a ty ruské se nyní nacházely na prvních opevněních patřících přímo k pevnosti. Bylo tedy vcelku logické plánovat menší zteče na části opevnění a pomalu se připravovat na další hlavní útoky. Výraznější ataky proběhly 13. - 15. srpna na vyvýšené ruské pozice na západ od pevnosti, za cenu vysokých ztrát se většinu z nich Japoncům podařilo získat. Následující den generál Nogi společně s admirálem Tógóem nabídli generálovi Stesselovi, aby kapituloval. Ten však rezolutně odmítl vyjednávat o vydání pevnosti, či transferu civilního obyvatelstva z města. Japonci tedy připravili první rozsáhlou akci u přístavu.

Cílem byl nejlépe chráněný úsek ruské fronty, neboť přímo za tímto úsekem se rozkládalo město s pevností. Generál Nogi využil zkušeností z čínsko-japonské války, kdy se stejným způsobem podařilo na první pokus Port Artur dobýt. Veškeré dění započalo klamným útokem na jinou část ruských pozic, který trval od 19. do 21. srpna. Cílem bylo, aby obránci přesunuli část jednotek do postižené části, zatímco by se Japonci připravovali na zteč Fortu II a Fortu III (viz Příloha č. 8), které se nacházely v onom dobře chráněném úseku fronty. Zde zaútočili 21. srpna a do večera následujícího dne se pokusili o průlom. Ruské jednotky vždy s vypětím všech sil útočnický zahaly. A tak se 3. armádě podařilo dobýt pouze dvě reduty před Fortem II a Fortem III. Ani následné pokusy o obnovení postupu neslavily úspěch a generál Nogi nedokázal zopakovat úspěch

¹⁸² WARNER, s. 344.

¹⁸³ CONNAUGHTON, s. 109.

z čínsko-japonské války. Tentokrát byl nepřítel daleko houževnatější a lépe připraven.¹⁸⁴

Necelý měsíc trvalo, než byly japonské jednotky a vedení připraveni k zahájení druhého útoku na Port Artur. Generál Nogi společně s generálporučíkem Gentarem Kodamou, kterého Nogimu poslal na pomoc generál Ójama ze svého štábu, vytvořili nový plán k překonání opevnění přístavu. Druhý útok se měl zaměřit na nejseverněji položené obranné pozice Rusů. Byly to Kumirněnská a Vodovodní reduta a na západ od nich ležící Vysoká a Dlouhá hora.¹⁸⁵ Obzvláště Vysoká hora byla pro Japonce důležitá, neboť jejím obsazením by získali naprostý přehled o dění v přístavu a korekce dělostřelectva by tím byla výrazně jednodušší. Zteč těchto pozic byla po dělostřelecké přípravě zahájena 19. září a opět se ukázalo, že Rusové budou bránit své pozice do posledního muže.¹⁸⁶ Do 23. září se uskutečnilo mnoho střetů, které vesměs vyhráli Rusové. Ztráta Kumirněnské a Vodovodní reduty neznamenal žádný závažný neúspěch a Japonci nebyli schopni v tomto úseku postupovat dál za ruská opevnění. Japoncům se ale podařilo dobýt Dlouhou horu, která sice neposkytovala takový výhled do přístavu jako Vysoká hora, ale přesto byl výrazně lepší než z Vlčích hor. Dne 28. září poprvé vystřelila děla právě z Dlouhé hory a poté první granáty začaly dopadat na bitevníky Sevastopol a Pobědu.¹⁸⁷

Zatímco Japonci ostřelovali přístav a pevnost, v Mandžusku se ke svému odjezdu z Charbinu připravoval místodržitel Alexejev. Cílem jeho cesty se stal Petrohrad, neboť se již nějaký čas snažil o souhlas cara pro opuštění Dálného východu. Mikuláš II. nakonec 25. října souhlas vydal a Alexejev mohl odjet do hlavního města Ruska, kde pokračoval v úřadování jako místodržitel. Hlavním velitelem pozemních vojsk se nově stal generál Kuropatkin.¹⁸⁸

Generál Nogi byl stále vybízen hlavním císařským stanem, aby dlouho obležený Port Artur konečně dobyl. Nespokojené hlasy zaznívaly i z civilních

¹⁸⁴ SOROKIN, s. 134-148.

¹⁸⁵ STEPANOV, *Port Artur II.*, s. 215.

¹⁸⁶ WARNER, s. 379.

¹⁸⁷ JELÍNEK, 3. díl, s. 300-314.

¹⁸⁸ KOWNER, *Historical Dictionary*, s. 33.

kruhů, které si stěžovaly na množství ztrát, které 3. armáda utrpěla. Nogi společně s Kódamou připravili třetí útok na pevnost. Ten měl být zahájen čtyřdenní dělostřeleckou přípravou po celé délce fronty a poté měl následovat atak pěchoty. Hlavním cílem se pro vojáky stal opět prostor mezi Fortem III a opevněním č. 3. Generál předpokládal pád pevnosti do 3. listopadu, na počest narozenin císaře.¹⁸⁹ Dopoledne 26. října se rozezněla japonská děla a započala těžká dělostřelecká palba na celé frontě. Do 29. října byly útoky pěchoty spíše sporadické a jednalo se pouze o malá družstva, která zkoušela připravenost Rusů. Hlavní útok nastal 30. října a byl veden taktéž po celé obranné linii, ale hlavní síly se soustředily na prostor poblíž Fortu III. Celá akce byla vlastně rozhodnuta ještě tentýž den, neboť Rusové obratně přesouvali zálohy podle potřeby a japonská pěchota nebyla schopná zaznamenat výraznějšího úspěchu.¹⁹⁰ Japonci dobyli pouze několik menších opevnění a zákopů v blízkosti silných opevnění, ale tento zisk se nedal považovat za zásadní úspěch. Generál Nogi proto rozhodl o přerušení útoku a do 3. listopadu následovalo bombardování pevnosti a přístavu dělostřelectvem, zatímco pěchota počítala mrtvé a raněné.¹⁹¹

Tlak na generála Nogiho rostl úměrně s počty mrtvých na japonské straně. Proto bylo rozhodnuto o dalším útoku na Port Artur. Předšlé akce nebyly vůbec úspěšné a poziční postup v nich byl minimální. Tentokrát byl plán čtvrtého útoku rozdělen na malé úkoly, které bylo potřeba pro úspěšné dobytí pevnosti splnit. Hlavním sektorem se opět stala severovýchodní obranná pozice Rusů, kde měly japonské jednotky získat jednotlivá opevnění a přinutit nepřítele k ústupu. V tomto úseku proběhl útok 26. listopadu, ale Japoncům se nedařilo získat převahu a generál Nogi přišel s jiným možným postupem. Novým cílem se měla stát Vysoká hora na severozápadě od pevnosti, která poskytovala výborný výhled do města a přístavu. Zde byl útok zahájen hned následující den a opět se strhly těžké boje. Japonci byli schopni vždy na chvíli obsadit důležitá postavení, ale s vypětím všech sil a za pomoci záloh se je Rusům podařilo zahnat. Každý den skýtal podobný obrázek a na obou stranách přibývalo mrtvých a raněných. Až 5.

¹⁸⁹ JELÍNEK, 3. díl, s. 349.

¹⁹⁰ WARNER, s. 382.

¹⁹¹ SOROKIN, s. 166-174.

prosince se podařilo dobýt tento důležitý strategický bod a obránci již nebyli schopni jej získat zpět, neboť nedostatek záloh a munice jim to neumožňoval. Japonci slavili u Port Arturu první výraznější úspěch od srpna toho roku, ale ač se obrana pevnosti začínala postupně rozpadat, nebyl všem bojům ještě konec.¹⁹²

Okamžitě po dobytí Vysoké hory začalo velice přesné ostřelování přístavu.¹⁹³ Záhy byla potopena loď Poltava, která po jednom ze zásahů explodovala a prakticky okamžitě klesla na dno přístavu. O den později následoval Retvizan a 7. prosince potopilo dělostřelectvo také Peresvět, Pobědu a křižník Pallada. Druhý den skončila služba křižníku Bajan, dělovému člunu Giljak a minonosce Amur. Tento nárůst ztrát přivedl velitele bitevní lodí Sevastopol k rozhodnutí opustit přístav, prorazit blokádu a nechat se internovat v nějakém neutrálním čínském přístavu. Svolení bylo uděleno a bitevník byl podpořen dalšími deseti menšími loděmi a za mlhavého rána 9. prosince opustil Port Artur. Tentýž den byla oficiálně ukončena i činnost 1. pacifické eskadry, když její velitel, Robert Nikolajevič Viren,¹⁹⁴ dal příkaz k opuštění lodí, jejich zaminování a plnému nasazení mužstva při obraně pevnosti. Sevastopol odplul do blízkého zálivu Bílého vlka, kde pomáhal při obraně pevnosti ostřelováním japonských pozic a v mezičase instaloval demontovaná děla a shromažďoval posádku na vyplutí. Zde se stal několikrát terčem japonských torpédových útoků. V noci na 16. prosince jedno torpédo zasáhlo bitevní loď a ta byla odvedena blíže ke břehu, aby se zabránilo úplnému potopení. Zde Sevastopol zůstal a v průběhu Vánoc byla posádka nucena opustit loď a vrátit se do Port Arturu.

Když v průběhu bojů zahynul i generál Roman Isidorovič Kondratěnko,¹⁹⁵ započala postupná demoralizace ruských vojsk. Smrt uznávaného hrdiny, populárního mezi mužstvem, otrásla i samotným velením pevnosti generály Stesselem a Fokem, ač se na druhou stranu aktivního důstojníka rádi zbavili. Bylo započato postupné stahování vojáků do pevnosti, ale

¹⁹² SOROKIN, s. 187-197.

¹⁹³ WIREN, s. 43.

¹⁹⁴ Byl 4. září jmenován admirálem a ustanoven velitelem 1. pacifické flotily. Dříve sloužil na křižníku Bajan.

¹⁹⁵ Byl znám svoji odvahou, když osobně řídil veškerou obranu během bojů u Port Arturu. Od roku 1903, kdy byl do přístavu převelen, se velice zajímal o zlepšení obraných pevností.

obránci stále drželi své pozice. Japonci totiž připravovali další útok, opět na prostor okolo Fortem III. Akce byla zahájena 28. prosince a vedla k získání této části opevnění a následnému zhroucení obrany v tomto sektoru. Rusové se 31. prosince postupně stahovali na opevnění druhé linie, ale o osudu pevnosti bylo již rozhodnuto. Ještě 29. prosince na Stesselem svolané poradě všichni vyjádřili ochotu k dalším bojům, což generál uvítal, ale již jim nepřečetl kopii telegramu poslanou předtím do Petrahradu, ve které generál popisoval situaci v pevnosti jako vážnou a bral na sebe odpovědnost zabránit masakrům v ulicích.¹⁹⁶ Je pravda, že z 1. pacifické flotily zbyl jen šrot a vojáci byli dlouhým obléháním už značně unaveni.¹⁹⁷ Již na Nový rok odeslal bez vědomí dalších vysokých vojenských představitelů generál Stessel dopis generálu Nogimu s žádostí o zahájení jednání kapitulace Port Arturu. Následující den odpověděl velitel 3. armády kladně na požadavek a ještě tentýž den byla kapitulace stvrzena podpisy. Byla to „nejméně důstojná kapitulace zaznamenaná v dějinách“.¹⁹⁸ Po předání pevnosti Japoncům přešlo do zajetí 868 důstojníků (většina odešla na čestné slovo, že se války už nezúčastní, do Ruska), 23 491 bojeschopných vojáků, 8956 námořníků a 16 000 zraněných nebo nemocných.¹⁹⁹ Během obléhání padlo přibližně 10 000 ruských vojáků, zatímco japonských mezi 15 400, 44 000 bylo zraněno a 34 000 onemocnělo.²⁰⁰

3.8 Boje v Mandžusku.

Situace v Mandžusku v červnu 1904 ukazovala, jak budou Japonci v nadcházejících týdnech postupovat. Jejich armády se potřebovaly dostat do prostoru, kde by bylo možné se shromáždit a následně přinutit Rusy k rozhodující bitvě, která by uvolnila postup do středního Mandžuska. Bylo proto nutné soustředit tři japonské armády (1., 2. a 4.) na vhodném místě, a tím bylo zvoleno město Liao-jang (viz Příloha č. 9). To se nacházelo hluboko v Rusy ovládaném území a bylo potřeba, aby se jednotlivé armády k němu probjovaly.

¹⁹⁶ WARNER, s. 439.

¹⁹⁷ WALLACE, R. W., *Famous Sieges*. In: *The Journal of Education* 61, 1905, 4, s. 92.

¹⁹⁸ WALDER, David, *The Short Victorious War*, New York 1973, s. 243.

¹⁹⁹ KODET, Roman, *Port Arthur 1904*. In: *Historický obzor* 16, 2005, 11/12, s. 270.

²⁰⁰ KOWNER, *Historical Dictionary*, s. 299.

Nejdelší cestu měla 2. japonská armáda generála Ókua, která pochodovala od Port Adamsu. Podél železnice se probíjela až k Chaj-čchengu, kde se spojila se 4. armádou generála Nozua, jež se vylodila v Ta-ku-šanu. Obě armády pak společně postupovaly podél železnice až k Liao-jangu, kde se k nim přidala 1. armáda generála Kurokiho, která postupovala od mandžusko-korejské hranice. Na druhé straně se generál Kuropatkin snažil o zablokování postupu Japonců a následně měl, po nátlaku Alexejeva, agresivně pokračovat směrem k Port Arturu a vyprostit pevnost z obklíčení. Jeho hlavním problémem byl nedostatek vojáků, neboť musel zastavit tři kompletní japonské armády na značně rozlehlém území a se zbytečně alokovanými jednotkami na nedůležitých pozicích. Tuto situaci částečně zavinila i špatná informační a vyzvědačská síť, kterou Rusové disponovali.

Postup 2. japonské armády se pokusil generál Kuropatkin zastavit u Te-li-s' s pomocí 1. sibiřského sboru vedeného generálem Štaklbergem.²⁰¹ Bitva začala 14. června, a ač byly ruské jednotky tlačeny zpět, udržely důležitá postavení. Druhý den se podařilo Ókuovi vpadnout s jednou divizí Štaklbergovým mužům do boku. Ruský generál byl následně přinucen zcela se stáhnout z bojiště.²⁰² Pro Japonce to bylo významné vítězství a jen s mírnou početní převahou se jim podařilo překonat ruská obranná postavení. Ókuova 2. armáda tak mohla postupovat po železnici dále směrem k Liao-jangu, jenže její postup byl 21. června zastaven pro nedostatek zásob a kapacitně nedostatečných zásobovacích tras. To se podařilo vyřešit až 6. července, kdy se celá armáda dala opět do pohybu. Dne 19. a 22. června obdrželi velitelé 4. a 1. japonské armády rozkazy k zahájení postupu ze svých pozic na Ta-ku-šenu, resp. Jalu.²⁰³

Generál Nozu postupoval z Ta-ku-šenu přes průsmyk Fen-šuej-ling, kde se 27. června strhla bitva o horská postavení. Rusové byli rychle obklíčení a museli ustoupit až k S'-mu-čchengu. Již 30. června se jednotky 4. japonské armády vydaly dále k Chaj-čchengu. Postup jim komplikovaly prudké deště a

²⁰¹ KODET, Roman, *Velké bitvy světových dějin. Liao-jang 1904*. In: Historický obzor 24, 2013, 9/10, s. 234.

²⁰² KOWNER, *Historical Dictionary*, s. 372-374.

²⁰³ CONNAUGHTON, s. 138.

rozmáčené cesty. Ókuova 2. armáda zatím 9. července zaútočila na ruské pozice u Kaj-pchingu. Štaklberg ze strachu z obklíčení raději ustoupil a přenechal výhodné pozice poblíž Kaj-pchingu Japoncům. Ti zde zastavili svůj postup až do 22. července, neboť opět budovali nové zásobovací trasy. Rusové se následně pokusili znovudobýt pozice získané 4. japonskou armádou, což se jim nepodařilo a generál Nozu je rychle přiměl útok ukončit. Mezitím se do bojů zapojila i Kurokiho 1. armáda, když 18. a 19. července dobyla Čchiao-tchou a o necelé dva týdny později svedla s Rusy důležitou bitvu o průsmyk Mo-tien, díky čemuž mohla postupovat k Liao-jangu. Část jednotek 1. armády pokračovala až k městu Pen-si-chu, které leží východně od Liao-jangu, čímž bylo ohroženo i železniční spojení s Mukdenem. Kuropatkin reagoval ofenzívou vedenou k městu Pen-si-chu, avšak v té samé době zaútočila 2. armáda generála Ókua na západní obrané pozice u Liao-jangu, ze kterých Kuropatkin převedl několik jednotek na jinou část fronty. To zapříčinilo další ruský ústup a relativně jednoduché japonské vítězství, které bylo o to důležitější, že se Japoncům podařilo získat důležitý dopravní uzel Ta-š'-čchiao, jenž umožňoval zlepšení zásobování 2. a 4. armády. Ruské jednotky na příkaz generála Kuropatkina postupně ustupovaly k Liao-jangu. Vzhledem k jeho rozkazům získali Japonci za zcela nepatrných ztrát dobrá obranná postavení a 3. srpna mohlo dojít ke spojení 2. a 4. japonské armády.²⁰⁴

Shromáždění japonských armád umožnilo generálu Ójamovi převzít nad nimi přímé velení a začít s přípravami k útoku na Liao-jang. Ójama ještě vyčkával na dění u Port Arturu, ale když se generálu Nogimu nepodařilo v srpnu pevnost dobýt, musel jednat bez pomoci 3. japonské armády. Důvodů bylo hned několik. Rusům přibývaly další posily po Transsibiřské magistrále a postupně se zlepšovala jejich obranná postavení. Bylo tedy nutné využít získanou iniciativu a zaútočit na Liao-jang. K realizaci tohoto záměru disponoval Ójama 125 000 muži, zatímco generál Kuropatkin proti němu mohl postavit 158 000 vojáků.²⁰⁵ Japonský plán bitvy počítal s frontálním útokem 2. a 4. armády na ruské pozice jižně od města, zatímco japonská 1. armáda měla zaútočit na železnici severně od

²⁰⁴ CONNAUGHTON, s. 142-161.

²⁰⁵ KOWNER, *Historical Dictionary*, s. 206.

Liao-jangu, zde ji přerušit a následně zahájit postup na město. Boje začaly v noci na 26. srpna útokem 1. japonské armády na ruské pozice od Pen-si-chu. Následující den byl Kuropatkin nucen zdejší úsek opustit a stáhnout se na druhou linii opevnění, čímž umožnil Japoncům postup k železnici (viz Příloha č. 10). Bitva byla rozhodnuta 30. a 31. srpna, kdy frontální útok Japonců Kuropatkina naprosto zmátl. Měl sice k dispozici 70 000 mužů záloh, nevěděl ale kde je nasadit dříve, a proto se rozhodl k dalšímu stažení svých jednotek. Japonská armáda se přiblížila výrazně k městu, což znamenalo přímé ostřelování důležité železniční stanice a způsobilo obráncům značné ztráty. Kuropatkin se ještě 2. září pokusil o dobytí pahorku Mandžu Jama na východ od Liao-jangu, ale jeho jednotky byly několikrát odraženy a následný den byl přinucen stáhnout Mandžskou armádu k městu Mukdenu.²⁰⁶ Sem dorazila armáda 8. září a začala se připravovat k další obraně.²⁰⁷ Celkové ztráty činily 3611 zabitých a 14 301 zraněných Rusů a 5537 mrtvých a 18 063 zraněných Japonců.²⁰⁸ Japonské vítězství u Liao-jangu mělo zásadní vliv na morálku mužstva obou armád. Japonci se přesvědčili o správnosti své strategie proti početnějším nepříteli, zatímco Rusové nebyli schopni v první velké bitvě (co do počtu vojáků) uspět.

V této době se v Petrohradu rozhodlo o vytvoření druhé mandžuské armády, která měla přinutit Kuropatkina k větší aktivitě a zároveň mu od určitých starostí ulevit.²⁰⁹ Na druhou stranu bylo toto rozhodnutí jasným signálem, že v hlavním městě říše generálu Kuropatkinovi již tolik nedůvěřují. Velení nad druhou mandžskou armádou obdržel generál Oskar Kasimirovič Grippenbergr, jenž byl dalším carovým oblíbencem a postrádal kromě zkušeností a schopností také pevné zdraví.²¹⁰

Kuropatkin, tlačěn k větší aktivitě, se rozhodl pro ofenzívu proti japonským jednotkám, která měla jejich postup zastavit a zároveň je obrátit na ústup (viz Příloha č. 11). Zvolená taktika postrádala moment překvapení a

²⁰⁶ KOWNER, *Historical Dictionary*, s. 207-208.

²⁰⁷ KLECANDA, Jan, *Válka rusko-japonská slovem i obrazem. Díl 2., (Od bitvy od Jalu do vyplutí baltického loďstva)*, Praha 1904, s. 262.

²⁰⁸ KOWNER, *Historical Dictionary*, s. 208.

²⁰⁹ WARNER, s. 386.

²¹⁰ JUKES, s. 53.

pomalý postup ruských jednotek od 5. do 10. října včas upozornil Ójama, který sám následně přešel do útoku. Během prvních dvou dnů bojů u Ša-he se podařilo Rusům získat lepší postavení a mírně zatlačit japonské jednotky. Následně převzal generál Ójama iniciativu a postupně ztracené pozice opět získal, a navíc přinutil Rusy ustoupit o dalších 25 kilometrů směrem k Mukdenu. Ruské ztráty čítaly 41 351 mužů, z toho bylo 10 959 mrtvých nebo nezvěstných. Japonci měli 3591 mrtvých a 16 394 zraněných vojáků.²¹¹ Po této bitvě se musely obě armády připravit na společného nepřítele a tím byla nadcházející zima. Jak na ruské, tak na japonské straně se narychlo budovaly zákopy a nová krytá opevnění, která by aspoň z části vojáky chránila před mrazivými větry. Po příchodu tuhých mrazů byla však i tato opatření nedostatečná.²¹²

Po lednové kapitulaci Port Arturu bylo jasné, že Kuropatkin již nemusí spíchat s dalším útokem, ale naopak by měl více pomýšlet na obranu, neboť japonská 3. armáda bude jistě směřovat na pomoc armádám u Mukdenu. I z tohoto důvodu se rozhodl pro vyslání jízdního oddílu do nepřátelského týlu s úkolem zničit zásoby potravin a přerušit železnici v japonském zázemí a tím výrazně narušit morálku jejich vojáků. Tímto krokem by se zdržel i příchod Nogiho armády, zvláště když byly v tomto zimním období zásobovací cesty tak nespolehlivé. Vzhledem k pomalému postupu byly ruské diverzní jednotky Japonci včas odhaleny a jen taktak neutrpěly drtivou porážku a dokázaly se navrátit k Mukdenu. Po tomto nezdaru Kuropatkin společně s dalšími veliteli tří armád²¹³ odsouhlasili plán postupu k vesnici Sang-te-pchu nacházející se jižně od Mukdenu, na níž měl zaútočit velitel druhé mandžuské armády generál Grippenberga. Boj začal 25. ledna 1905 a jednotky druhé mandžuské armády postupovaly s vypětím všech sil. Nicméně útok byl kvůli nepřesným mapám veden jinam a vesnici Sang-te-pchu se nepodařilo dobýt.²¹⁴ Dohrou tohoto neúspěšného tažení byla osobní žádost generála Grippenberga o uvolnění ze

²¹¹ WARNER, s. 400.

²¹² CONNAUGHTON, s. 385.

²¹³ Velitelem 1. armády byl generál Nikolaj Petrovič Liněvičov, 2. armádu vedl generál Alexandr Vasiljevič Kaulbars a 3. armáda spadala do kompetencí generála Alexandra Alexandroviče Bilderlingova. Ruská Mandžuská armáda byla po bitvě u Liao-jangu rozdělena na dvě a v únoru roku 1905 na tři armády, aby byl omezen vliv generála Kuropatkina.

²¹⁴ JUKES, s. 65.

služby ze zdravotních důvodů, přičemž Kuropatkin tomuto požadavku vyhověl. Bývalý velitel druhé mandžuské armády okamžitě nařkl Kuropatkina ze zrady a neschopnosti.

Počátkem února byly jednotlivé armády přibližně na stejných pozicích jako před pěti měsíci. Ójama však posílila Nogiho 3. armáda, která byla částečně doplněna o nové vojáky. Ale ani s další armádou neměli Japonci početní převahu, tu si Rusové drželi každodenním přísunem nových jednotek z evropské části říše. Obě strany směřovaly ke střetnutí, Japonci ze strachu z přísunu dalších ruských vojáků, zatímco Rusové se snažili využít příznivějšího početního stavu před tím, než dorazí generál Nogi. Tomu se podařilo připojit se ke zbylým armádám 19. února a tím ruské plány na ofenzívu vzaly za své. Generál Ójama převzal iniciativu a 23. února zahájil útok.²¹⁵ Lze říci, že se jednalo o tři souběžné bitvy, neboť na východě bojovala 2. a 3. japonská armáda s druhou mandžuskou. Na západě bojovala 1. a 5. japonská armáda s první mandžuskou armádou a ve středu bojovala třetí mandžuská armáda s japonskou čtvrtou armádou (viz Příloha č. 12). Bitva samotná připomínala spíš šachovou partii, Japonci se například snažili snížit tlak ve střední části fronty tím, že prodloužili frontu západní, aby do této části přilákali více ruských jednotek. Probíhaly těžké boje na všech částech fronty a ruské velení se dobrovolně vzdávalo iniciativy, když pouze bránilo své pozice a nesnažilo se přecházet do protiútoků. Tento vývoj vydržel až do 2. března, kdy intenzita bojů opadla, a bylo jasné, že obě strany se snaží sebrat všechny síly pro vedení dalších střetů. V bitvě nastal obrat 7. března, když generál Kuropatkin stáhl jednotky z východního křídla a středu formace, čímž narušil kompaktnost ruských obranných postavení. Důvodem k ústupu byly vzpoury v týlu fronty způsobené špatnou morálkou a opilostí mužstva.²¹⁶ Přesto probíhaly boje dál, ač ruské jednotky pouze ustupovaly, zatímco ty japonské měly přikázáno místo útoční pouze nepřítele pronásledovat. O urputnosti bojů svědčí i fakt, že přes bortící se obranu byl vydán rozkaz k ústupu z Mukdenu až 9. března. Do té doby byla ještě možnost organizované

²¹⁵ WARNER, s. 469.

²¹⁶ CONNAUGHTON, s. 299.

ustupovat a klást japonským jednotkám odpor.²¹⁷ Ruská armáda ustoupila 130 kilometrů severně od Mukdenu během pěti dnů, ale Ójamovy armády je dále nepronásledovaly, protože byly dvoutýdenními boji zcela vyčerpány.²¹⁸

Ztráty byly na obou stranách ohromné. Rusové měli 20 000 mrtvých, 20 000 zajatých a 49 000 zraněných vojáků. Japonské ztráty čítaly 15 892 mrtvých a 59 612 zraněných mužů.²¹⁹ Krátce po bitvě byl generál Kuropatkin odvolán. Car mu nicméně svěřil velení první mandžuské armády. Novým vrchním velitelem se stal generál Nikolaj Petrovič Liněvič, který neměl v úmyslu zvyšovat aktivitu armády, ale pouze bránit nová postavení.²²⁰ Japonci vybojovali významnou bitvu proti bránícím Rusům, kteří byli v přesile. Ti zcela demoralizováni rezignovali na další vojenské akce a pouze se snažili držet obranné pozice severně od Mukdenu. Ekonomicky a vojensky vyčerpané Japonsko nicméně projevilo značné diplomatické úsilí o mírová jednání, která byla po bitvě u Mukdenu zahájena. Zprostředkovatelem se stal americký prezident Theodore Roosevelt.

3.9 Formování 2. pacifické flotily a bitva u Cušimy.

Stejně jako pozemní plán, tak i námořní, počítal ještě před samotnou válkou s tím, že ruské síly postupně z Evropy přesunou část svých jednotek na Dálný východ a soupeře zde přečíslí. Ač se o vzniku 2. pacifické flotily vedly dlouhé debaty již od zahájení války, hlavní štáb řešil především problém, která plavidla by ji měla tvořit. Loďstvo v Černém moři bylo zablokováno, neboť Úžiny nebylo možné v době války využít. Jediná využitelná plavidla se nacházela v Baltu, ale zde bylo potřeba čekat, neboť právě probíhala výstavba nových lodí. Po neuspokojivém průběhu války a smrti admirála Makarova bylo nutné urychleně 2. pacifickou flotilu vytvořit a posílit loďstvo na Dálném východě. Na jednání vládního výboru z 30. dubna byl návrh o novém loďstvu přijat a 2. května byl vybrán velitel, kterým se stal admirál Zinovij Petrovič Rožestvenskij.²²¹ Flotila

²¹⁷ WARNER, s. 476.

²¹⁸ KOWNER, *Historical Dictionary*, s. 245-247.

²¹⁹ CONNAUGHTON, s. 302.

²²⁰ JUKES, s. 68.

²²¹ ZOLOTAREV, Vladimir A., SOKOLOV, Jurij F., *Tragedija na Dal'nem Vostoke: ruskko-japonskaja vojna 1904-1905 gg. Tom 2*, Moskva 2004, s. 30.

však vznikla pouze formálně a její složení bylo ponecháno čistě na rozhodnutí admirála Rožestvenskijho, který musel vybírat nejen jednotlivá plavidla, ale i důstojníky a mužstvo.

Základem rodící se flotily se staly budované bitevní lodě,²²² jež měly tvořit hlavní bojovou sílu. Další plavidla byla přiřčena z Baltské flotily a lodě, které nestihly doplout do Port Arturu před zahájením války.²²³ O složení celého loďstva se rozhodlo na počátku léta a bylo tvořeno sedmi bitevními loděmi, devíti křižníky, devíti torpédoborci a množstvím transportních lodí. Koncem srpna vyplula část eskadry z Kronštadu do Revelu (dnešní Tallinn),²²⁴ kde čekala na dostavbu posledního plavidla, bitevní lodi Orel.²²⁵ Ta vyplula 17. září, ale kvůli přetížení měla větší ponor, načež ihned po vyplutí uvázla na mělčině.²²⁶ Orel se nakonec podařilo vyprostit a k flotile se připojil 22. září.²²⁷

Část flotily se pak přesunula do Libavy, kde opět čekala na další lodě, ale nakonec bylo rozhodnuto o dalším pokračování bez nich. Z Libavy vyplula eskadra 15. října 1904, tedy dlouhých osm měsíců po zahájení války v době, kdy byl Port Artur již téměř dva měsíce obležen Nogiho 3. japonskou armádou. Zásadním nedostatkem flotily se ukázalo: „*Nebyla secvičena, ani pevně organizována a lodě neprodělaly ani dostatečné ostré střelby. Ležela před ní cesta dlouhá 18 000 mil.*²²⁸ *Carská vláda neprovedla ani nejzákladnější diplomatickou přípravu plavby a uzavřela pouze dílčí dohody (např. o plavbě Suezem). Eskadra neměla vlastní uhelné zásobovací základny a byla při zásobování palivem odkázána na cizí firmy. Proto s sebou musela vláčet početná doprovodná zásobovací a dílenská plavidla.*“²²⁹ Problém s přetíženým Orem nebyl jediný, který flotilu postihl. Jen týden po vyplutí se udál Hullský incident,

²²² Kňaz Suvorov, Imperator Alexandr III., Borodino a Orel.

²²³ Jednalo se o bitevní loď Osljabja, křižníky Almaz, Avrora, Dmitrij Donskoj, torpédoborce Bystryj, Bědovoj, Bezupřečnyj, Bravyj a Blestjaščij. Dále se zde nacházely čtyři torpédovky a původně byla součástí uskupení i bitevní loď Cesarevič a křižník Bajan. Ty však neměly během cesty problémy a do Port Arturu dopluly.

²²⁴ Je možné se setkat s názvy Revel, Reval, Kolyvaň, Lindanäs. U nás se používají dále názvy Tallin a Talin.

²²⁵ PLESHAKOV, s. 69.

²²⁶ Při osazování hlavních baterií v květnu 1904 se Orel u svého kotviště potopil, když v průběhu přílivu do lodi natekla voda.

²²⁷ KOVAŘÍK, s. 74-75.

²²⁸ 18 000 mil odpovídá 33 336 kilometrům.

²²⁹ HYNEK, KLUČINA, s. 306.

kdy během noci z 21. na 22. října Rusové omylem ostřelovali anglické rybářské lodě v domnění, že jde o Japonské torpédoborce. Několik projektilů dokonce zasáhlo i vlastní loď.²³⁰ Tato událost dále opozdila eskadru, když musela na vyřešení této situace diplomatickou cestou čekat několik dní v přístavu Vigo v Portugalsku. Po další zastávce v Tangeru se 2. pacifická flotila musela rozdělit. Starší plavidla s menším ponorem se vydala přes Středozemní moře a Suezský průplav, zatímco nové bitevní lodě musely absolvovat plavbu okolo Afriky.²³¹ Obě části se opět spojily v Nossi Bé na Madagaskaru 8. ledna 1905.

V té době již neexistovala 1. pacifická flotila a Port Artur byl dobyt Nogiho vojáky. To v Petrohradu vyvolalo otázku, zda je 2. pacifická flotila dostatečně silná. Byl proto přijat návrh na vytvoření 3. pacifického loďstva. To však bylo sbírkou starých plavidel v moderním boji nevyužitelných.²³² Počátkem března vyplula 2. pacifická flotila z Madagaskaru a v polovině dubna zakotvila u pobřeží Vietnamu. To byly již i pozemní boje rozhodnuty a Japonci horečně připravovali vlastní plavidla na příplutí Rožestvenskijho loďstva. Po měsíčním čekání 3. pacifická flotila dorazila 9. května k Vietnamu.²³³ Spojené loďstvo vyplulo 14. května od vietnamských břehů a 27. května vplulo do Cušimského průlivu.²³⁴

Tógó se svým loďstvem přebýval v Mosampu v jižní Koreji (přibližně 50 km západně od Pusanu) a jakmile se k němu dostala zpráva, že se 2. s 3. pacifickou flotilou blíží, nechal všechna plavidla připravit k boji. Rožestvenskij nejspíše doufal, že se Japonci neobjeví, protože na počátku dne celé uskupení neplulo v kýlové formaci, ale široce rozvinuté. Tógó věděl o blížících se Rusech od časných ranních hodin, a proto si mohl takticky zvolit místo, kde a jak se bude bojovat. Rožestvenskij hodlal být v bitvě spíše pasivní a reagovat na vývoj situace. Až okolo deváté hodiny ranní rozpoznali v ruské flotile přibližujícího se nepřítele a lodě se začaly řadit do kýlové formace, do jejíhož čela se snažila

²³⁰ KLECANDA, Jan, *Válka rusko-japonská slovem i obrazem. Díl 3.(Od bojů na Ša-ho do uzavření míru)*, Praha 1905, s. 23.

²³¹ NOVIKOV-PRIBOJ, *Tom I.*, s. 114.

²³² Stáří některých lodí bylo vskutku zarážející. Dimitrij Donskoj a Vladimír Monomach byly spuštěny v roce 1885 a již v té době byly považovány za zastaralé lodě, pro již neuplatňované způsoby boje.

²³³ NOVIKOV-PRIBOJ, *Tom I.*, s. 291.

²³⁴ HYNEK, KLUČINA, s. 308–309.

dostat vlajková loď admirála Rožestvenskijho, Kňaz Suvorov. V jedenáct hodin se na levoboku objevily křižníky viceadmirála Dewy a před dvanáctou hodinou na ně byla z bitevních lodí zahájena palba.²³⁵ V jednu hodinu odpoledně se před stále neseřazenými Rusy objevily postupně 1. divize bitevních lodí admirála Tógóa následovaná 2. divizí bitevních lodí admirála Kamimury. Admirál Tógó se rozhodl pro velice riskantní manévr (viz Příloha č. 13), když se nejdříve od ruské formace odvrátil a pak následně kontroval do opačného směru, čímž vykroužil kompletní kružnici a pokračoval v stejném směru jako Rusové. V tomto okamžiku učinil Rožestvenskij velikou chybu, když tohoto japonského manévru nevyužil k zahájení střelby, neboť se Japonci v této době nemohli efektivně bránit.

Rožestvenskij směřoval svoji formaci mírně doprava, aby se od Japonců částečně vzdálil, ale ti měli rychlostní převahu a netrvalo jim příliš dlouho, než se s ruskými plavidly dostali do paralelního kurzu. Okolo druhé hodiny odpolední začala hlavní fáze bitvy, kdy Tógóova 1. divize soustřeďovala svoji palbu na vlajkovou loď 2. pacifické flotily, Kňaz Suvorov, zatímco Kamimurova 2. divize se zaměřila na vlajkovou loď 2. ruské divize Osljabja (viz Příloha č. 14). Již za 20 minut musela těžce poškozená Osljabja opustit formaci a přibližně v 15 hodin se potopila.²³⁶ Kňaz Suvorov taktéž utrpěl značná poškození a při pokusu o zatočení doprava, aby se formace udržela s Japonci na paralelním kurzu, byl zasažen do kormidla, jež se zaseklo, a loď se stala neovladatelnou.²³⁷ Velení nad formací převzala bitevní loď Imperator Alexandr III., na kterou se Tógóova 1. divize nyní zaměřila. Jenže ta změnila kurz a celá formace zabočila ostře doleva, neboť japonské Spojené loďstvo se pomalu dostalo před celou ruskou flotilu (viz Příloha č. 14 a 15). I Tógó musel tento manévr následovat, neboť hrozilo, že by se Rusům mohlo podařit uniknout. Po opětovném nastavení paralelního kurzu byl i Imperator Alexandr III. těžce poškozen a vedení formace musela převzít bitevní loď Borodino.²³⁸ Boj byl následně na několik okamžiků přerušen kvůli mlze, ale

²³⁵ PLESHAKOV, s. 267.

²³⁶ KOVAŘÍK, s. 326.

²³⁷ PLESHAKOV, s. 272.

²³⁸ KOVAŘÍK, s. 373.

po jejím rozpuštění, pokračoval v nezměněné intenzitě. Bitva pak byla rozhodnuta v rozmezí 20 minut, kdy byly potopeny další tři ruské lodě. Byly to bitevní lodě Imperator Alexandr III., jenž se v průběhu bitvy převrhl, Kňaz Suvorov, jenž byl mimo formaci potopen 11. divizí torpédovek a Borodino, která podobně jako Imperator Alexandr III. nevydržela ostřelování a převrátila se. Tógó následně opustil bitvu a přenechal bojiště torpédovým plavidlům.²³⁹

Torpédoborce a torpédovky pokračovaly nočními torpédovými útoky, přičemž se jim podařilo potopit další dvě lodě a dvě poškodit. Ráno 28. května přestala 2. a 3. pacifická flotila prakticky existovat. Lodě pluly rozptýleně bez vzájemného spojení. Druhý den po bitvě bylo možné charakterizovat jako hon na zajíce. Mnoho ruských lodí bylo z předešlého dne poškozeno a Japonci skvěle využili svých rychlých plavidel a jednoduše jednu loď za druhou doháněli. Byl potopen obrněnec Ušakov, křižníky Světlana a Dmitrij Donskoj. Křižníky admirála Enkvista Oleg, Avrora a Žemčug dopluly do Manily, kde byly internovány do konce války. Admirál Něbogotov padl společně s dalšími plavidly a poslední plavby schopnou moderní bitevní lodí Orel do zajetí. Torpédoborec Bědovyj, na kterém se nacházel štáb eskadry a zraněný admirál Rožestvenskij se vzdal a byl zajat.²⁴⁰ Do Vladivostoku doplul pouze křižník Almaz a dva torpédoborce.²⁴¹

Bitva u Cušimy byla rychlá a rozhodná a díky ní přestala existovat reálná hrozba japonskému Spojenému loďstvu na moři.²⁴² Pouze Mandžuská armáda severně od Mukdenu byla jediným ruským bojeschopným vojenským uskupením na celém Dálném východě, nicméně ani ta již neměla možnost do války jakkoliv zasáhnout. Ač na poradě konané 30. května ministr války generál Sacharov ujistňoval cara, že Rusko může ve válce pokračovat, všem již začínalo být zřejmé, že další pokračování války nebude mít žádný význam.²⁴³ Logickým krokem

²³⁹ HYNEK, KLUČINA, s. 316.

²⁴⁰ NOVIKOV-PRIBOJ, Alexej Silyč, *Cušima, Tom II*, Moskva 1935, s. 113.

²⁴¹ PLESHAKOV, s. 282–286.

²⁴² *The Great Naval Battle*. In: *The Advocate of Peace* 67, 1905, 7, s. 142.

²⁴³ ESTHUS, Raymond A., *Nicholas II and the Russo-Japanese War*. In: *The Russian Review* 40, 1981, 4, s. 404.

proto bylo přijetí nabídky amerického prezidenta Roosevelta na zprostředkování mírových jednání, kterou obě strany radostně přivítaly.

Cušima byla poslední významnou bitvou, kde se utkala plavidla starého typu. Nová generace lodí označovaných jako dreadnought, byla výrazně pokročilejší, neboť byla poprvé poháněna parními turbínami. Rusko-japonská námořní válka je také posledním konfliktem, ve kterém se na konstrukcích lodí objevuje kloun, který sloužil k taranování nepřátelských lodí. Vzhledem k rozvoji střelných zbraní se zvyšovala i vzdálenost mezi plavidly v bitvě a kloun přestal být použitelný.²⁴⁴

3.10 Zahájení mírových jednání a Portsmouthský mír.

Japonsko bylo jasným vojenským vítězem války, ale hospodářská situace v zemi byla špatná. Konflikt si vyžádal obrovské množství obětí, což způsobilo pokles produkce a válečné výdaje dosahovaly více jak poloviny rozpočtu celé země. Nedostatek financí se řešil zahraničními půjčkami, které poskytly Velká Británie a USA. Vzhledem k nedostatku základních potravin se šířily i protiválečné demonstrace, umocněné nespokojeností z velkých ztrát při obléhání Port Arturu.

V Rusku byla situace obdobná a i zde byla sociální situace naprosto katastrofální. Začaly se šířit revoluční myšlenky požadující rozsáhlé reformy a změnu carského režimu, což například dokládá úspěšný atentát na velkoknížete Sergeje Alexandroviče, carova strýce. Rusové oproti Japoncům stále disponovali obrovskou pozemní armádou, kterou dále přesouvali na Dálný východ. Jednotky posílané k Charbinu se však již žádných bojů neúčastnily. Generálové všeobecně věřili, že je možné vést další boj, ale jedním dechem dodávali, že by bylo vhodné uzavřít mír, než Rusko ztratí některé vlastní území.

Japonsko se snažilo vylepšit vyjednávací pozici před zahájením mírových jednání a tak 7. července 1905 vylodilo své jednotky na Sachalinu.²⁴⁵ I tento fakt přiměl prezidenta Roosevelta k nabídce zprostředkování mírových jednání, neboť se obával, že by Japonsko mohlo až příliš zvýšit svůj vliv na Dálném východě a to si ani ve Washingtonu nikdo nepřál. Obě strany ochotně

²⁴⁴ BRIDGE, Cyprian, *Námořní válka rusko-japonská roku 1904*, Praha 1905, s. 23.

²⁴⁵ ZOLOTAREV, *Tom 2*, s. 206.

přistoupily na americké prostřednictví mírových jednání, která měla proběhnout v Portsmouthu, ve státě New Hampshire. Na tuto konferenci vyslali Rusové Sergeje Juljeviče Witteho, bývalého ministra financí, zatímco Japonskou delegaci vedl baron Komura, předválečný velvyslanec v Rusku. První schůzka obou delegací proběhla v napjaté atmosféře 5. srpna 1905.²⁴⁶

Samotná jednání začala 10. srpna 1905 a byla zahájena tématy administrativního charakteru. Zajímavostí je, že konference probíhala v době, kdy se již nebojovalo. Poslední střet mezi Ruskem a Japonskem proběhl počátkem června na Sachalinu, dva měsíce před zahájením jednání.²⁴⁷ A právě otázka Sachalinu a válečných reparací se staly hlavními body celé konference. Japonci požadovali celý ostrov, zaplacení 110 milionů Jenů (55 mil. dolarů),²⁴⁸ převedení pronájmu Liao-tungu s přístavy Port Artur a Dalnyj na Japonsko, úsek Východočínské dráhy a uznání Japonských zájmů v Koreji. Vzhledem k průběhu války se jevily podmínky zcela oprávněné, ale v tomto směru diplomaticky uspěl Witte, když ještě před konferencí upozorňoval na japonskou nenasatnost, čímž si naklonil část světové veřejnosti a amerických zprostředkovatelů na svoji stranu. Druhý den jednání došlo k „nechtěnému“ úniku japonských požadavků do amerického tisku, což mělo za následek vyostření vztahů mezi oběma delegacemi.²⁴⁹ Ruský vyjednaváč, instruovaný z Petrohradu, razantně odmítal opuštění Sachalinu, o kterém se jednalo od 15. srpna a placení byť jediného rublu Japoncům. Dodával, že jeho země může ve válce nadále pokračovat.²⁵⁰ Komura se díky tomuto ruskému postoji dostal do defenzívy. Situace se s přibývajícím dnem horšila a vypadalo to, že nakonec k uzavření dohody nedojde. Mikuláš II. požadoval ukončení jednání a pokračování války. Witte nebyl zastáncem války, ale v případě krachu jednání připravil na poslední schůzi konanou 29. srpna dopis, který měl okamžitě informovat generála Liněviče, aby zahájil přípravu

²⁴⁶ ESTHUS, Raymond A., *The Russians and Japanese at Portsmouth in 1905*, London 1988, s. 76.

²⁴⁷ MARTENS, F. De, *The Portsmouth Peace Conference*. In: *The North American Review* 181, 1905, 588, s. 643.

²⁴⁸ WHITE, s. 289.

²⁴⁹ ESTHUS, *Portsmouth*, s. 90.

²⁵⁰ ESTHUS, *Portsmouth*, s. 101.

ofenzívy.²⁵¹ Japonsko však nebylo ochotno pokračovat ve válce a horšící se domácí situace jej přinutila výrazně slevit ze svých požadavků. Komura byl instruován, aby se pokusil vyjednat co nejpříjemnější podmínky a okamžitě uzavřít mír. To se skutečně 29. srpna podařilo, když japonský delegát předložil návrh rozdělení ostrova podél 50. rovnoběžky severní šířky, což Witte přijal. Nastalo značné uvolnění nálady a obě strany si začaly gratulovat k uzavření míru.²⁵²

Nejprve obě strany podepsaly, již jen formálně, příměří, které vstoupilo v platnost 1. září 1905. O čtyři dny později byl podepsán Portsmouthský mír. Rusko uznalo nejvyšší politické, vojenské a ekonomické zájmy Japonska v Koreji. Obě země se zavázaly evakuovat Mandžusko. Petrohrad předá svůj pronájem Port Arturu, Dalného a přilehlých území Japonsku (tento bod musel být schválen Čínou), dále převede jihomandžuskou dráhu od města Chang-chun až do přístavu Port Artur pod japonskou správu (Rusko nemělo nárok na jakoukoliv náhradu a pro tuto transakci nebylo zapotřebí čínského souhlasu). Rusko, společně s Japonskem, vypracuje smlouvu ohledně rybářských práv podél ruských pobřežních oblastí, Japonsko získá jižní polovinu Sachalinu, přičemž demarkační linie bude vyznačena 50. rovnoběžkou severní šířky.²⁵³

Jak ukazuje výše uvedený přehled, vyšlo Japonsko z mírových jednání jako neúspěšný stát. Získalo pouze to nezbytně nutné a podmínky míru si fakticky určilo Rusko. Delegace vedená Komurou si byla od počátku jistá svým postavením a oprávněností svých požadavků, ale podcenila význam diplomatických jednání, čehož zručně využil Sergej Witte, který vybojoval pro Rusko jediné vítězství v této válce. Japonci příliš brzy vyložili trumfy z ruky a dostali se do pozice, kdy i americký prezident přestával věřit tomu, že chtějí uzavřít mír. To vyústilo v izolaci Komury a celé jeho delegace. Horšící se domácí situace nakonec přinutila vládu k přijetí míru. V průběhu války se cíle japonské diplomacie výrazně proměnily. Do počátku obléhání Port Arturu se

²⁵¹ WHITE, s. 308.

²⁵² WHITE, s. 309.

²⁵³ GOODWIN, Robert K., *Russia and the Portsmouth Peace Conference*. In: *The American Slavic and East European Review* 9, 1950, 4, s. 290-291.

snažila zaměřit na vliv v Koreji a na Liao-tungském poloostrově, ale právě Port Artur se stal výrazným zlomem pro japonskou diplomacii. Množství lidských životů a délka této vojenské akce zvýšila požadavky Japonska při mírových jednáních v Portsmouthu. Horšící se ekonomická situace byla záminkou pro požadování válečných reparací, čehož se Japonci snažili dosáhnout obsazením Sachalinu. Na druhou stranu Rusové zažehnali jednu katastrofu, ale již další měla brzy následovat.²⁵⁴

²⁵⁴ WHITE, J. A., *Portsmouth 1905: Peace or Truce?* In: *Journal of Peace Research* 6, 1969, 4, s. 365.

4 Vývoj Ruska a Japonska do vypuknutí 1. světové války.

V ruské společnosti rostla již od roku 1900 nespokojenost s tamní vládou. Ta vyvrcholila 22. ledna 1905 dělnickou demonstrací, které se účastnilo až 150 000 lidí. Důvodů k ní bylo hned několik. Jedním byl pád Port Arturu, dalším nedostatečné zásobování dělnictva základními potravinami, ale samotným impulsem bylo propuštění tří dělníků ze železáren v Petrohradu. Ozbrojené složky však proti demonstrantům velice tvrdě zasáhly, takže tento střet vešel do dějin jako Krvavá neděle. Tvrdý zákrok proti shromáždění vyvolal obrovskou vlnu dalších demonstrací, které otevřeně požadovaly demokratizaci režimu. S různou mírou intenzity trvaly tyto projevy nespokojenosti téměř dva a půl roku, než se je podařilo režimu potlačit. Navenek se společenský řád jevil jako konstituční monarchie, avšak carský režim zůstal nezměněn a dále trvala absolutní moc cara.²⁵⁵

Porážka ve válce s Japonskem přinutila cara Mikuláše II. a hlavní představitele armády k reformě ozbrojených složek, které měly být lépe připraveny na případný budoucí konflikt. Tato reforma (někdy nazývána jako vojenská renesance), probíhala od roku 1905 do roku 1912. Měla především decentralizovat některé pozice v armádní hierarchii a k tomuto účelu vznikaly i nové pozemní a námořní štáby. Založena byla Vyšší atestační komise, která hodnotila připravenost důstojníků a výuku na vojenských akademiích. Vznikla také funkce generálního inspektora.²⁵⁶ Ve výsledku reforma pouze pozvolna modernizovala armádní strukturu, přičemž personální obsazení nejvyšších míst zůstávalo nezměněné. Například generál Kuropatkin byl během první světové války velitel 5. armády a později severního frontu. Přesto se objevilo několik nových nadějných velitelů, kteří mohli v budoucnu carské armádě výrazně pomoci. Byli to například Anton Ivanovič Děnikin, který získal první bojové zkušenosti právě za rusko-japonské války, a následně rychle postupoval na pozicích v carské armádě.²⁵⁷ Lavr Kornilov, jenž proslul svojí krutostí za

²⁵⁵ JAROSLAVSKIJ, Jemel'jan Michajlovič, *Menševici a bolševici v období rusko-japonské války a první ruské revoluce (1904-1907)*, Praha 1953, s. 22.

²⁵⁶ IPPOLITOV, Georgij Michajlovič, *Děnikin*, Moskva 2006, s. 118.

²⁵⁷ LECHOVIČ, Dimitrij, *Denikin: žizn' ruskogo oficera*, Moskva 2004, s. 45-59.

občanské války, se také účastnil se již bitvy u Mukdenu.²⁵⁸ Dalším byl Petr Nikolajevič Wrangel, jenž za rusko-japonské války získal mnohá vyznamenání.²⁵⁹ Všichni nakonec zůstali věrni carské vládě a v občanské válce bojovali v bělogvardějské Dobrovolnické armádě.

Problémem v poválečném období se znovu stalo vyzbrojení námořnictva, jež po Cušimě přišlo o velké množství plavidel. Řečí čísel přišlo Rusko o více jak tři pětiny hodnoty ruského námořnictva, protože buď leželo na mořském dně, nebo bylo v japonském držení.²⁶⁰ K znovuvyzbrojení a doplnění námořnictva bylo potřeba obrovských finančních zdrojů, kterými však státní pokladna v žádném případě nedisponovala. Obzvláště ne v době dělnických nepokojů, kdy ministr financí Vladimir Nikolajevič Kokovcov byl razantně proti investicím do námořnictva.²⁶¹

V mezinárodní politice se Rusko zčásti stáhlo z Dálného východu a přesunulo své zájmy do Evropy, ale i zde se zpočátku příliš neangažovalo. Zlomem se stal rok 1907, kdy Rusko podepsalo dvě důležité dohody, které mu velkou měrou pomohly stabilizovat mezinárodní pozici. První byla smlouva s Japonskem o rozdělení sfér vlivu, která byla podepsána 30. července 1907. Japonsko získalo volnou ruku v Koreji a jižním Mandžusku, zatímco Rusové mohli zvýšit aktivitu v severním Mandžusku a ve vnějším Mongolsku.²⁶² Druhou byla dohoda s Británií, která řešila postavení obou zemí v Afghánistánu, Persii a Tibetu. Rusko se v Mongolsku velice aktivně zapojovalo do ekonomických a politických otázek. V roce 1912 podepsalo dohodu s Mongolskem o podpoře jejího nároku autonomie na Číně.²⁶³ Avšak situace se začínala horšit i v Evropě, kde Rusové s nelibostí sledovali pronikání Rakouska-Uherska na Balkán, kde byl ohrožován dlouholetý spojenec Ruska Srbsko.

²⁵⁸ UŠAKOV, Alexandr I., FEDJUK, Vladimir P., *Lavr Kornilov*, Moskva 2006, s. 46.

²⁵⁹ SOKOLOV, Boris Vadimovič, *Vrangel'*, Moskva 2009, s. 25.

²⁶⁰ Mezi nimi i nejmodernější ruská bitevní loď Orel.

²⁶¹ GATRELL, Peter, *After Tsushima: Economic and Administrative Aspects of Russian Naval Rearmament, 1905-1913*. In: *The Economic History Review* 43, 1990, 2, s. 257-260.

²⁶² MATSUI, Masato, *The Russo-Japanese Agreement of 1907: Its Causes and the Progress of Negotiations*. In: *Modern Asian Studies* 6, 1972, 1, s. 33.

²⁶³ DENNIS, Alfred L. P., *Russian Policy in the Far East*. In: *The North American Review* 217, 1923, 808, s. 307.

Také v Japonsku nebyla po válce situace jednoduchá. Již v předválečném období se vytvořily dvě hlavní veřejné skupiny, které chtěly dát najevo svůj postoj na vedení zahraniční politiky. První byla pro-válečná Společnost pro silnou zahraniční politiku. V opozici k ní byly katolické noviny Heimin šinbun (Lidové noviny, či Občanské noviny). Vzhledem k zahájení války s Ruskem byla státem podporována Společnost pro silnou zahraniční politiku, která dostávala více prostoru k šíření svých názorů. Přesto si Heimin šinbun zachovala své následovníky. Válka se tak stala velice medializovanou událostí a reportáže o ní nechyběly v žádných novinách.²⁶⁴ V průběhu války však také zde rostla nespokojenost s nepříznivou ekonomickou a sociální situací v zemi, k čemuž se přidalo i nepopulární obléhání Port Arturu. Po uzavření Portsmouthského míru se proti smlouvě zvedla vlna odporu, která vyústila v řadu demonstrací. Jedna například proběhla 5. září 1905 přímo v Tokiu. V srpnu 1911 se Kinmoči Saiondži ze strany Seijúkai podruhé stává premiérem Japonska.²⁶⁵ Ve svém volebním období se snažil bojovat proti zbytečnému zatěžování státního rozpočtu, což jej přivedlo do přímého sporu s armádou. Ta naopak požadovala navýšení vojenských výdajů. Výsledkem byla demise ministra pozemní armády Jusaky Uehary, načež armáda odmítla jmenovat jeho nástupce. Z tohoto důvodu musel v prosinci 1912 Saiondži opustit post premiéra Japonska. K moci se tím opět dostal Taró Kacura (generál ve výslužbě), který výdaje na armádu okamžitě zvýšil.²⁶⁶

Jak vlastně byla válka pro Japonsko náročná, ukazuje krátká statistika. Celkový počet mrtvých činil 90 000 mužů, každý dvacátý muž ve vojenském věku byl buď zabit, nebo zraněn. Náklady na válku čítaly 1,7 miliardy jenů, které se vláda z velké části snažila získat zahraničními půjčkami. Tato suma byla přibližně osmkrát větší než ve válce s Čínou před deseti lety.²⁶⁷

²⁶⁴ SHIMAZU, Naoko, *Patriotic and Despondent: Japanese Society at War, 1904-5*. In: *The Russian Review* 67, 2008, 1, s. 36-39.

²⁶⁵ První období skončí červenci 1908 a je nahrazen Taró Kacurou.

²⁶⁶ VASILJEVOVÁ, s. 120-121.

²⁶⁷ WELLS, David, WILSON, Sandra, *The Russo-Japanese War in Cultural Perspective, 1904-5*, Basingstok 1999, s. 161.

Dalším důležitým mezníkem ve vývoji Japonska do roku 1914 se stala smrt císaře Meidži v červenci 1912. Na trůn usedl jeho syn Jošihito, který si za název své vlády zvolil Taišó (veliká spravedlnost). Po nástupu Taró Kacury na post premiéra však vzrůstá ve společnosti nespokojenost, která vede k rozvoji Hnutí na obranu ústavy. Jeho snahou bylo rozšíření ústavnosti a odstranění vojenské kliky z politického života. V únoru 1913 hnutí uspořádalo několik masových demonstrací a premiér Kacura byl nucen podat demisi. Předsedou vlády se nyní stává admirál Gonbee Jamamoto, ale ani jeho vláda nenaplnila očekávání demonstrantů a po skandálu s nákupem německých lodí v dubnu 1914 její činnost skončila.²⁶⁸

V Mandžusku Japonsko velice rychle převzalo ruské pozice a po dohodě s Čínou si vymezila ochranu jihomandžuské dráhy za stejných podmínek jako Rusové.²⁶⁹ Správu nad novým územím převzalo ministerstvo zahraniční věcí, které okamžitě snížilo počty vojáků v zemi, aby nedávalo Rusům záminku k agresi.²⁷⁰ V okamžiku, kdy vypukla v roce 1911 Sinchajská revoluce v Číně, nastalo krátké období nejistoty. Japonsko a Rusko nakonec ponechali situaci volný průběh.²⁷¹ V průběhu dekády před první světovou válkou, kdy Japonci v jižním Mandžusku působili, se výrazně zvýšil počet obyvatel regionu a zlepšila se jeho ekonomická situace. Je však otázkou, jak velkou zásluhu na tomto vývoji Japonsko mělo.²⁷²

Nejvýznačnější oblastí zahraniční politiky se po rusko-japonské válce stala Korea. V listopadu 1905 podepsala Korea s Japonskem smlouvu o protektorátu a od roku 1906 byl v čele protektorátní země Hirobumi Itó (Resident-General). Itó se snažil zemi více svázat s Japonskem, čehož docílil především půjčkami místní správě. Ta ale reagovala odmítavě a postupně se k ní přidávalo i obyvatelstvo. Situace v zemi se dále vyostřila v červenci 1907, kdy abdikoval král Kodžong. Odpor Korejců proti japonské vládě přerostl

²⁶⁸ VASILJEVOVÁ, s. 121-122.

²⁶⁹ Patnáct mužů na jeden kilometr železnice.

²⁷⁰ MUSAFUMI, Asada, *The China-Russia-Japan Military Balance in Manchuria, 1906-1918*. In: *Modern Asian Studies* 44, 2010, 6, s. 1290.

²⁷¹ MUSAFUMI, s. 1297-1303.

²⁷² SHU-HSI, Hsu, *Japan and Manchuria*. In: *Pacific Affairs* 3, 1930, 9, s. 854.

v guerillový boj poté, co byla jejich armáda v témže roce rozpuštěna. Japonci se nakonec rozhodli k anexi Koreje. S tímto záměrem souhlasily také Spojené státy, které již v roce 1905 žádali Japonsko o potvrzení svého vlivu na Filipínách. V průběhu roku 1910 pak získali i souhlas Ruska. Tím mohla být anexie mezinárodně uznána a stačil pouze souhlas korejské vlády. Ten byl nakonec udělen a smlouva o anexi byla stvrzena podpisy 22. srpna 1910.²⁷³ Japonci v zemi vybudovali rozsáhlou moderní komunikační síť, ale za cenu značných represálií na civilním obyvatelstvu. To se pokusilo proti okupantům několikrát demonstrovat, ale vždy bylo tvrdě rozehnáno japonskými silami. Změny nastaly i v daňovém systému a zemědělství, které bylo orientováno pouze na vývoz produktů do Japonska. Jeho nadvláda nad Koreou trvala až do roku 1945, kdy byla po kapitulaci ve 2. světové válce země rozdělena 38 rovnoběžkou severní šířky na dvě okupační zóny, severní pod dohledem Ruska a jižní pod patronátem Spojených států amerických.

²⁷³ LONE, Stewart, *The Japanese Annexation of Korea 1910: The Failure of East Asian Co-Prosperity*. In: *Modern Asian Studies* 25, 1991, 1, s. 146-171.

5 Závěr

Rusko-japonská válka byl prvním moderním konfliktem ve 20. století, který výrazným způsobem změnil situaci na Dálném východě. Rusko bylo považováno za jednu z předních mocností a všeobecně se předpokládalo, že si s Japonskem snadno poradí. To však bylo na válku dobře připraveno a rychle vyvrátilo pochyby o své síle. Na mírové konferenci v Portsmouthu chtělo své vojenské zisky potvrdit i na diplomatické úrovni, ale výsledek byl neuspokojivý a země dále pokračovala v ekonomickém pronikání do Koreje a jižního Mandžuska.

Kořeny nepřátelství mezi Ruskem a Japonskem lze nalézt již v polovině 50. let 19. století. Japonské otevření se světu vytvořilo prostor pro hospodářské i politické zásahy velmocí do správy země, které vedly k vynucení si nevýhodných smluv. Ty se staly hlavním impulsem modernizace země, jejíž snahou bylo vyrovnat se evropským mocnostem, které využívaly své technologické převahy k prosazování vlastních ekonomických zájmů. V období vlády Meidži byla obrovská politická snaha industrializovat a poevropštit zemi. Bylo vysláno mnoho pozorovatelů do Evropy, kteří nové ideje, technologické postupy a politická zřízení přejímali a posléze aplikovali na japonskou společnost. Vrcholem se stala ústava Meidži z roku 1889, jež našla inspiraci především v Německu. V okamžiku, kdy se země dokázala konsolidovat a její reformy začaly přinášet první výsledky, bylo nutné rozšířit vliv a získat nové zejména surovinové zdroje. Cílem se stala Korea, která byla vazalem Číny. Čínsko-japonská válka z let 1894 a 1895 byla vyvrcholením politického a ekonomického boje o poloostrov. Zde se poprvé ukázala správnost rozhodnutí o modernizaci Japonska. Nicméně zásah Ruska, Francie a Německa po vítězné válce v tzv. Intervenci tří byl obrovskou ranou pro rozvíjející se zemi. Ztráta těžce vybojovaných území v důsledku tlaku Ruska, které svoji aktivitu na Dálném východě v těchto letech výrazně zvyšovalo, vyvolalo obrovskou nenávist v Japonsku i Japoncích samotných. V druhé polovině 90. let se situace pouze vyostřovala. Vedlo k tomu ruské pronikání do Mandžuska, pronájem přístavu Port Artur od Číny a jeho násilné odebrání Japonsku, při kterém bylo obětováno mnoho japonských životů. Poslední pomyslnou kapkou se stalo zvýšení ruské

aktivity v Koreji, kterou Japonsko považovalo za svoji sféru zájmu. Když v roce 1902 uzavřelo Japonsko s Velkou Británií alianci, což bylo poprvé, kdy evropská mocnost uzavřela rovnou dohodu s neevropskou zemí. Smlouva samotná určovala sféry vlivu a zajišťovala oběma státům pomoc v případě rozšíření lokálních konfliktů. Dohoda dodala Japonsku potřebné sebevědomí k agresivnější politice a vystupování proti Rusku, které vyústilo ve válku.

Rusko zahájilo pronikání na Dálný východ koncem 16. století a v průběhu 18. století již ovládalo území Sibíře až k Beringovu moři. Následovala expanze jižním směrem, která vedla v roce 1860 k založení přístavu Vladivostok. Politickou snahou bylo získat nezamrzající přístav, ať v Evropě nebo na Dálném východě, což se v této době nepodařilo. Po otevření se Japonska světu si Rusko smluvně zajistilo pozice na Kurilských ostrovech a na Sachalinu. Mělo dále zájem i o Cušimu a nakonec také o Koreu. Nejdříve však získávalo nové pozice obchodními smlouvami s Čínou a proniklo do Mandžuska. Zde byla zahájena výstavba Transsibiřské magistrály, která hrála důležitou roli v rozšiřování vlivu Ruska v této oblasti. Po čínsko-japonské válce se do popředí opět dostala otázka vhodného přístavu. Ten byl hledán na březích Koreje a Žlutého moře. Slabá Korea se stala politickým a ekonomickým zájmem Ruska i Japonska, což vyústilo ve zhoršení vztahů. Zisk přístavu Port Artur výrazným způsobem zvyšoval vliv Ruska ve Žlutém moři, což se Japonsku nelíbilo. Boxerské povstání v Číně na krátko zlepšilo vztahy mezi oběma státy, ale následkem růstu vlivu Ruska v jižním Mandžusku a postupnému pronikání i do severní Koreje se Japonsko cítilo ohroženo.

Válka začala bez oficiálního diplomatického vyhlášení, ale Rusko na ní nebylo vůbec připraveno. Tento moment „překvapení“ se Japoncům podařilo výborně využít a hned první den oslabit ruskou flotilu torpédovým útokem v Port Arturu a bitvou u Čemulpcha. Zde také zahájili vylodovací operace a začali tu formovat 1. japonskou armádu. Ruské velení nebylo schopno vylodování zastavit, neboť se obávalo japonské převahy na moři. Ruská pasivita nebyla ovlivněna jen strachem, ale i neschopností admirality a generality a překrývajícími se kompetencemi jednotlivých velitelů. Naději přinesl příjezd

ruského admirála Makarova do Port Arturu a jeho aktivní vedení námořního boje. Během svého působení vylepšil obranu přístavu a několikrát odvážně vyplul na moře pomoci svým lodím. Tímto si získal značnou oblibu a důvěru námořníků, kteří pod ním sloužili. Zkáza lodi Petropavlovsk a smrt admirála byla velkým šokem a znamenala výrazné oslabení ruských námořních sil. Pacifická flotila se od této chvíle ukrývala v přístavu a prakticky neprojevovala žádné známky aktivity. Umožnila tím další vyloďování japonských pozemních jednotek, které následně zahájily postup na hranice mezi severní Koreou a jižním Mandžuskem. Zde se poprvé utkaly s ruskou armádou v bitvě na řece Jalu, která přinesla Japoncům vítězství. Boje se nyní přenesly na Kwan-tungský poloostrov, kde se vylodila 2. japonská armáda. Té se podařilo vytlačit ruské jednotky z přístavu Dalnyj, kde bylo zahájeno vyloďování 3. japonské armády. Jejím cílem bylo dobytí Port Arturu.

Po obležení Port Arturu bylo jasné, že pacifická eskadra nemůže v přístavu zůstat a bylo třeba ji přeplavit do Vladivostoku. O to se pod vedením admirála Vitgefta pokusila dvakrát, ale v obou případech bezvýsledně. Bitva ve Žlutém moři znamenala její výrazné oslabení a do kapitulace Port Arturu zůstala v přístavu, kde nejevila prakticky žádné známky aktivity. Jedinou ruskou námořní vojenskou složkou, která zaznamenávala bojové úspěchy, byly vladivostocké křižníky. Těm se několikrát podařilo narušit zásobovací trasy Japonců a jednou operovaly i u Tokia. Bitva u Ulsanu však výrazně oslabila i je a následně se do války už aktivně nezapojovaly. Japonsko se stalo pánem na moři a mohlo se plně soustředit na pozemní boje. V těch využilo většího bojového ducha a odhodlání, když se jim podařilo úspěšně bojovat proti početnějšímu nepříteli. Rusové na druhé straně raději volili ústup, než aktivní snahu o zastavení nepřitele. Kapitulace Port Arturu počátkem roku 1905 znamenala konec nejen dlouhého obléhání, ale také úplný zánik 1. pacifické flotily. Japonci nyní postupovali hlouběji do Mandžuska se čtyřmi armádami a vytlačili Rusy z jižního Mandžuska. To se jim podařilo v bitvě u Mukdenu, kdy Rusové po dlouhých bojích opět zvolili ústup. Po této bitvě je Japonci už nepronásledovali, neboť jejich armáda byla tažením jižním Mandžuskem vyčerpaná.

Poslední hrozbou japonského vítězství ve válce představovala 2. a 3. pacifická flotila, která se od října 1904 do května 1905 přesouvala z Baltského moře do Korejského průlivu. Zde byla obě ruská loďstva naprosto zničena připraveným admirálem Tógóem a jen několika lodím se podařilo doplout do Vladivostoku. Posledním aktem války se stalo obsazení Sachalinu japonskými vojáky, což mělo vylepšit vyjednávací pozici Japonska v nadcházejícím vyjednávání o míru.

Mírová jednání skončila jediným ruským vítězstvím v celé válce. Podařilo se jim odvrátit hrozbu ztráty vlastního území, Sachalinu, i platbu reparací a to díky zručnosti hlavního vyjednavče Sergeje Witteho. Japonsko na druhé straně nebylo s výsledky konference v Portsmouthu spokojeno, ale vzhledem k horšící se domácí situaci bylo nuceno je akceptovat. Přesto růst vlivu v Koreji a jižním Mandžusku, polovina ostrova Sachalin a Kwan-tungský poloostrov byly značnými územními zisky se strategickým významem.

Obě země ihned po válce zaznamenaly značné sociální nepokoje. Přesto během zbývajících let do první světové války se každá země s vnitřními problémy vypořádala zcela odlišně. Rusko zažehnilo hrozbu revoluce a pádu režimu, ale situace v zemi zůstala prakticky nezměněna. Japonsko také zažilo sociálně neklidné období ihned po válce. Důvodem byla nespokojenost s uzavřeným mírem a především s obrovským vyčerpáním země válkou. Japonsko se přes tyto problémy dokázalo velice rychle stabilizovat a pokračovat v modernizaci země a budování ekonomických vazeb na Korejském poloostrově a v jižním Mandžusku.

6 Seznam použité literatury

BRIDGE, Cyprian, *Námořní válka rusko-japonská roku 1904*, Praha 1905.

CONNAUGHTON, Richard, *Vycházející slunce a skolený medvěd: rusko-japonská válka 1904-1905*, Praha 2004.

Convention between Russia and China for Lease to Russia of Port Arhtur, Talienwan, and the Adjacent Waters. In: *The American Journal of International Law* 4, 1910, 4, s. 289–291.

Correspondence regarding the negotiations between Japan and Russia (1903-1904), Washington 1904.

ČERMENSKIJ, Jevgenij Dmitrijevič, *Rusko-japonskaja vojna 1904–1905 godov*, Moskva 1954.

DENNIS, Alfred L. P., *Russian Policy in the Far East*. In: *The North American Review* 217, 1923, 808, s. 303–312.

DUUS, Peter, *The Rise of Modern Japan*, Boston 1976.

ESTHUS, Raymond A., *Nicholas II and the Russo-Japanese War*. In: *The Russian Review* 40, 1981, 4, s. 396–441.

ESTHUS, Raymond A., *The Russians and Japanese at Portsmouth in 1905*, London 1988.

GATRELL, Peter, *After Tsushima: Economic and Administrative Aspects of Russian Naval Rearmament, 1905-1913*. In: *The Economic History Review* 43, 1990, 2, s. 255–270.

GOODWIN, Robert K., *Russia and the Portsmouth Peace Conference*. In: *The American Slavic and East European Review* 9, 1950, 4, s. 279–291.

HAN, Hung Soo, *Korea včera a dnes*, Praha 1952.

HANČ, Josef, *Dálný východ*, Praha 1933.

HYNEK, Vladimír, KLUČINA, Petr, *Válečné lodě 2, Mezi krymskou a rusko-japonskou válkou*, Praha 1986.

IPPOLITOV, Georgij Michajlovič, *Děnikin*, Moskva 2006.

JAROSLAVSKIJ, Jemel'jan Michajlovič, *Menševici a bolševici v období rusko-japonské války a první ruské revoluce (1904-1907)*, Praha 1953.

JELÍNEK, Milan, *Port Artur: rusko-japonská válka 1904-1905. 1. díl, Válka začala na moři*, Třebíč 2010.

JELÍNEK, Milan, *Port Artur: rusko-japonská válka 1904-1905. 2. díl, Porážky a ústupy*, Třebíč 2011.

JELÍNEK, Milan, *Port Artur: rusko-japonská válka 1904-1905. 3. díl, Zánik eskadry, pád pevnosti*, Třebíč 2012.

JUKES, Geoffrey, *The Russo-Japanese War 1904-1905*, Oxford 2002.

KLECANDA, Jan, *Válka rusko-japonská slovem i obrazem. Díl 1., (Od vypovězení války do bitvy na Jalu)*, Praha 1904.

KLECANDA, Jan, *Válka rusko-japonská slovem i obrazem. Díl 2., (Od bitvy na Jalu do vyplutí baltického loďstva)*, Praha 1904.

KLECANDA, Jan, *Válka rusko-japonská slovem i obrazem. Díl 3. (Od bojů na Ša-ho do uzavření míru)*, Praha 1905.

KLUČINA, Petr, ROMANÁK, Andrej, RICHTER, Karel, *Člověk, zbraň a zbroj v obraze doby*, Praha 1984.

KODET, Roman, *Port Arthur 1904*. In: *Historický obzor* 16, 2005, 11/12, s. 258–270.

KODET, Roman, *Velké bitvy světových dějin. Liao-jang 1904*. In: *Historický obzor* 24, 2013, 9/10, s. 232–235.

- KOVAŘÍK, Jan, *Cušima. Poslední bitva rusko-japonské války na moři*, Praha 2012.
- KOWNER, Rotem, *Historical dictionary of the Russo-Japanese War*, Lanham 2006.
- KOWNER, Rotem, *The Impact of the Russo-Japanese War*, London 2007.
- LECHOVIČ, Dimitrij, *Denikin: žizn' ruskogo oficera*, Moskva 2004.
- LEVITSKYJ, Nikolaj Arseněvič, *Rusko-japonskaja vojna 1904–1905 gg.*, Moskva 1938.
- LONE, Stewart, *The Japanese Annexation of Korea 1910: The Failure of East Asian Co-Prosperity*. In: *Modern Asian Studies* 25, 1991, 1, s. 143–173.
- MARTENS, F. De, *The Portsmouth Peace Conference*. In: *The North American Review* 181, 1905, 588, s. 641–648.
- MATSUI, Masato, *The Russo-Japanese Agreement of 1907: Its Causes and the Progress of Negotiations*. In: *Modern Asian Studies* 6, 1972, 1, s. 33–48.
- MUSAFUMI, Asada, *The China-Russia-Japan Military Balance in Manchuria, 1906-1918*. In: *Modern Asian Studies* 44, 2010, 6, s. 1283–1311.
- NOVIKOV-PRIBOJ, Alexej Silyč, *Cušima, Tom I.*, Moskva 1932.
- NOVIKOV-PRIBOJ, Alexej Silyč, *Cušima, Tom II.*, Moskva 1935.
- OYE, David Schimmepennick van der, *Toward the rising sun: Russian ideologies of empire and the path to war with Japan*, DeKalb 2001.
- PLESHAKOV, Constantine, *The Tsar's Last Armada: The Epic Journey to the Battle of Tsushima*, Oxford 2002.
- PRICE, Warwick James, *Russia's Four Chances for a Seaport*. In: *The Sewanee Review* 17, 1909, 2, s. 241–247.
- REISCHAUER, Edwin O., CRAIG, Albert M., *Dějiny Japonska*, Praha 2000.

ROSTUNOV, Ivan Ivanovič, *Istorija rusko-japonskoj vojny: 1904-1905 gg.*, Moskva 1977.

SHIMAZU, Naoko, *Patriotic and Despondent: Japanese Society at War, 1904-5*. In: *The Russian Review* 67, 2008, 1, s. 34–49.

SHU-HSI, Hsu, *Japan and Manchuria*. In: *Pacific Affairs* 3, 1930, 9, s. 854–864.

SOKOLOV, Boris Vadimovič, *Vrangel'*, Moskva 2009.

SOROKIN, Alexandr Ivanovič, *Oborona Port-Artura: rusko-japonskaja vojna 1904-1905*, Moskva 1952.

STEINBERG, John W., *The Russo-Japanese war in global perspective: World War Zero*, Leiden 2005.

STEPANOV, Alexandr Nikolajevič, *Port Artur I.*, Moskva 1954.

STEPANOV, Alexandr Nikolajevič, *Port Artur II.*, Moskva 1954.

The Great Naval Battle. In: *The Advocate of Peace* 67, 1905, 7, s. 142.

THEISS, Frank, *Tragedie u Cušimy: Historie rusko-japonské námořní války*, Praha 1939.

UŠAKOV, Alexandr I., FEDJUK, Vladimir P., *Lavr Kornilov*, Moskva 2006.

VASILJEVOVÁ, Zdeňka, *Politický vývoj Japonska 1868-1945*, Praha 1976.

WALDER, David, *The Short Victorious War*, New York 1973.

WALLACE, R. W., *Famous Sieges*. In: *The Journal of Education* 61, 1905, 4, s. 91–92.

WARNER, Denis, WARNER, Peggy, *The Tide at Sunrise: A History of the Russo-Japanese War 1904–1905*, London 1974.

WELLS, David, WILSON, Sandra, *The Russo-Japanese War in Cultural Perspective, 1904-5*, Basingstok 1999.

WHITE, John A., *Portsmouth 1905: Peace or Truce?* In: *Journal of Peace Research* 6, 1969, 4, s. 359–366.

WHITE, John A., *The diplomacy of the Russo-Japanese War*, Princeton 1964.

WIREN Alexis R., *The Lesson of Port Arthur*. In: *The Russian Review* 1, 1942, 2, s. 40–43.

WITTE, Sergej Julevič, *Vospominanija: carstvovanije Nikalaja II. Tom 1*, Berlin 1922.

ZISCHKA, Anton, *Japonsko a jeho světový výboj*, Praha 1936.

ZOLOTAREV, Vladimir A., SOKOLOV, Jurij F., *Tragedija na Dal'nem Vostoke: rusko-japonskaja vojna 1904-1905 gg. Tom 1*, Moskva 2004.

ZOLOTAREV, Vladimir A., SOKOLOV, Jurij F., *Tragedija na Dal'nem Vostoke: rusko-japonskaja vojna 1904-1905 gg. Tom 2*, Moskva 2004.

Internetové zdroje:

<http://www.palba.cz/newspage.php?news=4326> [Cit. dne 15. 4. 2017].

7 Resumé

The aim of this thesis is to analyze key events of the relationship between Japan and Russia in Far East in the second half of the 19th century that led at the beginning of the 20th century to war. The modernization of Japan was main reason why they began to penetrate to Korea, which lately escalated to war with China. After victorious war, Japan had to hand over Port Arthur back to China because of Intervention of three (Russia, France and Germany). Symbol of Russians in Far East was Transsiberian railway which led through Manchuria to Vladivostok. This port was during winter months frozen, so Russians were looking for ice free port in area and they found it in Port Arthur. Lease of this important port was one of the reasons why Japan began war with Russia in February 1904. Surprising torpedo attack on Russian pacific fleet anchored in Port Arthur weakened Russians and Japanese admiral Tógó began to control the sea. Immediately began landing of infantry near Korean Seoul which Russians were not able to interrupt. Arrival of admiral Makarov to Port Arthur was boost for Russian war efforts, but after one month he was killed when a mine exploded beneath his ship Petropavlovsk. Other admirals and generals were not so skilled and brave to be good example for the sailors like Makarov. Whereas Japan dominated seas from this time and can focus on two main ground targets, Port Arthur and victory over Russian Manchurian army. Siege of Port Arthur was very bloody and many Japanese soldiers died during this effort. But at the beginning of year 1905, after five months of siege, Port Arthur surrenders. Japan ground forces during campaign fought with Russians many battles and in all of them they won. Russian forces under general Kuropatkin were not able to stop Japanese advance deeper into Manchuria and after battle of Mukden they fled away more than ever before. Last Russian try to reverse course of war was to send two new created fleets from Baltic Sea to Far East. After eight months of cruise they faced to prepared fleet of admiral Tógó. Battle of Tsushima was Japanese decisive victory, when they lost just three torpedo boats meanwhile Russians practically whole fleet.

8 Přílohy

Příloha č. 1 – Seznam lodí alokovaných v Port Arturu.

Bitevní flotila	
1. brigáda bitevních lodí (O. V. Stark)	2. brigáda bitevních lodí (P. P. Uchtomskij)
Petropavlovsk Poltava Sevastopol	Peresvět Poběda Retvizan Cesarevič
Křižníková flotila	
1. křižníková divize	2. křižníková divize
Askold Bajan Diana Pallada Varjag	Bojarin Novik Gajdamak Vsadnik
Torpédová flotila	
1. brigáda torpédoborců (M. A. Matusevič)	2. brigáda torpédoborců (A. A. Gintěr)
Bditělnyj Bespoščadnyj Besstrašnyj Besšumnyj Bojevoj Bojkij Burnyj Grozovoj Lejtěnant Burakov Vlastnyj Vnimatělnyj Vnušitělnyj Vynoslivyj	Razjaščij Rastoropnyj Rešitělnyj Serditnyj Smělyj Storoževoj Stěreguščij Skoryj Silnyj Strašnyj Strojnyj Statnyj

Příloha č. 2 – 2. pacifická flotila

Hlavní eskadra	
1. divize bitevních lodí (Z. P. Rožestvenskij)	2. divize bitevních lodí
Kňaz Suvorov (Obrněnec) Imperator Alexandr III. (Obrněnec) Borodino (Obrněnec) Orel (Obrněnec)	Osljabja (Obrněnec) Sisoj Velikij (Obrněnec) Navarin (Obrněnec) Admirál Nachimov (Pancéřový křižník)
Oddíl torpédoborců	
Bědovyj Bravyj Bujnyj Bystryj Groznyj	Blestjaščij Bezuprečnyj Bodryj Gromkyj
Oddíl křižníků	
1. křižníková divize	2. křižníková divize (křižníky II. třídy)
Chráněný křižník Avrora Pancéřový křižník Dmitrij Donskoj Chráněný křižník Oleg	Světлана Almaz Žemčug Izumrud
Transportní oddíl	
1. transportní oddíl	2. transportní oddíl
Nákladní loď Irtyš Nákladní loď Anadyr Dílenská loď Kamčatka Nemocniční loď Orel Nákladní loď Korea Nákladní loď Meteor	Nákladní loď Dunaj Nákladní loď Jaroslavl Nákladní loď Tambov Nákladní loď Vladimír Nákladní loď Voroněž Nákladní loď Kyjev Nákladní loď Jupiter Nákladní loď Merkurij Nákladní loď Kitaj Nákladní loď Kňaz Gorčakov

Příloha č. 3 – Složení 1. japonské flotily

1. flotila	
1. bojová divize (bitevních lodí, viceadmirál H. Tógó)	
1. oddíl (viceadmirál H. Tógó) Mikasa Asahi Šikišima	2. oddíl (kontraadmirál T. Našiba) Hacuse Fudži Jašima Tacuta
3. bojová divize (chráněných křižníků, kontraadmirál S. Dewa)	
Čitose Takasagó	Kasagi Jóšinó
1. divize torpédoborců (námořní kapitán S. Asai)	
Širakumó Oboró	Kasumi Akacuki
2. divize torpédoborců (námořní kapitán I. Išida)	

Ikazuči Asašijó	Inazuma Akebonó
3. divize torpéoborců (fregatní kapitán M. Cušija)	
Usugumó Šinonome	Sazanami
1. oddíl torpédovek (kapitánporučík S. Seki)	
69 67	68 78
14. oddíl torpédovek (kapitánporučík I. Sakurai)	
Čidori Hajabusa	Manazuru Kasasagi

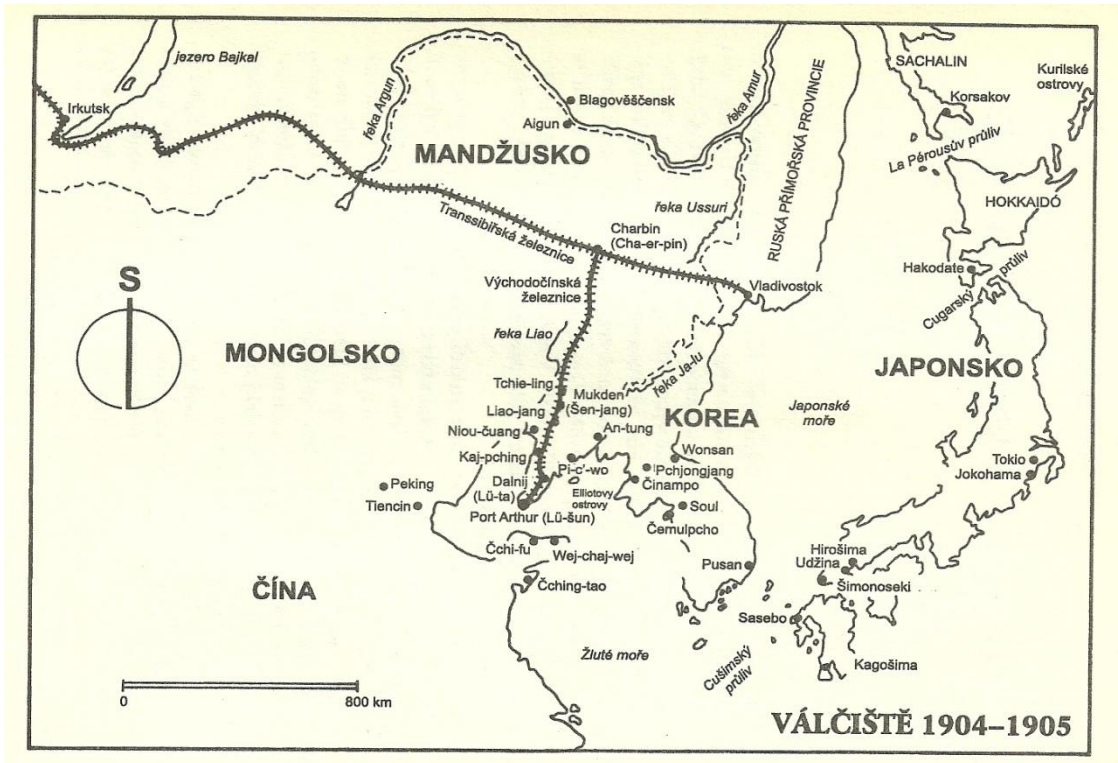
Příloha č. 4 – Složení 2. japonské flotily

2. flotila	
2. bojová divize (pancéřových křižníků, H. Kamimura)	
1. oddíl (viceadmirál H. Kamimura) Izumó Azuma Asama	2. oddíl (kontradmirál S. Misu) Iwate Jakumó Tokiwa
4. bojová divize (chráněných křižníků, kontraadmirál S. Urijú)	
Naniwa Akaši Čihaja	Takačihó Niitaka
4. divize torpéoborců (fregatní kapitán G. Nagai)	
Hajatori Harusame	Murasame Asagiri
5. divize torpéoborců (fregatní kapitán H. Manó)	
Kageró Murakumó	Júgiri Širanui
9. oddíl torpédovek (fregatní kapitán S. Jazima)	
Aótaka Ható	Kari Cubame
20. oddíl torpédovek (kapitánporučík Č. Arakava)	
62 63	64 65
Pomocné lodě při 2. Flotile	
1. divize Óšima Akagi Kasuga Maru Daiču Maru Dainan Maru Miike Maru Kóbe Maru Jamaguči Maru Fukuoka Maru Kinšú Maru	2. divize Nikkó Maru Hongkong Maru Nippon Maru Kótó Maru Taró Maru Hikósan Maru Džinsen Maru

Příloha č. 5 – Složení 3. japonské flotily

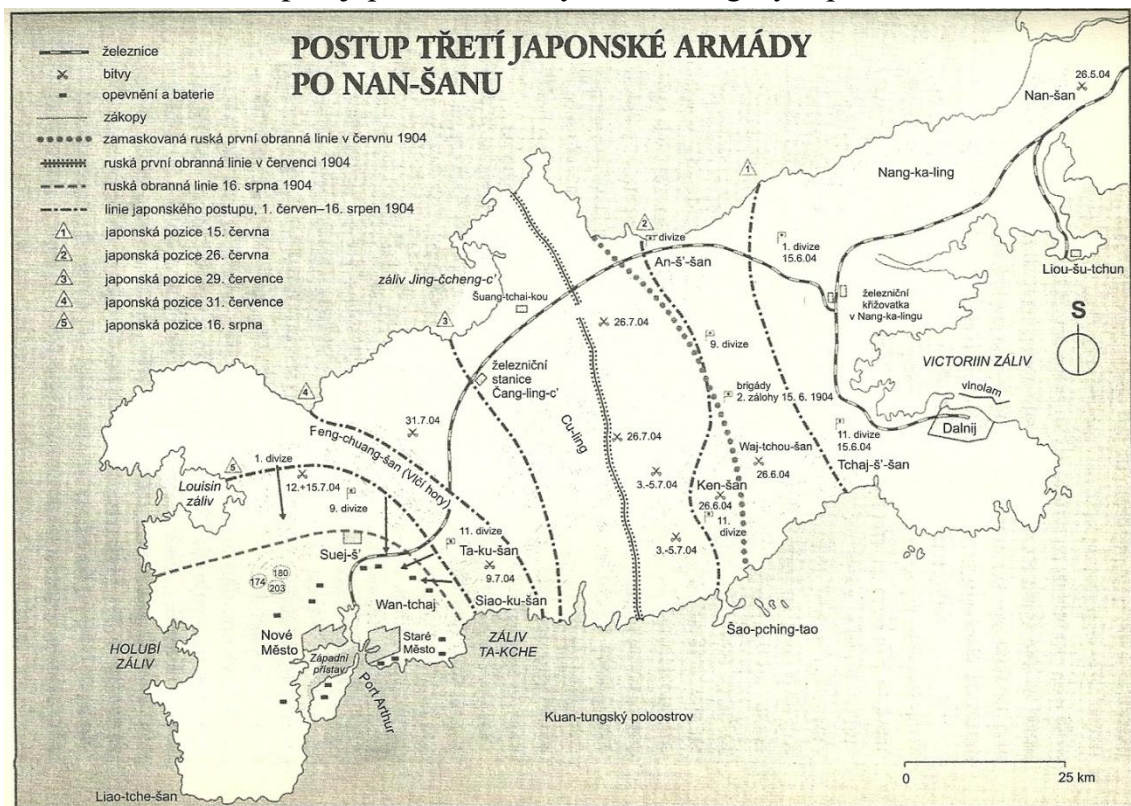
3. flotila	
5. bojová divize (chráněných křižníků, viceadmirál kapitán S. Kataoka)	
Icukušima Hašidate	Macušima Činjen
6. bojová divize (chráněných křižníků, námořní kapitán K. Murakami)	
Čijóda Izumi	Suma Akicušima
7. bojová divize (smíšená, fregatní kapitán M. Okunomoja)	
1. oddíl Fusó Hijen Kaimón Saijen	2. oddíl Iwaki Čókai Maja Atagó Cukúba Udži Majakó
10. oddíl torpédovek (kapitánporučík M. Ótaki)	
43 42	40 41
11. oddíl torpédovek (kapitán poručík M. Takabe)	
73 72	74 75
17. oddíl torpédovek	
Širataka 71	39 66
Další lodě 3. flotily	
Tojóhaši (minonosec)	Ariake (dopravní loď)

Příloha č. 6 – Válčiště rusko-japonské války

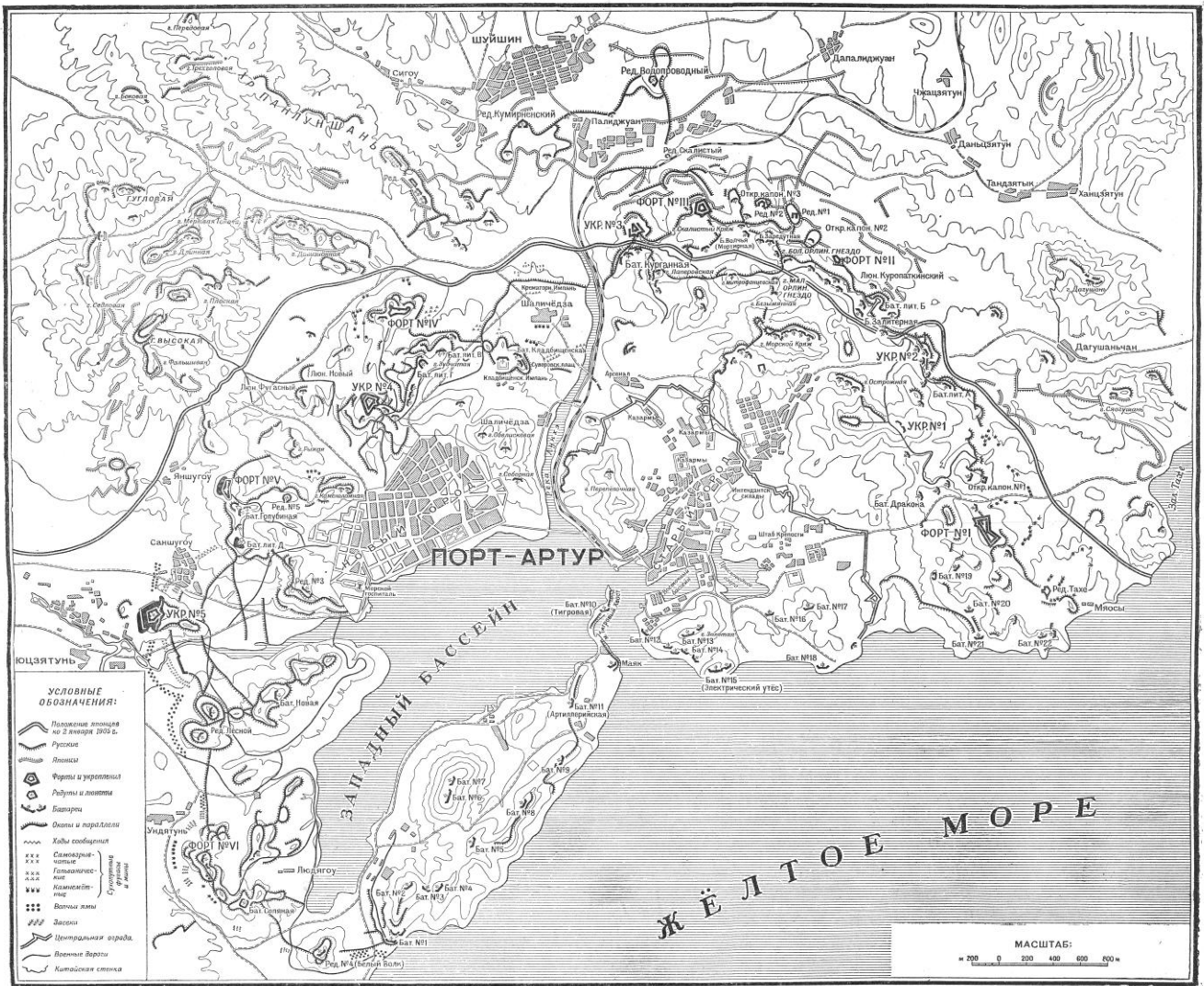
Zdroj: CONNAUGHTON, s. 12.

Příloha č. 7 – Postup 3. japonské armády Kwan-tungským poloostrovem

Zdroj: CONNAUGHTON, s. 107.

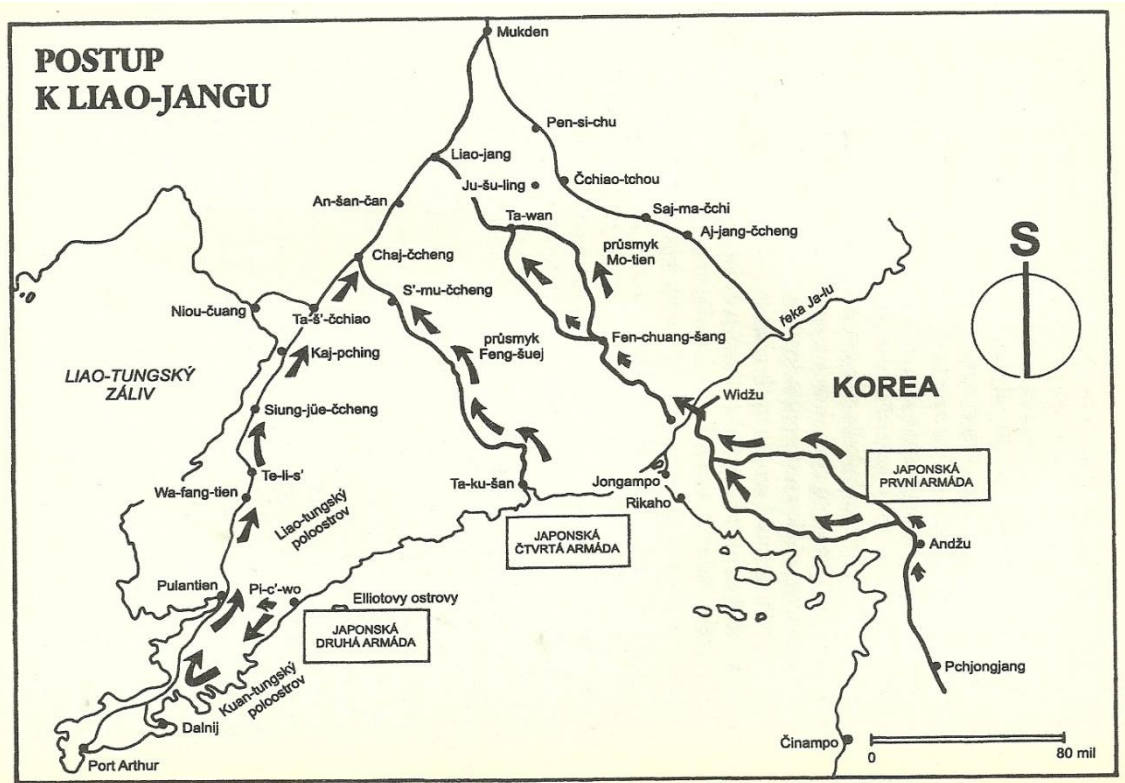
Пříloha č. 8 – Veškerá opevnění v okolí Port Arturu

Карта-схема Порт-Артурс и его укреплений

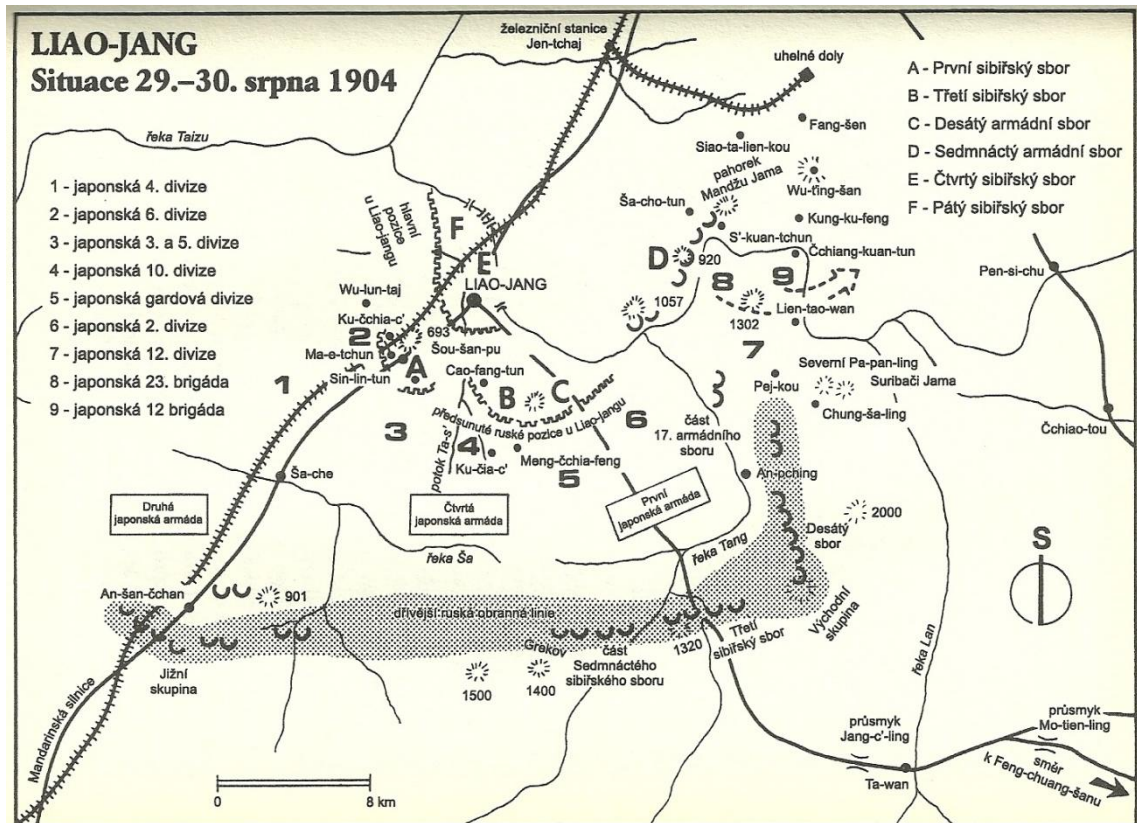
Zdroj: SOROKIN.

Příloha č. 9 – Směr postupu tří japonských armád k Liao-jangu

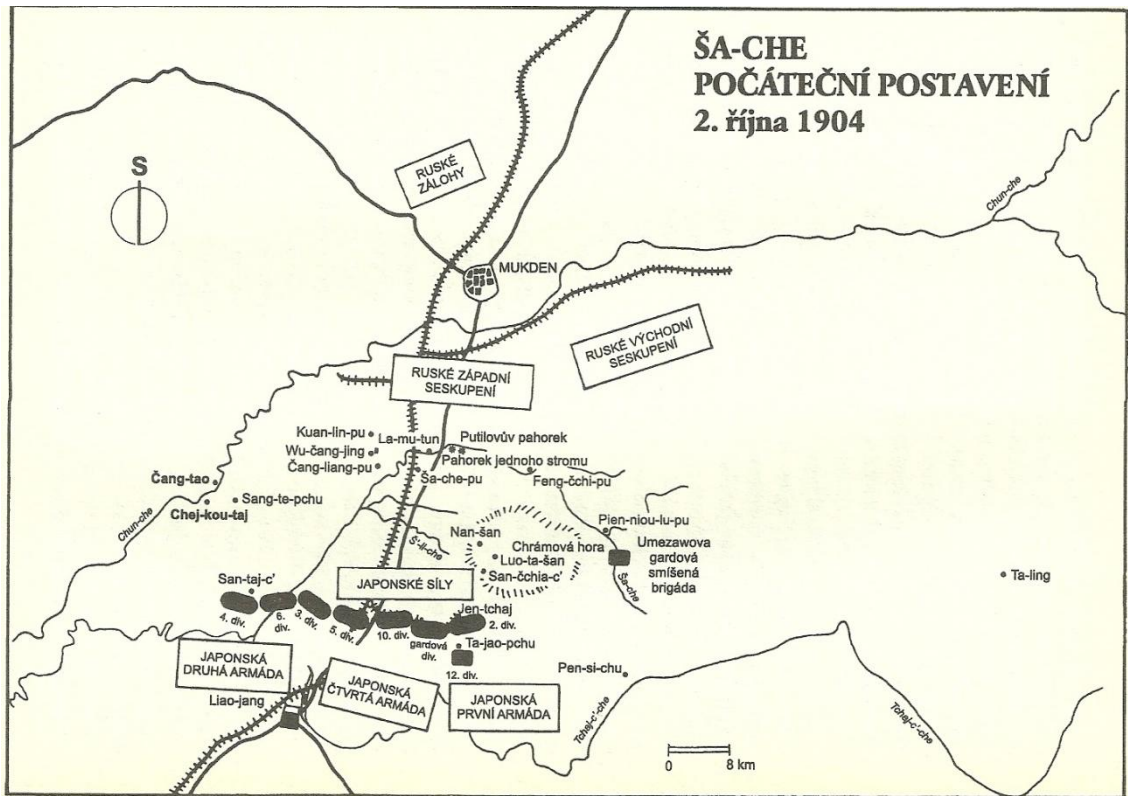
Zdroj: CONNAUGHTON, s. 135.

Příloha č. 10 – Situace během bitvy u Liao-jangu

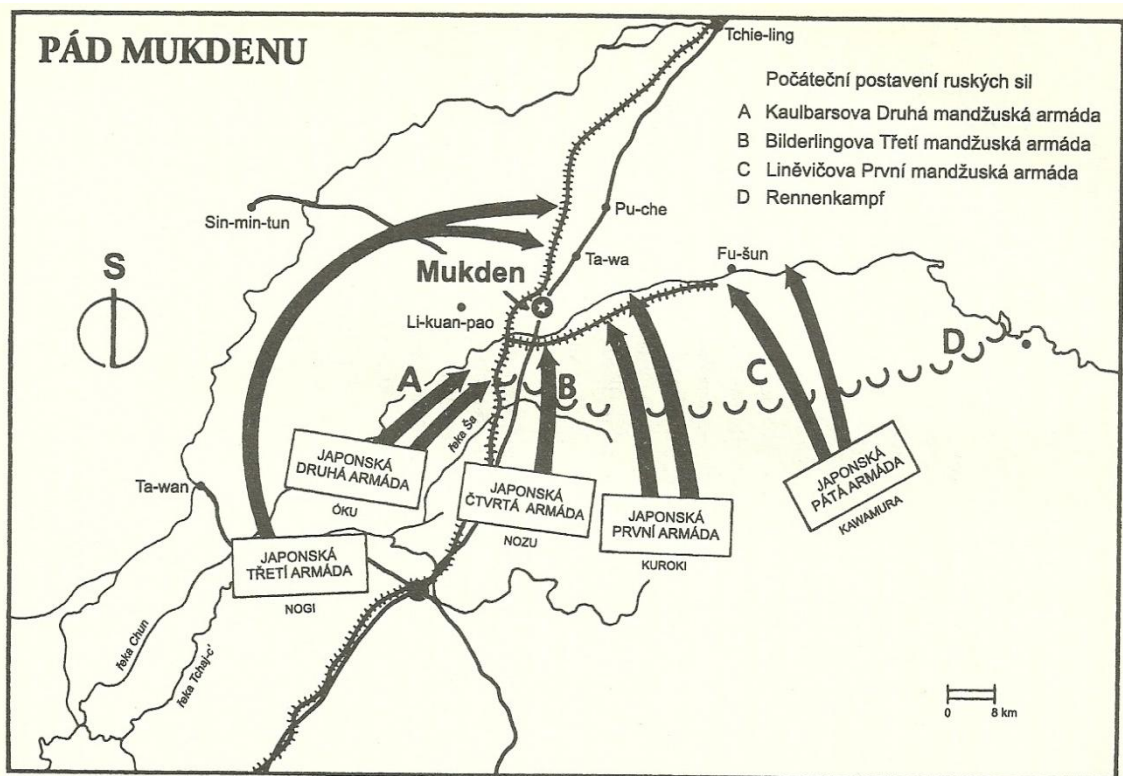
Zdroj: CONNAUGHTON, s. 163.

Příloha č. 11 – Bitva u Ša-che

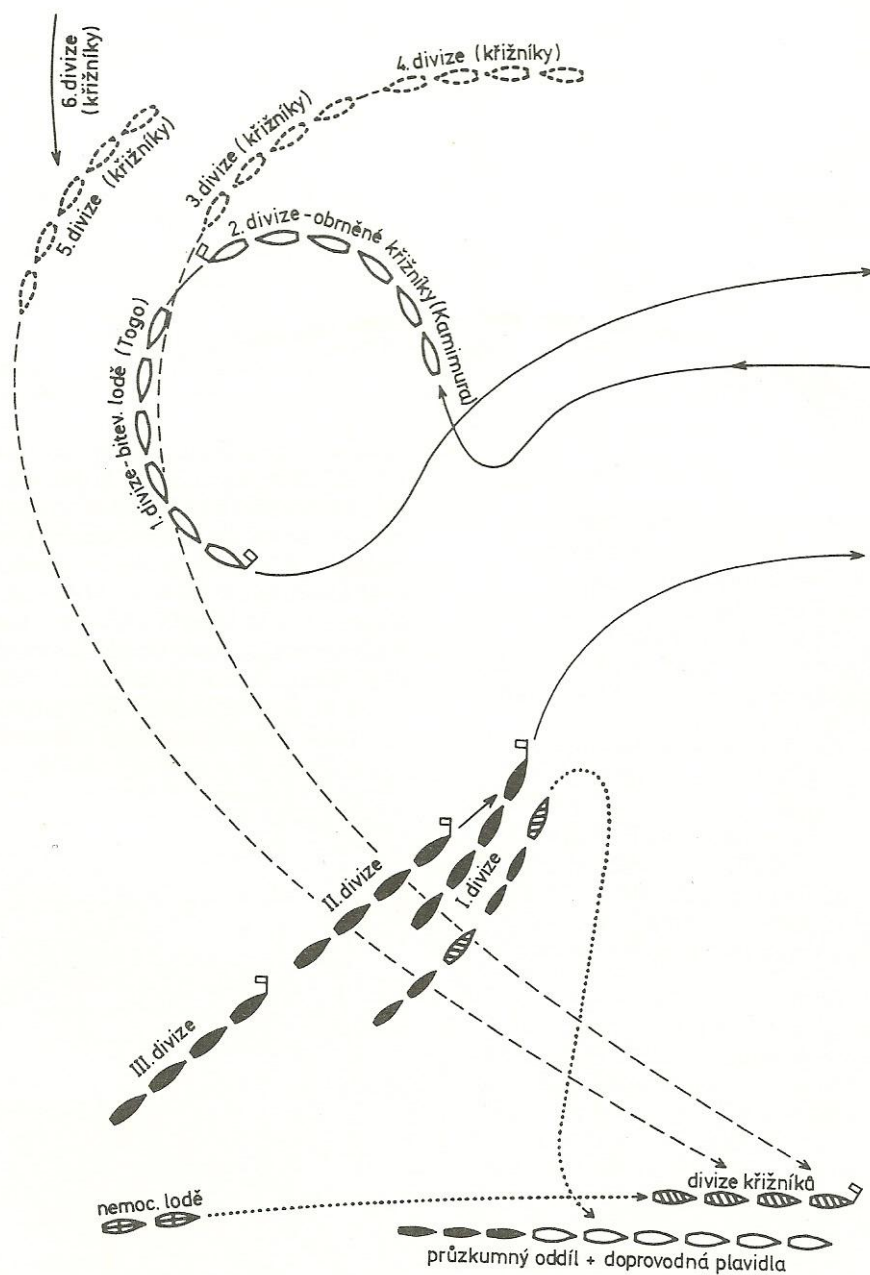
Zdroj: CONNAUGHTON, s. 273.

Příloha č. 12 – Průběh bitvy u Mukdenu

Zdroj: CONNAUGHTON, s. 294.

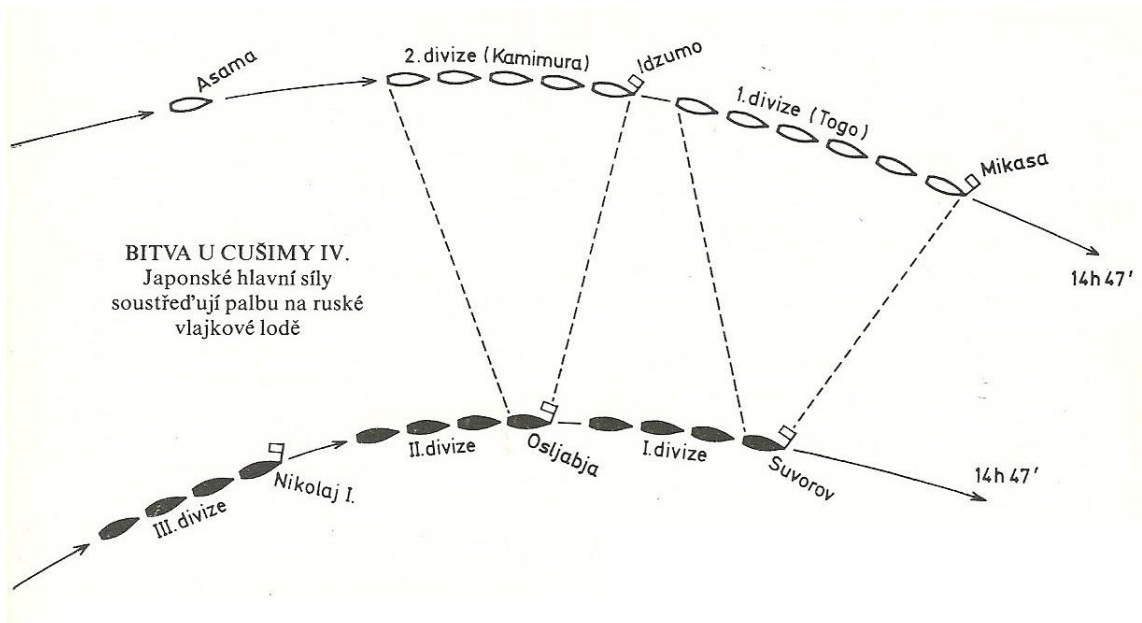
Příloha č. 13 – Počáteční fáze bitvy u Cušimy, řazení ruských lodí, japonský riskantní manévr

BITVA U CUŠIMY III.
 Situace na počátku boje
 za riskantního manévru Togova
 loďstva. Ruská eskadra
 ještě nedokončila tvorbu
 bojové sestavy

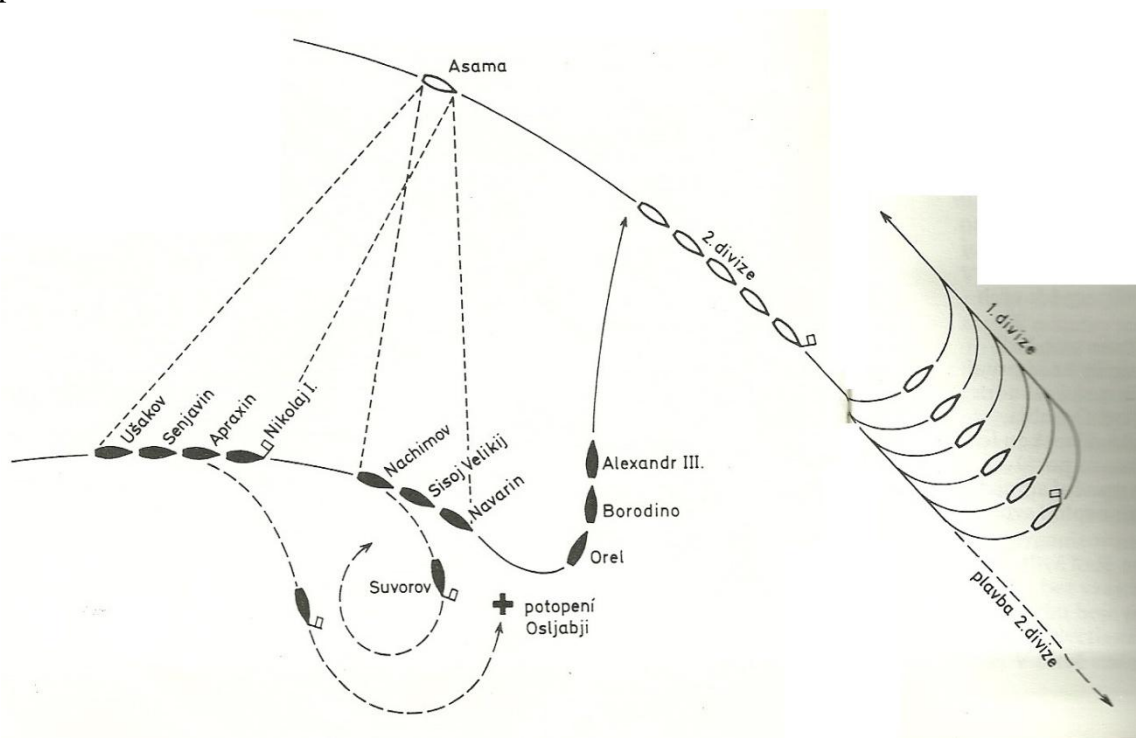
Zdroj: HYNEK, KLUČINA, s. 313.

Příloha č. 14 – Průběh bitvy u Cušimy, ostřelování ruských vlajkových lodí

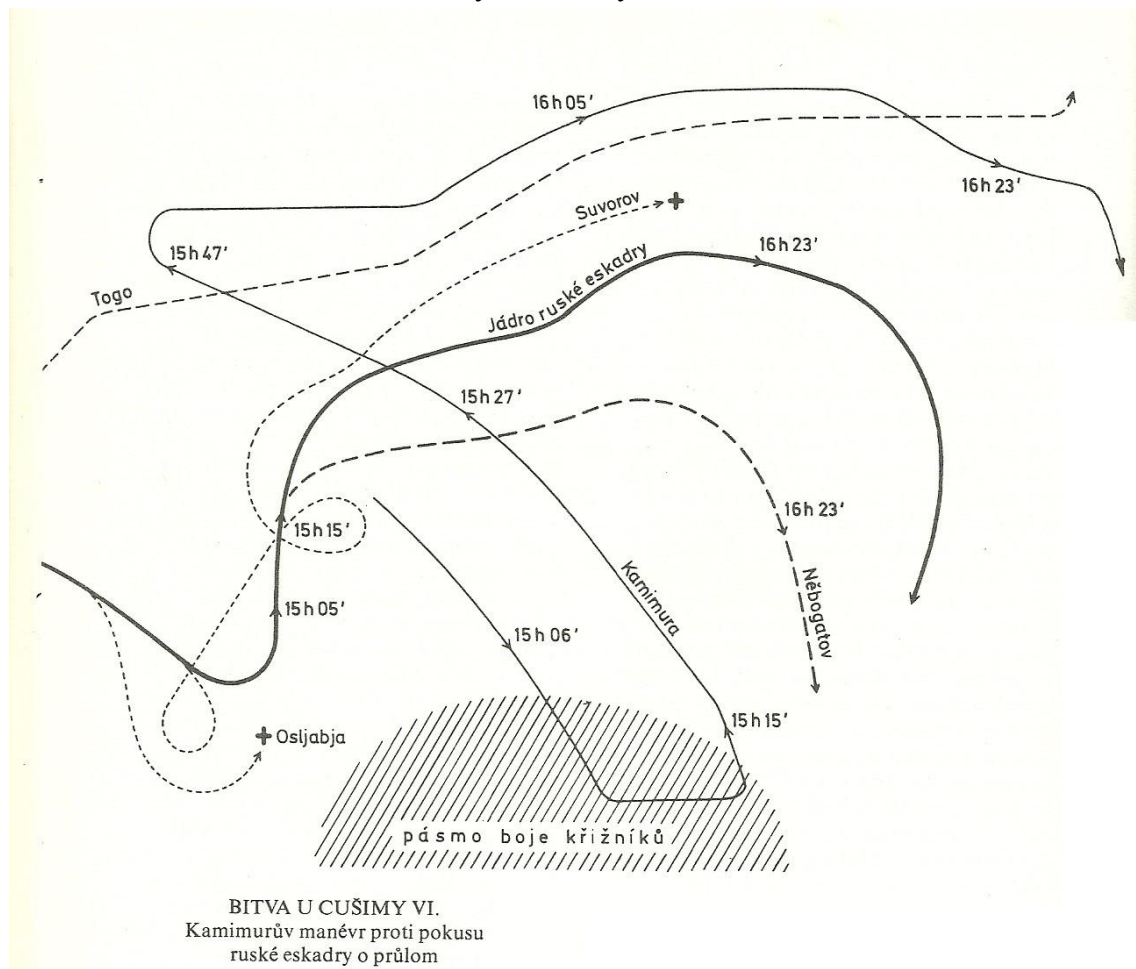
Zdroj: HYNEK, KLUČINA, s. 314.

Příloha č. 15 – Vyřazení vlajkových lodí Osljabja a Suvorov, ruský pokus o průnik

Zdroj: HYNEK, KLUČINA, s. 314.

Příloha č. 16 – Poslední fáze bitvy u Cušimy 27. května 1905

Zdroj: HYNEK, KLUČINA, s. 316.